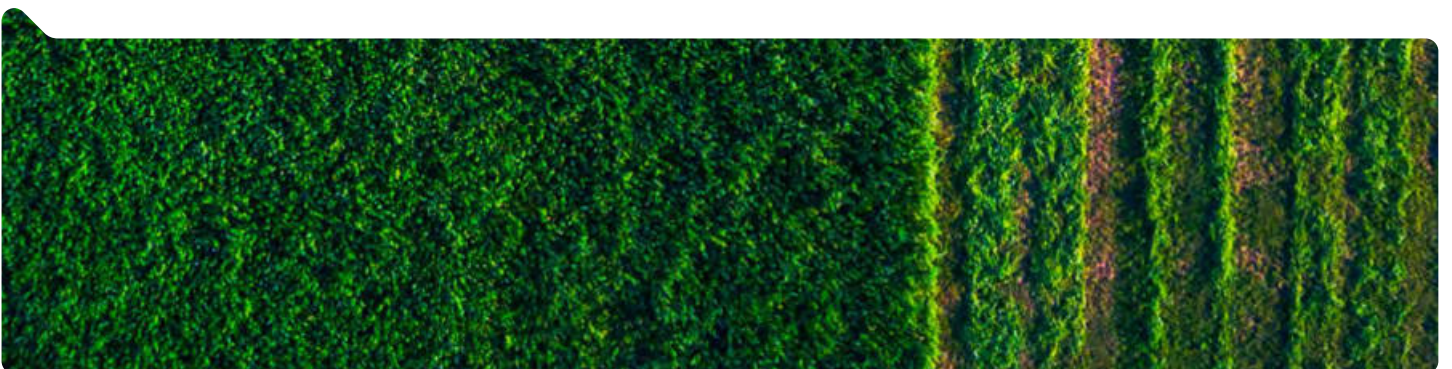

BPL Pensioen

Maatschappelijk Verantwoord Beleggen
Halfjaarverslag juli - december 2019

Inhoudsopgave

1.	Inleiding	03
2.	Uitsluitingsbeleid	08
3.	Engagement	15
4.	Collectief engagement	21
5.	Corporate Governance en stemmen	23
6.	Bijlage	26

1. Inleiding

BPL Pensioen past sinds 2008 instrumenten van verantwoord beleggen toe bij het beheer van zijn vermogen. In deze halfjaarlijkse rapportage leest u over de laatste stand van zaken met betrekking tot deze instrumenten en vindt u terug welke activiteiten BPL Pensioen recent heeft ondernomen. Op de website www.bplpensioen.nl vindt u de beleidsdocumenten en rapportages waarnaar in dit rapport wordt verwezen. Deze inleiding geeft een overzicht van de achtergrond van het BPL Pensioen verantwoord beleggen beleid.

1.1. Wat houdt verantwoord beleggen in?

BPL Pensioen heeft de overtuiging dat verantwoord beleggen bijdraagt aan het realiseren van een goed en betaalbaar pensioen voor huidige en toekomstige generaties. Daarom besteedt BPL Pensioen in het beleggingsbeleid waar nodig en mogelijk aandacht aan duurzaamheid en houden we rekening met ecologische, sociale en governance (ESG)-informatie. Maatschappelijk verantwoord ondernemen door ondernemingen waarin belegd wordt speelt hierbij een belangrijke rol.

1.2. Wat zijn de uitgangspunten?

Bij het in praktijk brengen van het verantwoord beleggen beleid hanteert BPL Pensioen de volgende internationale standaarden voor verantwoord beleggen als richtsnoeren:

OESO-richtlijnen voor multinationale ondernemingen

De OESO-richtlijnen zijn aanbevelingen aan ondernemingen waarin verwachtingen op het gebied van maatschappelijk verantwoord ondernemen (MVO) uiteengezet zijn. Ze bieden daarmee een handvat voor ondernemingen om met maatschappelijke kwesties als kinderarbeid, milieu en corruptie om te gaan. Maar ook met kwesties als consumentenbelangen, concurrentiebeperkende afspraken en het afdragen van belastingen aan een gastland. Uitgangspunt is dat ondernemingen bijdragen bij aan de economische, sociale en ecologische vooruitgang van een gastland, door:

- zich aan de lokale wet- en regelgeving te houden;
- in kaart te brengen welke MVO-risico's er spelen in de keten;
- lokale economische en sociale ontwikkeling te bevorderen;
- gedragsregels na te leven op het gebied van MVO zich niet op ongepaste wijze te mengen in politieke aangelegenheden.

De uitgangspunten van de OESO-richtlijnen komen met name tot uiting in het engagementbeleid van BPL Pensioen.

VN Global Compact principes

BPL Pensioen besteedt in zijn engagement en uitsluitingsbeleid bijzondere aandacht aan kernwaarden op het gebied van mensenrechten, arbeidsnormen, milieu en anticorruptie. BPL Pensioen hanteert hierbij als minimum richtlijn de uitgangspunten van het Global Compact van de Verenigde Naties. BPL Pensioen ziet in de Global Compact minimum normen en waarden waaraan beleggingen moeten voldoen. Het VN Global Compact bestaat uit tien breed geaccepteerde principes. Deze zijn gebaseerd op internationale verdragen, zoals de Universele Verklaring van de Rechten van de Mens en principes van de International Labour Organisation (ILO) (zie bijlage 1).

Het VN Global Compact verlangt van ondernemingen dat zij binnen hun eigen invloedssfeer de kernwaarden op het gebied van mensenrechten, arbeidsnormen, milieu en anticorruptie omarmen, ondersteunen en uitoefenen.

Hierbij is ten aanzien van mensenrechtenschendingen het Ruggie-beleidskader een belangrijk referentiekader voor het bepalen van de betrokkenheid van ondernemingen. Het Ruggie-beleidskader omschrijft onder meer:

- De maatschappelijke verantwoordelijkheid van het bedrijfsleven om mensenrechten te respecteren (responsibility to respect).
- Het recht van slachtoffers op toegang tot rechtsmiddelen bij schending (access to remedy).

Aanvullend introduceert het beleidskader het concept 'due diligence' ofwel dat ondernemingen ook de mensenrechtenrisico's in hun keten in kaart dienen te brengen en te verminderen.

1.3. Speerpunten

Naast de OESO-richtlijnen voor multinationale ondernemingen en de uitgangsprincipes van het VN Global Compact hanteert BPL Pensioen specifieke speerpunten voor de verdere verankering van duurzaamheid in zijn beleggingsactiviteiten. Dit vanuit de overtuiging dat een heldere focus bijdraagt aan het vergroten van de impact die BPL Pensioen via deze activiteiten kan bereiken en dat de speerpunten bijdragen aan de herkenbaarheid van het BPL Pensioen - beleid bij de eigen deelnemers. De speerpunten van BPL Pensioen zijn nader vormgegeven rond de thema's klimaatverandering en water.

1.4. Wat doet BPL Pensioen?

Voor het verantwoord beleggen beleid hanteert BPL Pensioen een generieke aanpak waarbij gebruik wordt gemaakt van drie instrumenten:

1. Uitsluiting, van producenten van controversiële wapens en structurele schenders van het VN Global Compact;
2. Engagement, het aangaan van de dialoog met ondernemingen;
3. Corporate governance en stemmen op aandeelhoudersvergaderingen.

Om deze instrumenten in de praktijk doeltreffend toe te passen kiest BPL Pensioen ervoor zijn beleggingen zo veel als mogelijk onder te brengen in discretionaire mandaten.

1.5. Aanvullende beleidsinstrumenten

ESG integratie

Multifactor aandelenportefeuilles

BPL Pensioen belegt in een multifactorportefeuille waarbij ESG overtuigingen in breedte en diepte zijn gecombineerd met meerdere erkende stijlen en factorpremies. BPL Pensioen maakt actieve keuzes (op basis van een rules based benadering) bij het samenstellen van aandelenbenchmarks en passief beheer van deze op maat gemaakte benchmarks.

Best-in-class

BPL Pensioen ziet in een best-in-class benadering een strategie die passend is om zijn MVB overtuigingen op structurele en prudente wijze in de praktijk te brengen. Daarbij beoordeelt BPL Pensioen voor de best-in-class benadering ondernemings specifieke ESG-informatie vanuit een financieel perspectief. Oftewel welke effect hebben factoren op het gebied van milieu, maatschappij en ondernemingsbestuur op de concurrentiepositie of het bedrijfsmodel van een onderneming? De best-in-class aanpak leidt er toe dat per sector achterblijvers niet in de benchmark worden opgenomen. Omdat ook het doorvoeren van ESG overwegingen via een rules based benadering plaatsvindt is het mogelijk de toegevoegde waarde van de ESG keuzes te monitoren.

CO₂-emissiereductie

Met de multifactor aandelenportefeuille is BPL Pensioen er aanvullend in geslaagd om gestelde financiële doelstellingen te verenigen met een sterke CO₂-emissiereductie. Dit door het toepassen van een CO₂-filter en een optimalisatie. Deze optimalisatie zorgt dat er op individueel aandeelniveau maxima worden toegepast. Waarbij vervolgens met in achtname van het streven naar CO₂-emissiereductie over de factoren wordt belegd. Met de multifactor aandelenportefeuille heeft BPL Pensioen zijn absolute CO₂-voetafdruk met ruim 40% gereduceerd ten opzichte van de aandelenportefeuille op 1-1-2016. Dit met behoud van de gewenste blootstelling aan bewezen factorpremies en een passend niveau van diversificatie. BPL Pensioen blijft de komende jaren monitoren of een verdere reductie opportuun is.

Wereldwijde portefeuille small caps aandelen

BPL Pensioen belegt in een small cap aandelenportefeuille. Op deze portefeuille is het BPL Pensioen uitsluitingsbeleid van toepassing en wordt stemrecht actief uitgevoerd. Met de beheerder van deze portefeuille zijn aanvullend afspraken gemaakt over het actief meewegen van ESG-factoren in de aandelenkeuzemodellen. Ook spant de beheerder zich in om de CO₂-voetafdruk van de portefeuille aanzienlijk te verminderen ten opzichte van zijn benchmark zonder dat de risico-rendementskarakteristieken van de portefeuille wezenlijk worden beïnvloed.

Ontwikkelde markten bedrijfsobligaties

Een ESG-factor is integraal onderdeel van de beheerstrategie voor de bedrijfsobligatieportefeuille. De portefeuille wordt gestuurd op kwantitatieve en kwalitatieve factoren. De ESG-factor is onderdeel van de kwalitatieve factoren (naast informatie over bijvoorbeeld kostenefficiëntie, geografische spreiding en managementstrategie) en draagt bij aan een kwalitatief betere beoordeling van de risicovergoeding op een obligatie. Dit doordat er een vollediger beeld van de risico's van een obligatie uitgevende instelling ontstaat. Het gewicht van de ESG factor verschilt per sector en uitgevende instelling, de sectorspecialist bepaalt deze via een beoordelingsmatrix.

Ontwikkelde markten staatsobligaties

Aan de hand van macro-economische- en ESG-factoren, de rentetermijnstructuur en de marktomstandigheden ontstaat in binnen het beleggingsproces voor de ontwikkelde markten staatsobligatieportefeuille een visie op toekomstige renteontwikkelingen. Vanuit de overtuiging dat een afgewogen combinatie van macro-economische cijfers en ESG-factoren het meest betrouwbare beeld van de risico's en kredietwaardigheid van landen wordt ESG-informatie ook volledig geïntegreerd bij het beheer van de staatsobligatieportefeuille.

Opkomende markten staatsobligaties

BPL Pensioen belegt een deel van zijn vermogen in staatsobligaties van opkomende landen. BPL Pensioen hanteert voor deze beleggingen een maatwerk benchmark waarbij ESG-factoren een belangrijk gewicht hebben bij het bepalen van het benchmarkgewicht voor de individuele landen. De ESG-factoren die worden gebruikt hebben een sterk maatschappelijk karakter en zijn gebaseerd op onder meer: energieafhankelijkheid, vervuiling, uitputting van grondstoffen, onderwijs, economische ongelijkheid, mate van sociale bescherming, het democratisch bestel, politieke effectiviteit en zakelijke rechten. Deze factoren zijn van meerwaarde omdat zij inzicht geven in de mate waarin landen een duurzame economische ontwikkeling nastreven. Dit wordt van belang geacht vanuit de overtuiging dat productieve landen en landen die tekortkomingen in het politieke en sociale kader beheersen beter in staat zijn om aan hun soevereine verplichtingen op de lange termijn te voldoen. Waaronder ook het maken van periodieke rentebetalingen en de aflossing op staatsobligaties. Hoewel de ESG-factoren een sterk maatschappelijk karakter hebben zijn deze factoren in eerste instantie bedoeld om risico te beheersen en niet om een normatieve ondergrens te bepalen.

Klimaat scenario-analyse

Met behulp van het 2 °C scenarioanalyse model van het 2 °C Investing Initiative is de aandelen wereld portefeuille van BPL Pensioen getoetst op. Het model levert de volgende inzichten op :

- BPL Pensioen heeft een relatieve lage exposure naar de transitiegevoelige sectoren olie en gas, steenkool en de autosector.
- BPL Pensioen heeft een relatief hoge blootstelling aan de transitiegevoelige energiesector. Deze blootstelling is echter wel grotendeels toe te kennen aan energiebronnen die meer in lijn zijn met een 2 °C scenario zoals herwinbare- en kernenergie en energie uit waterkracht.
- Op basis van de huidige portefeuillesamenstelling is de prognose dat de portefeuille over 5 jaar: (a) volledig in lijn is met het <2 °C scenario voor energiewinning uit steenkool en olie en (b) sterk in lijn is met het <1,5 °C scenario voor energiewinning uit gas.
- Het model geeft aan dat op basis van de huidige blootstelling de portefeuille in 2023 ten aanzien van fossiele brandstoffen en het totaal vermogen aan energiec capaciteit volledig in lijn is met een 2 °C 'aligned' modelportefeuille.
- Het model geeft wel aan dat op basis van de huidige blootstelling de portefeuille in 2023 een licht hogere blootstelling heeft aan traditionele verbrandingsmotoren waardoor de portefeuille hier licht afwijkt van de 2 °C modelportefeuille.

Het rapport geeft aanvullend inzicht in welke ondernemingen het meest van invloed zijn op het succesvol behalen van een 2 °C scenario en welke ondernemingen het meest het beschikbare CO₂ budget overschrijden. Deze inzichten worden waar mogelijk verwerkt in het engagementprogramma.

Landenbeleid

BPL Pensioen past op de gehele staatsobligatieportefeuille een landenbeleid in de vorm van een uitsluitings- en selectiebeleid toe. Landen die op voorhand zijn uitgesloten evenals landen die niet voldoen aan de selectiecriteria vormen tezamen de landenlijst.

Uitsluitingsbeleid

Landen worden op voorhand uitgesloten wanneer aanmerkelijk is dat:

1. Er een schending is van het non-proliferatieverdrag;
2. Machthebbers op systematische wijze de fundamentele mensenrechten van (hun) burgers schenden op grove wijze schenden;
3. Vanwege een hoge mate van corruptietoevertrouwde middelen in dergelijke landen niet ten goede komen aan duurzame ontwikkeling van de economische situatie en welvaart van de bevolking.
4. Door de ernst van opgelegde economische sancties de stabiliteit van de waarde van beleggingen in dat land serieus worden bedreigd.

Een belangrijk handvat bij het uitvoeren van het uitsluitingsbeleid is de Sanctiewet 1977. BPL Pensioen hanteert de Sanctiewet 1977 als signaalfunctie om te bepalen of landen voldoen aan bovenstaande uitgangspunten en in aanmerking komen voor uitsluiting op voorhand.

Selectiebeleid

BPL Pensioen stelt minimumeisen aan landen wat betreft bescherming mensenrechten, bescherming arbeidsrechten, naleven milieuafspraken en corruptiebestrijding. Opname van een staatsobligatie in portefeuille wordt alleen overwogen indien de prestaties van het uitgevende land op deze terreinen voldoen aan een vooraf gestelde ondergrens. Deze ondergrens staat symbool voor de verantwoord beleggen uitgangsprincipes van het pensioenfonds.

De onderzoeksresultaten van de volgende instituten worden gebruikt om de landenprestaties inzichtelijk te maken:

- Freedom House met de Freedom in the World index,
- ITUC met de ITUC Global Rights index;
- EPI (Yale) met de Environmental Performance Index
- Transparency International met de Corruption Perception Index.

1.6. Doelinvesteringen

Green bonds

Green Bonds zijn obligaties die zijn uitgegeven door overheden, internationale instellingen of ondernemingen, waarbij de opbrengsten expliciet worden gebruikt voor (her)financiering van milieuvriendelijke (ook wel 'groene') projecten. Veelal leveren zij hiermee een directe bijdrage aan een verminderde belasting van het klimaat, bijvoorbeeld door verbeteren van energie-efficiëntie van producten, het op hernieuwbare wijze genereren van energie, of het doorvoeren van veranderingen in de bestaande energie infrastructuur zodat deze beter aansluit op de energietransitie. Opbrengsten van deze obligaties moeten specifiek aan dergelijke projecten worden besteed.

De typering green bond is echter niet beschermd en iedere emittent mag zijn obligatie het predicaat green bond geven. BPL Pensioen toetst green bonds op naleving van de Green Bond Principles (GBP). De richtlijnen (taxonomie) van het Climate Bonds Initiative (CBI) worden hierbij gehanteerd om een inhoudelijk 'duurzaamheid'-afweging te maken ten aanzien van de gefinancierde projecten. Door het uitvoeren van additionele controles waarborgt BPL Pensioen dat de opbrengsten van green bonds waarin wordt belegd daadwerkelijk ten goede komen aan groene projecten .

TABEL 1.6.1 BELEGGINGEN IN GREEN BONDS

Portefeuille	Portefeuillegewicht		
	31-12-2019	31-12-2018	31-12-2017
Staatsobligaties	7,56%	4,70%	3,51%
Bedrijfsobligaties	3,02%	3,77%	2,72%

Impact investment

BPL Pensioen investeert in innovatieve en/of duurzame projecten of ondernemingen. Dit noemen we impact investing. Deze vorm van investeren houdt in dat we beleggen in winstgevendende activiteiten met een sociale of milieudoelstelling. De nadruk ligt hierbij op projecten of ondernemingen die aansluiten op de aan BPL Pensioen verwante sectoren. Voor deze investeringen wil BPL Pensioen een acceptabel rendement ontvangen.

Sociale doelstellingen

Bij impact investing wordt gestreefd naar een evenwichtige combinatie van financiële én sociale resultaten. De sociale doelstellingen van de projecten en ondernemingen waarin wordt belegd wordt voortdurend voor ogen gehouden. Er wordt alleen geïnvesteerd in projecten of ondernemingen waarvan aannemelijk is dat deze een positieve maatschappelijke impact hebben. De sociale doelstelling van de organisaties waarin wordt belegd is een belangrijke randvoorwaarde.

Beheersen van risico's

Om risico's te voorkomen en te beheersen wordt er een strikt risicobeleid gehanteerd. Bijvoorbeeld op het gebied van governance (goed ondernemingsbestuur). Daarnaast wordt ervoor gewaakt dat er niet een te groot deel van het totale pensioenfondsvermogen in de eigen sector wordt geïnvesteerd.

1.7. Reikwijdte van het MVB Beleid

Aandelen

BPL Pensioen belegt direct in aandelen, waarbij de aandelenportefeuille is gespreid over stijl, regio, grootte en manager. Het BPL Pensioen MVB-beleid is van toepassing op ruim 97% van de totale aandelenportefeuille. Op beleggingen in een opkomende markten aandelenfonds kan het BPL Pensioen eigen verantwoord beleggen beleid niet worden toegepast.

Vastrentende waarden

BPL Pensioen heeft eigen beleggingsmandaten voor het beheer van de *investment grade* staats- en bedrijfsobligatieportefeuilles evenals het beheer van de opkomende markten obligatieportefeuilles. Op deze mandaten is het BPL Pensioen MVB beleid zoals in de voorgaande paragrafen is beschreven volledig van toepassing. Aanvullend participeert BPL Pensioen in een high yield fonds, op dit fonds is het MVB beleid van de beheerder van toepassing. BPL Pensioen is actief in gesprek met deze beheerder om het gehanteerde MVB beleid beter aan te laten sluiten bij de visie van BPL Pensioen.

Alternatieve beleggingen

Private equity

BPL Pensioen belegt in het Interpolis Pensioenen Private Equity II fonds. Voor dit fonds worden duurzaamheidscriteria gehanteerd zoals het respecteren van de uitgangspunten van het VN Global Compact en worden beleggingen in ondernemingen die wapens produceren uitgesloten.

Infrastructuur

BPL Pensioen geeft zijn beleggingen in infrastructuur volgens de volgende normen vorm. Deze normen gebruiken we naast het generieke uitsluitingsbeleid.

- BPL Pensioen streeft naar een gebalanceerde infrastructuurportefeuille met een verdeling over meer sectoren. Dat zijn onder meer de sectoren transport (havens en vliegvelden), waterdistributie en – hergebruik en de energiesector. Binnen de infrastructuurportefeuille streeft BPL naar een passende allocatie in herwinbare energieprojecten.
- BPL Pensioen doet beleggingen in gereguleerde infrastructuurprojecten die al bestaan. Het uitvoeren van: economische-, milieu- en sociale impactanalyses is onderdeel van de projectanalyses.

BPL Pensioen geeft de voorkeur aan investeringen in OESO-landen.

Kenmerken van de projecten zijn hierdoor:

- een hoge mate van bescherming door stringente wet- en regelgeving;
- onafhankelijke rechtspraak voor mensen die worden gedupeerd door activiteiten gerelateerd aan de projecten.

1.8. Hoe legt BPL Pensioen verantwoording af?

Transparantie is onafscheidelijk verbonden aan een goed verantwoord beleggen beleid. BPL Pensioen rapporteert daarom tweemaal per jaar hoe zij de afgelopen periode invulling gaf aan het beleid. Ook wordt er gerapporteerd over de wijze waarop instrumenten zijn ingezet op sociale, governance en milieuthema's.

BPL Pensioen rapporteert via een verantwoord beleggen rapportage en het jaarverslag. Met behulp van een zogenoemd ' ' wordt inzicht in het stemgedrag gegeven. De rapportages, het systeem en bijbehorende beleidsdocumenten zijn toegankelijk via .

Deze rapportage

De gekozen instrumenten, gemaakte keuzes en recente ontwikkelingen worden in het vervolg van dit verslag in afzonderlijke hoofdstukken besproken. Dit is een geïntegreerde rapportage, de informatie met betrekking tot verantwoord beleggen in dit rapport heeft derhalve betrekking op de beleggingen van BPL Pensioen.

2. Uitsluitingsbeleid

De keuze om niet te beleggen in ondernemingen of landen is afhankelijk van diverse factoren. Een factor waar BPL Pensioen rekening mee houdt is dat investeringen geen negatieve gevolgen voor de samenleving mogen hebben. Concreet betekent dit dat BPL Pensioen niet belegt in ondernemingen als deze controversiële producten produceren of structureel ongewenst gedrag vertonen. Voor beleggingen in staatsobligaties wordt een landenbeleid gehanteerd.

Wanneer een onderneming betrokken is bij een controversieel product, veelal een kernactiviteit van de onderneming, hanteert BPL Pensioen op voorhand een uitsluitingsbeleid. Een engagementbeleid is dan niet reëel, het is immers lastig de onderneming over te halen een ander product te produceren. Het uitsluitingsbeleid van BPL Pensioen richt zich hier op de producten controversiële wapens en tabak. Ten aanzien van steenkool hanteert BPL Pensioen een restrictief beleid. Daarnaast is ervoor gekozen niet te beleggen in ondernemingen die de uitgangspunten van het VN Global Compact structureel schenden. Voordat ondernemingen op dit criterium daadwerkelijk worden uitgesloten wordt eerst getracht een constructiegedialoog te starten met ondernemingen die het VN Global Compact (dreigen te) schenden. Dit met de intentie een positieve gedragsverandering te bereiken.

2.1. Controversiële wapens

Wat zijn de criteria?

Voor BPL Pensioen zijn wapens controversieel wanneer deze wapens onevenredig veel leed en slachtoffers veroorzaken en geen onderscheid maken tussen burger- en militaire doelen. Ook na afloop van een conflict veroorzaken deze wapens nog op aanzienlijke schaal slachtoffers en ontwrichten deze de maatschappij en de economie. In de praktijk gaat het om de volgende typen wapens:

- Nucleaire wapens
- Biologische wapens
- Chemische wapens
- Antipersoonsmijnen
- Clustermunitie
- Munitie met verarmd uranium
- Witte fosfor bommen

Bij het bepalen van de definitie van controversiële wapens zoekt het pensioenfonds aansluiting bij internationale verdragen die door Nederland zijn ondertekend en bij het beleid van de Nederlandse overheid. Het volledige uitsluitingsbeleid kunt u terugvinden op de website .

Hoe wordt de uitsluitingslijst samengesteld?

Het onafhankelijke Zweedse onderzoeksbureau ISS-Ethix stelt ieder halfjaar vast welke ondernemingen betrokken zijn bij de productie van controversiële wapens (tabel 2.6.1). Daartoe bekijkt het onderzoeksbureau het gehele BPL Pensioen beleggingsuniversum. Wanneer het

onderzoeksbureau betrokkenheid bij productie van controversiële wapens vaststelt leidt dat tot uitsluiting.

2.2. Tabak

Wat zijn de criteria?

BPL Pensioen hanteert een uitsluitingsbeleid ten aanzien van tabak. Het BPL Pensioen tabaksbeleid is gericht op de directe vervaardiging van tabaksproducten (waaronder sigaretten, sigaren, pijp en/of losse tabak, pruimtabak en/of snuiftabak, rookloze tabak en rauwe, bewerkte, gereconstitueerde en/of geëxpandeerde tabak).

Het BPL Pensioen tabaksbeleid is primair van toepassing op ondernemingen waar tabaksgerelateerde activiteit de belangrijkste bedrijfsactiviteit zijn. In specifieke omstandigheden komt een bedrijf dat indirect betrokken is bij de 'vervaardiging, distributie en verkoop' van tabaksproducten ook in aanmerking voor uitsluiting. BPL Pensioen toetst deze bedrijven aan de hand van de principes van essentiële significante betrokkenheid.

1. Essentiële betrokkenheid
Het betrokken bedrijf heeft een essentieel vermogen of specifieke vaardigheden of kennis, voor het vervaardigen van tabaksproducten.
2. Significante betrokkenheid
Een onderneming speelt een substantiële rol bij de vervaardiging en/of levering van tabaksproducten.

Onder deze omstandigheden sluiten we uit: een distributiebedrijf dat is gespecialiseerd in de distributie van tabaksproducten; of een groothandel of detailhandelaar die gespecialiseerd is in de verkoop van tabak. Waar het aanbieden van niet-tabaksproducten de voornaamste activiteiten zijn, bijvoorbeeld bij supermarkten, wordt uitsluiting niet overwogen.

Hoe wordt de uitsluitingslijst samengesteld?

Voor het identificeren van de tabaksbedrijven zijn de classificaties van GICS (Global Industry Classification Standaard), BICS (Bloomberg Industry Classification System) en de Market Sub-Sector van de iBoxx in aanvang leidend voor het samenstellen van de uitsluitingslijst. De lijst wordt jaarlijks herzien.

2.3. Steenkool

Wat zijn de criteria?

BPL Pensioen hanteert een uitsluitingsbeleid ten aanzien van steenkool. Het BPL Pensioen steenkoolbeleid is gericht op het delven en het gebruik van thermisch steenkool (inclusief bruinkool, bitumen, antraciet en stoomkolen).

Ondernemingen worden uitgesloten van belegging indien:

1. De omzet van een onderneming voor meer dan 5% afkomstig is uit steenkool gerelateerde activiteiten. De winning van thermische steenkool (inclusief bruinkool, bitumineuze, antraciet en stoomkolen) en de verkoop ervan aan externe partijen zijn relevant bij het bepalen van de aan steenkool gerelateerde omzet. Inkomsten uit kolenhandel worden vanwege databeperkingen vooralsnog niet meegenomen in deze berekening.
2. De omzet van een onderneming voor meer dan 5% afkomstig is van elektriciteitsopwekking uit thermische steenkool (inclusief bruinkool, bitumineuze, antraciet en stoomkolen).

Hoe wordt de uitsluitingslijst samengesteld?

De gegevens voor het in praktijk brengen van het steenkoolbeleid zijn afkomstig van de onafhankelijk dienstverlener MSCI ESG. MSCI ESG baseert de gegevens ten aanzien van steenkool uitsluitend op data gerapporteerd door de ondernemingen. Het beleggingsuniversum wordt jaarlijks getoetst aan de hand van de BPL Pensioen beleidscriteria. Ondernemingen worden uitgesloten van belegging en posities in ondernemingen worden verkocht indien er een aantoonbare betrokkenheid bij thermische steenkool is.

2.4. Teerzanden

Wat zijn de criteria?

BPL Pensioen hanteert een uitsluitingsbeleid ten aanzien van teerzanden. Ondernemingen worden uitgesloten van belegging indien de omzet van een onderneming voor meer dan 5% afkomstig is uit teerzanden gerelateerde activiteiten.

Hoe wordt de uitsluitingslijst samengesteld?

De gegevens voor het in praktijk brengen van het steenkoolbeleid zijn afkomstig van de onafhankelijk dienstverlener MSCI ESG. MSCI ESG baseert de gegevens ten aanzien van teerzanden uitsluitend op data gerapporteerd door de ondernemingen. Het beleggingsuniversum wordt jaarlijks getoetst aan de hand van de BPL Pensioen beleidscriteria. Ondernemingen worden uitgesloten van belegging en posities in ondernemingen worden verkocht indien er een aantoonbare betrokkenheid bij teerzanden is.

2.5. Structurele VN Global Compact schenders

Wat zijn de criteria?

Indien een onderneming gedurende twee jaar het VN Global Compact schendt kan BPL Pensioen beslissen een onderneming uit te sluiten van het beleggingsuniversum. Bij dit besluit worden eventuele inzichten verkregen uit onder meer het engagementprogramma meegewogen. Als BPL Pensioen tot uitsluiting overgaat worden alle beleggingen in desbetreffende entiteit verkocht. De vaststelling van de lijst van schenders van het VN Global Compact vindt eenmaal per jaar plaats.

Hoe wordt de uitsluitingslijst samengesteld?

Het onafhankelijke Zweedse onderzoeksbureau ISS-Ethix toetst tevens het hele beleggingsuniversum op structurele schendingen van het VN Global Compact en stelt vast of een onderneming een of meerdere principes van het VN Global Compact schendt. De beleggingsadviescommissie van BPL Pensioen brengt aan de hand van de ISS-Ethix analyses en inzichten uit het engagementprogramma een advies uit of op basis van het MVB beleid een onderneming uitgesloten dient te worden. Dit advies wordt bekrachtigd door het BPL Pensioen bestuur. Een lijst van uitgesloten ondernemingen wordt halfjaarlijks in dit rapport gepubliceerd (tabel 2.6.5).

2.6. Landenbeleid

Wat zijn de criteria?

BPL Pensioen past op de gehele staatsobligatieportefeuille, ontwikkelde en opkomende landen, een landenbeleid in de vorm van een uitsluitings- en selectiebeleid toe. Landen die op voorhand zijn uitgesloten evenals landen die niet voldoen aan de selectiecriteria vormen tezamen de lijst van uitgesloten landen.

Uitsluitingsbeleid

Landen worden op voorhand uitgesloten wanneer aannemelijk is dat:

- Er een schending is van het non-proliferatieverdrag;
- Machthebbers op systematische wijze de fundamentele mensenrechten van (hun) burgers schenden op grove wijze schenden;

- Vanwege een hoge mate van corruptietoevertrouwde middelen in dergelijke landen niet ten goede komen aan duurzame ontwikkeling van de economische situatie en welvaart van de bevolking.
- Door de ernst van opgelegde economische sancties de stabiliteit van de waarde van beleggingen in dat land serieus worden bedreigd.

Een belangrijk handvat bij het uitvoeren van het uitsluitingsbeleid is de Sanctiewet 1977. BPL Pensioen hanteert de Sanctiewet 1977 als signaalfunctie om te bepalen of landen voldoen aan bovenstaande uitgangspunten en in aanmerking komen voor uitsluiting op voorhand.

Selectiebeleid

BPL Pensioen stelt eisen aan landen wat betreft duurzaamheidsprestaties. Prestaties van landen inzake bescherming mensenrechten, bescherming arbeidsrechten, naleven milieuafspraken en corruptiebestrijding worden hiervoor getoetst. Opname van een staatsobligatie in portefeuille wordt alleen overwogen indien duurzaamheidsprestaties van het uitgevende land voldoen aan een vooraf gestelde ondergrens. Deze ondergrens staat symbool voor de verantwoord beleggen uitgangsprincipes van BPL Pensioen.

De onderzoeksresultaten van de volgende instituten worden gebruikt om de landenprestaties inzichtelijk te maken:

- Freedom House met de Freedom in the World index,
- ITUC met de ITUC Global Rights index;
- EPI (Yale) met de Environmental Performance Index en
- Transparency International met de Corruption Perception Index.

Hoe wordt de uitsluitingslijst samengesteld?

BPL Pensioen toetst of landen uit zijn beleggingsuniversum voldoen aan:

1. De gestelde normatieve ondergrens (uitsluitingsbeleid),
2. Voldoen aan ESG-selectiecriteria (selectiebeleid)

De uitkomsten van de analyses worden jaarlijks besproken in de beleggingsadviescommissie van BPL Pensioen en met een advies voorgelegd aan het bestuur. Het bestuur van het pensioenfonds bekrachtigt jaarlijks de wijzigingen in de landenlijst en bepaalt daardoor de samenstelling van de landenlijst (tabel 2.6.6).

TABEL 2.6.1 UITSLUITINGSLIJST CONTROVERSIËLE WAPENS PER 1 JANUARI 2020

Onderneming	
AECOM	Aerojet Rocketdyne Holdings
Aeroteh	Airbus Group NV
Anhui GreatWall Military Industry Co., Ltd.	Aryt Industries Ltd
Babcock International Group PLC	BAE Systems PLC
Bharat Dynamics Limited	Boeing Co.
Booz Allen Hamilton Holding Corp	Brookfield Asset Management Inc. Class A
Brookfield Business Partners L.P.	BWX Technologies Inc
CACI International Inc	China Shipbuilding Industry Co., Ltd.
Cohort PLC	Constructions Industrielles de la Mediterranee SA
Engility Holdings Inc	Fluor Corp.
Fortive Corp.	General Dynamics Corp.
GP Strategies Corp	Hanwha Corp.
Hitachi Zosen Corp	Honeywell International Inc.
Huntington Ingalls Industries	Jacobs Engineering Group Inc.
KBR, Inc.	L3Harris Technologies Inc
Larsen & Toubro Ltd.	Leidos Holdings Inc
Leonardo SpA	LIG Nex1 Co., Ltd.
Lockheed Martin Corp.	Lumibird
Moog Inc.	Motovilikhinskiye Zavody PAO

Northrop Grumman Corp.	Poongsan Corp
Poongsan Holdings	Premier Explosives Ltd
Raytheon Co.	Rolls-Royce Group PLC
S&T Dynamics Co Ltd	S&T Holdings Co Ltd
SAFRAN S.A.	Science Applications Internationalcorp
Serco Group	SGL Carbon SE
Steel Partners Holdings LP	Textron Inc.
Thales S.A.	Ultra Electronics Holdings PLC
United Technologies	Walchandnagar Industries Ltd

TABEL 2.6.2 UITSLUITINGSLIJST TABAKSPRODUCENTEN PER 1 JANUARI 2020

Onderneming	
22nd Century Group Inc	Adris Grupa DD
Al Eqbal Co for Investment PLC	Alliance One InternationalInc
Altria Group Inc	Asenovgrad Tabac AD-Asenovgrad
British American Tobacco Malaysia Bhd	British American Tobacco PLC
Bulgartabac Holding AD	Coka Duvanska Industrija AD Coka
Duvanski Kombinat AD Podgorica	Eastern Tobacco
Electronic Cigarettes International Group Ltd	Fabrika Duhana Sarajevo DD Sarajevo
Fabrika Duvana AD Banja Luka	Godfrey Phillips India Ltd
Golden Tobacco Ltd	Gotse Delchev Tabac AD-Gotse Delchev
Gudang Garam Tbk PT	Hrvatski Duhani DD
Huabao International Holdings Ltd	Imperial Brands PLC
ITC Ltd	Japan Tobacco Inc
Karelia Tobacco Co Inc SA	Khyber Tobacco Co Ltd
Kothari Products Ltd	KT&G Corp
Mount TAM Biotechnologies Inc	Ngan Son JSC
NTC Industries Ltd	Pazardzhik BTM AD Pazardzhik
Philip Morris InternationalInc	PTFC Redevelopment Corp
Shanghai Industrial Holdings Ltd	Shumen-Tabac AD-Shumen
Sinnar Bidi Udyog Ltd	Slantse Stara Zagora- BT AD
Smokefree Innotec Inc	Societe Ivoirienne des Tabacs SA
Strumica Tabak AD Strumica	Swedish Match AB
Tabak ad Nis	Tong Jie Ltd
TSL Ltd/Zimbabwe	Union Tobacco & CigaretteIndustries
Universal Corp/VA	Vector Group Ltd
VST Industries Ltd	Wismilak Inti Makmur Tbk PT

TABEL 2.6.3 UITSLUITINGSLIJST STEENKOLEN PER 1 JANUARI 2020

Onderneming	
Aboitiz Equity Ventures Inc.	Aboitiz Power Corp.
Adani Enterprises Limited	Adani Power Limited
Aes Gener S.A.	African Rainbow Minerals Limited
Agf Energy Limited	Aksa Akrilik Kimya Sanayii As
Aksa Enerji UretimAnonim Sirketi	Allete, Inc.
Alliant Energy Corporation	Ameren Corporation
American Electric Power Company, Inc.	Anglo American Plc
Arch Coal, Inc.	Atco Ltd.
Banpu Public Company Limited	Black Hills Corporation
Bukit Asam (Persero) Tbk Pt	Capital Power Corporation
Cesc Ltd	Cez, A.S.
Cgn New Energy Holdings Co., Ltd.	China Coal Energy Company Limited
China Coal Energy H	China Longyuan Power Group Corporation Limited
China Power International Development Limited	China Resources Power Holdings Company Limited
China Shenhua Energy Company Limited	China Shenhua Energy H
Chubu Electric Power Company, Incorporated	Cimic Group Limited
Ck Infrastructure Holdings Limited	Clp Holdings Limited
Cms Energy Corporation	Coal India Ltd
Colbun S.A.	Consol Energy Inc.
Dmci Holdings Inc.	Dominion Energy, Inc
Drax Group Plc	Dte Energy Company
Duke Energy Corporation	Edp - Energias De Portugal, S.A.
Edp - Energias Do Brasil S.A.	Electric Power Development Co., Ltd.
Emera Incorporated	Endesa, Sociedad Anonima
Enea Spolka Akcyjna	Enel - Spa
Enel Chile S.A.	Energa Spolka Akcyjna
Engie Brasil Energia S.A.	Engie Energia Chile S.A.
Engie S.A.	Entergy Corporation
Evergy, Inc.	Evn Ag
Exxaro Resources Limited	Federal Hydro-Generating Company Rushydro Pao
Firstenergy Corp.	FortisInc.
GentingBhd.	Glow Energy Public Company Limited
Gmr Infrastructure Limited	Guangdong Investment Limited
Gujarat Mineral Development Corporation Limited	Hokkaido Electric Power Company, Incorporated
Hokuriku Electric Power Company	Hopewell Holdings Limited
Hosken Consolidated Investments Limited	Huadian Power International Corporation Limited
Huadian Power Intl H	Huaneng Power International, Inc.

Idacorp, Inc.	Indo Tambangraya Megah Tbk Pt
Inner Mongolia Yitai Coal Co., Ltd.	Inter Rao Yees Pao
Itochu Enex Co., Ltd.	Jardine Cycle & Carriage Limited
Jardine Matheson Holdings Limited	Jardine Strategic Holdings Limited
Jastrzebska Spolka Weglowa Spolka Akcyjna	Jindal Steel And Power Limited
Korea Electric Power Corporation	Kyushu Electric Power Company, Incorporated
Lg InternationalCorp	Lubelski Wegiel Bogdanka Sa
Mge Energy, Inc.	Nisource Inc.
Northwestern Corporation	Nrg Energy, Inc.
Ntpc Limited	Oci Company Ltd.
Oge Energy Corp.	Ogk-2 Pao
Origin Energy Limited	Orsted A/S
OtterTail Corporation	Peabody Energy Corporation
Pge Polska Grupa Energetyczna Spolka Akcyjna	Pinnacle West Capital Corporation
Pnm Resources, Inc.	Portland General Electric Company
Power Assets Holdings Limited	Ppl Corporation
Pt Adaro Energy Tbk	Pt Astra InternationalTbk
Pt Bumi Resources Tbk	Pt Delta Dunia Makmur Tbk
Pt Harum Energy Tbk	Pt Indika Energy Tbk
Pt United Tractors Tbk	Public Power CorporationS.A.
Reliance Infrastructure Limited	Reliance Power Limited
Scana Corporation	Sembcorp Industries Ltd
Shaanxi Coal Industry Company Limited	Shanxi Lu'An Environmental Energy Dev. Co., Ltd
Shanxi Xishan Coal And Electricity Power Co., Ltd.	Shenergy Company Limited
Shenzhen Energy Group Co., Ltd.	Shikoku Electric Power Company, Incorporated
Shree Cement Limited	Sichuan Chuantou Energy Co., Ltd.
South32 Limited	Tauron Polska Energia Spolka Akcyjna
Tenaga Nasional Berhad	The Aes Corporation
The Chugoku Electric Power Company, Incorporated	The Electricity Generating Public Company Limited
The Kansai Electric Power Company, Incorporated	The Okinawa Electric Power Company, Incorporated
The Southern Company	Tohoku Electric Power Company, Incorporated
Tokyo Electric Power Company Holdings, Incorporated	Torrent Power Limited
Transalta Corporation	Vectren Corporation
Vedanta Limited	Vedanta Resources Plc
Vistra Energy Corp.	Washington H. Soul Pattinson And Company Limited
Wec Energy Group, Inc.	Whitehaven Coal Limited
Xcel Energy Inc.	Yanzhou Coal Mining Company Limited
Yanzhou Coal Mining H	Zhejiang Zheneng Electric Power Co., Ltd.

TABEL 2.6.4 UITSLUITINGSLIJST VN GLOBAL COMPACT SCHEMERS PER 1 JANUARI 2020

Onderneming	
Alstom S.A.	AviChina Industry & Technology Co Ltd
Bank Hapoalim B.M.	Bank Leumi Le-Israel B.M.
Barclays Africa Group Limited	Centrais Eletricas Brasileiras S.A. - Eletrobras
Centrais Eletricas Brasileiras SA-Eletrobras Pfd B	Cintas Corp.
Companhia Energetica de Minas Gerais	Deutsche Telekom AG
Enbridge, Inc.	Energy Transfer LP
Harel Insurance Investments & Financial Services Ltd.	Incitec Pivot Ltd.
Marathon Petroleum Corp.	Mizrabi Tefahot Bank Ltd.
NK Lukoil	Phillips 66
Repsol SA	SK Innovation
The First International Bank of Israel Ltd.	T-Mobile US Inc.
Vale S.A.	Vale SA Pfd A
Wal-Mart de Mexico SAB de CV	Wal-Mart Stores Inc.

TABEL 2.6.5 UITGESLOTEN LANDEEN PER 1 JANUARI 2020

Land	
Angola	Mexico
Azerbaidjan	Nigeria
Bahrain	Oman
Wit-Rusland	Qatar
Kameroen	Rusland
China	Saudi-Arabië
Egypte	Tajikistan
Ethiopië	Thailand
Gabon	Turkije
Guatemala	Verenigde Arabische Emiraten
Honduras	Venezuela
Irak	Vietnam
Kazakhstan	

Deze tabel bevat alleen landen waarin BPL Pensioen kan beleggen op basis van de samenstelling van de voor het pensioenfonds relevante benchmarks (iBoxx Sovereigns, JPM EMBI en JPM GBI-EM).

BPL Pensioen belegt sowieso niet in gesanctioneerde landen als Noord-Korea, Somalië, Soedan, Zuid-Soedan, Syrië, Centraal-Afrikaanse Republiek en Zimbabwe. Deze landen zijn echter ook geen onderdeel van de door BPL Pensioen gehanteerde benchmarks.

3. Engagement

Een onderneming is gericht op het maken van winst. Het streven naar maximale winst kan op gespannen voet staan met internationale richtlijnen voor verantwoord ondernemen, zoals het VN Global Compact. In een context waar ondernemingen deze internationalerichtlijnen systematisch schenden wordt gedrag onverantwoord. Onverantwoord gedrag vormt niet alleen een risico voor belanghebbenden het vormt ook een bedreiging voor de continuïteit van winst op de lange termijn.

Het is dus in het belang van de onderneming en al haar belanghebbenden dat richtlijnen voor verantwoord ondernemen worden gerespecteerd. BPL Pensioen gaat de dialoog aan met ondernemingen. Het doel is het stellen van duidelijke kaders, het ontwikkelen van kennis en het definiëren van 'good practices' bij ondernemingen. Zo wordt bijgedragen aan het bevorderen van het juiste evenwicht en worden de belangen van het pensioenfonds beschermd.

3.1. BPL Pensioen en de dialoog

Engagement is het aangaan van de dialoog met ondernemingen. Het is het centrale middel in het verantwoord beleggen beleid. Met het aangaan van de dialoog wil BPL Pensioen het duurzame gedrag van ondernemingen verbeteren en tegelijkertijd aandeelhouderswaarde vergroten.

Anders dan bij het uitsluitingsbeleid waarbij BPL Pensioen op voorhand niet belegt in ondernemingen, geldt voor engagement dat er wel belegt wordt in ondernemingen die ter discussie staan. BPL Pensioen heeft dan als aandeelhouder de mogelijkheid om het management aan te sporen het beleid of activiteiten te wijzigen.

Het BPL Pensioen engagementprogramma is op te splitsen in drie onderdelen:

Normatiefengagement

Thema engagement

(PRI) collectieveengagement

ESG Nederland

Normatief engagement

De beginselen van het VN Global Compact (zie bijlage 1) vormen een minimaal uitgangspunt voor verantwoord ondernemen. Structurele schendingen van het VN Global Compact vergroten het risico op nadelige gevolgen voor de onderneming, haar directe omgeving zoals lokale

gemeenschappen of het milieu en voor andere belanghebbenden.

Aan de hand van de vier hoofdthema's: mensenrechten, arbeidsnormen, milieu en anti-corruptieworden ondernemingen getoetst en op basis van portefeuilleposities geselecteerd voor engagement.

Belangrijke aandachtspunten bij het voeren van een dialoog zijn dat ondernemingen dienen te voorkomen dat zij zich schuldig maken aan structurele schendingen van de beginselen van het VN Global Compact. Mochten zij zich daaraan wel schuldig maken, dan is het noodzakelijk dat zij deze schendingen opheffen en voorkomen dat de schendingen in de toekomst opnieuw zullen optreden.

Thema engagement

Daarnaast gaat BPL Pensioen ook de dialoog aan over onderwerpen die gerelateerd zijn aan maatschappelijk verantwoord ondernemen, de rapportage daarvan en aan corporate governance gerelateerde onderwerpen. Dit met het doel de kansen en risico's van een onderneming beter in kaart te krijgen en met als doel het duurzame gedrag van ondernemingen te verbeteren en aandeelhouderswaarde op de langere termijn te creëren. Naast dat er aandacht wordt besteed aan sociale en goed bestuur thema's wordt er ook de nadruk gelegd op engagementtrajecten die goed passen binnen de speerpuntthema's Klimaat en Water.

PRI collectieve engagement

BPL Pensioen is ondertekenaar van de PRI. Binnen dit initiatief worden onder meer de collectieveengagement initiatieven aangeboden. BPL Pensioen kan op 3 manieren bijdragen aan collectieve engagement initiatieven, te weten:

1. Een rol als supporting investor binnen een collectief engagement,
2. Een rol als lead investor binnen een collectief engagement,
3. Als ondertekenaar van verklaringen, oproepen, et cetera.

In het hoofdstuk Collectief Engagement wordt er meer inzicht gegeven in collectieve dialogen gesteund door BPL Pensioen.

Voortgang en achtergrondinformatie voor ieder thema wordt gegeven in de bijlages van dit MVB verslag. Een korte toelichting op de thema's in het engagementprogramma wordt in onderstaande hoofdstukken gegeven.

3.2. Normatief engagement

De uitvoering van het Global Compact engagement is uitbesteed aan ISS ESG. Hiermee wordt een optimale aansluiting gerealiseerd op het screenings en uitsluitingsproces van BPL Pensioen.

Momenteel zijn er 63 ondernemingen opgenomen in het normatief engagementprogramma. Met deze ondernemingen wordt er over één of meerdere normschendingen gesproken. Het aantal normschendingen kan daarom afwijken van het aantal ondernemingen. In het afgelopen halfjaar is met 18 ondernemingen een nieuwe of hernieuwde dialoog geïnitieerd.

Normatief schendingen Mensenrechten

Het doel van deze dialogen is het opheffen van geconstateerde of vermeende mensenrechtenschendingen. Daarnaast vragen we de onderneming beleid, processen en rapportages te ontwikkelen van die verband houden met het voorkomen van nieuwe mensenrechtenschendingen. De onderneming moet aantonen dat de schending van de Global Compact principes is opgeheven. Het is wenselijk dat een externe, onafhankelijke partij dit vaststelt.

Schendingen van de beginselen van mensenrechten kunnen betrekking hebben op de activiteiten van ondernemingen in landen met controversiële regimes. Door hun activiteiten in deze landen genereren de ondernemingen inkomsten voor de betreffende regimes, die deze inkomsten vervolgens vaak niet ten goede laten komen aan de lokale bevolking. Daarnaast komt het voor dat lokale gemeenschappen direct worden geschaad door de activiteiten van de ondernemingen. Andere voorbeelden van schendingen op het gebied van mensenrechten zijn onrechtmatigheden tegen de lokale bevolking door personeel of ingehuurd veiligheidsdiensten van ondernemingen.

Normatief schendingen arbeidsomstandigheden

Het doel van dit engagementthema is het opheffen van de geconstateerde of vermeende arbeidsnormenschending. Daarnaast vragen we de onderneming beleid, processen en

rapportages te ontwikkelen die verband houden met het voorkomen van nieuwe arbeidsnormen schendingen.

Structurele schendingen van het Global Compact, in het bijzonder de principes die gaan over arbeidsnormen, vormen financiële reputatierisico's voor de onderneming en voor belanghebbenden zoals aandeelhouders. Ondernemingen dienen te voorkomen dat zij zich schuldig maken aan structurele schendingen van deze beginselen van het Global Compact. Mochten zij zich daaraan wel schuldig maken, dan is het wenselijk dat zij deze schendingen opheffen en voorkomen dat schendingen in de toekomst opnieuw zullen optreden.

Structurele schendingen van de beginselen over arbeidsomstandigheden kunnen betrekking hebben op kinderarbeid en andere vormen van gedwongen arbeid in de ketens van toeleveranciers van ondernemingen. Ook discriminatie van bijvoorbeeld zwangere vrouwen of personeel van een bepaalde etnische achtergrond komt voor, zowel binnen bedrijven zelf als binnen de ketens.

De onderneming moet aantonen dat de schending van de Global Compact principes is opgeheven. Het is wenselijk dat een externe, onafhankelijke partij vaststelt dat de schending is opgeheven.

Normatief milieuschendingen

Het doel van dit engagementthema is het opheffen van de gevonden schendingen van het Global Compact en het ontwikkelen van beleid, systemen en rapportages die verband houden met het voorkomen van nieuwe milieuschendingen.

Structurele schendingen van het Global Compact, in het bijzonder de principes die gaan over milieu, vormen financiële, operationele reputatierisico's voor de onderneming en voor haar belanghebbenden zoals aandeelhouders. Ondernemingen dienen daarom te voorkomen dat zij zich schuldig maken aan structurele schendingen van deze beginselen van het VN Global Compact. Mochten zij zich daaraan wel schuldig maken, dan is het wenselijk dat zij deze schendingen opheffen en voorkomen dat de schendingen in de toekomst opnieuw optreden.

De dialoog wordt gevoerd aan de hand van SMART-doelstellingen. De onderneming moet aantonen dat schending van de Global Compact principes structureel is opgeheven waarbij het wenselijk is dat een externe onafhankelijke partij vaststelt dat de schending is opgeheven. Bij het opheffen van de schending moet ook gedacht worden aan het nemen van corrigerende maatregelen, schadeloosstelling van betrokkenen en het opzetten en uitvoeren van herstelplannen.

Normatief schendingen anti-corruptie

Omkoping en corruptie zijn niet verenigbaar met goed ondernemingsbestuur en hebben een negatieve invloed op

de (creatie van) aandeelhouderswaarde. Het leidt tot nadelige economische, sociale en politieke uitkomsten. Overtredingen van internationale principes op het gebied van anticorruptie kunnen schadelijk zijn voor de reputatie van een bedrijf en de waarde van merken.

Eén van de universele principes van het Global Compact is gericht op corruptie. Dit principe roept bedrijven op om preventieve en handhavingsmaatregelen in te stellen en een effectief systeem op te zetten voor de bestrijding van corruptie.

Dit engagementthema heeft als doel het anti-corruptiebeleid en de maatregelen tegen corruptie bij bedrijven te verbeteren. Daarnaast moet ook voldoende duidelijk worden gemaakt welke acties worden ondernomen tegen werknemers, agenten en onderaannemers die betrokken zijn bij beschuldigingen in verband met corruptie. Hierbij is het belangrijk dat er transparant wordt gecommuniceerd over verrichte onderzoeken en over doorgevoerde veranderingen.

De BPL Pensioen specifieke rapportage over de ISS ESG engagementactiviteiten is opgenomen als bijlage 3 in deze MVB rapportage.

3.3. Thematische dialogen Achmea Investment Management

Achmea Investment Management voert thematische engagements voor BPL Pensioen uit. Deze samenwerking biedt gelegenheid voor nauwere afstemming en invulling van de engagement zoals het BPL Pensioen inhoudelijk het beste past. Voortgang op de individuele thema's van de Achmea IM engagementactiviteiten is uiteengezet in de BPL Pensioen specifieke rapportage opgenomen als bijlage 4 in deze MVB rapportage. In de onderstaande hoofdstukken wordt een korte introductie per thema gegeven.

Leefbaar loon in de supermarkt- en textielsector

Een leefbaar loon is een loon waarmee een werknemer kan voorzien in basisbehoeftes van zijn of haar gezin; van voeding, gezondheidszorg, kleding, huisvesting tot scholing. Afhankelijk van het land kan dit overeenkomen met het minimumloon, maar in vele landen is er of geen wetgeving op dit terrein, of is het minimumloon onvoldoende om in het levensonderhoud te kunnen voorzien. Dit geldt voor ontwikkelingslanden, maar ook dicht bij huis in landen als Hongarije, het Verenigd Koninkrijk of Polen.

Juist daarom hebben bedrijven een belangrijke rol op dit onderwerp. Hoewel het betalen van een leefbaar loon in eerste instantie lijkt te leiden tot hogere kosten, kan het ook leiden tot lagere kosten en hogere winstgevendheid omdat er minder verloop is van medewerkers en de productiekwaliteit verhoogd wordt. Dit blijkt o.a. uit onderzoeken van Berenschot en Chapman & Thompson op dit onderwerp.

Er is gekozen om twee sectoren te selecteren voor het engagementprogramma, namelijk de kleding- en supermarktsector. Het onderwerp is voor deze sectoren materieel en ondernemingen kunnen ook relatief eenvoudig verbeteringen op dit thema realiseren.

Er wordt bij de uitvoering van dit thema nauw samengewerkt met het Platform Living Wage for Financials. Dit is een samenwerkingsverband van Nederlandse financiële instellingen. Binnen dit platform wordt informatie uitgewisseld, is een methodologie ontwikkeld om bedrijven te analyseren op hun prestaties op het gebied van leefbaar loon en wordt er samengewerkt om de resultaten van het platform onder de aandacht te brengen. Engagements worden indien mogelijk samen gevoerd of gecoördineerd. Dit maakt het voor dit engagement traject mogelijk zowel de efficiëncyals effectiviteit te vergroten.

Doel van dialoog

Leefbaar loon is een complex onderwerp, zeker voor een bedrijf met honderden toeleveranciers. Daarom zijn er op meerdere niveaus doelstellingen geformuleerd waarop ondernemingen stappen kunnen zetten. Afhankelijk van het bedrijf leggen we de nadruk op één of meer van de volgende doelstellingen:

- **Beleidsvorming**, het bedrijf heeft beleid ontwikkeld op het onderwerp leefbaarloon.
- **Implementatie & toetsing**, het bedrijf past haar beleid toe in haar eigen bedrijfsvoering en bij haar toeleveranciers. Het bedrijf monitort actief de voortgang hiervan.
- **Randvoorwaarden**, het bedrijf zorgt tevens dat de randvoorwaarden voor een leefbaar loon, zoals collectieve onderhandeling en vakbondsvrijheid, gewaarborgd zijn.
- **Samenwerking**, het bedrijf werkt op dit thema samen met andere partijen.
- **Transparantie**, het bedrijf is op dit thema transparant richting investeerders, consumenten en andere stakeholders wat betreft haar beleid, de implementatie en de voortgang.

De bedrijven Ralph Lauren, TJX Companies, VF Corp, Home Depot, Tesco PLC, Koninklijke Ahold Delhaize N.V., Casino Guichard-Perrachon S.A. en Metro A.G. zijn geselecteerd voor engagement. Voor de bedrijven in de kledingindustrie wordt er gezamenlijk opgetrokken met de andere investeerders in het Platform Living Wage for Financials.

Transport & Klimaat

Globalisering neemt een steeds grotere rol aan in de samenleving. Deze stijgende lijn in de wereldhandel betekent dat de transportsector ook sterk in omvang toeneemt. Volgens verwachtingen van de OESO zullen de vrachtvolumes in 2050 met 350% toenemen in verhouding met basisjaar 2010. Uit een onderzoek van de Verenigde Naties blijkt dat zonder een duurzaam beleid de CO₂-uitstoot in de transportsector in 2050 zou kunnen verdubbelen. Het plaatst de sector voor grote uitdagingen. Bedrijven in deze

sector kunnen dus een grote bijdrage leveren aan het behalen van de doelstellingen uit het Akkoord van Parijs, maar kunnen ook economische voordelen realiseren door bijvoorbeeld het brandstofgebruik te verminderen en de efficiency van hun logistieke keten te verbeteren.

Zowel vanuit financieel als vanuit een duurzaamheidsperspectief heeft een engagement voor de transportsector dus urgentie en materialiteit en is daarmee passend binnen het speerpunt “Klimaat”.

Doel van dialoog

De transportsector omvat een breed scala aan industrieën. Er is voor gekozen om de dialoog in eerste instantie te richten op de ‘logistieke sector’. De eerste inventarisatie laat zien dat er relatief weinig aandacht aan deze industrie wordt besteed in engagementprogramma’s terwijl de te behalen winst in termen van CO₂-reductie en energie-efficiëntie als hoog wordt ingeschat. Door de dialoog te richten op deze relatief onontgonnen markt is de verwachting dat er optimaal rendement uit de engagement-inspanningen gehaald kan worden.

De engagement met deze industrie heeft meerdere doelstellingen:

1. Transportbedrijven aan te moedigen om transparant te zijn over (a) de CO₂-uitstoot en (b) de gehanteerde strategie om te blijven voldoen aan de striktere CO₂- (zelf)regulering.
2. Transportbedrijven aan de hand van best practices (a) inzicht te geven in de mogelijkheden omtrent het reduceren van het gebruik van fossiele brandstoffen en (b) te stimuleren over te schakelen op hernieuwbare energiebronnen.

Afgelopen maanden is er verder vooronderzoek gedaan naar het thema. In de tweede helft van 2018 wordt de definitieve selectie van bedrijven gemaakt en gaan de dialogen van start.

Waterrisico's bij water- en elektriciteitsbedrijven

Het World Economic Forum stelt in het Global Risk Report 2017 dat mogelijke watercrises gemeten naar impact tot de top drie van wereldwijde risico's behoort. Tenzij watergebruik- en management in de komende jaren sterk verandert, zal door toenemende industrialisatie, landbouw, energiegebruik en verstedelijking het risico van waterschaarste stijgen. Volgens de OECD leven in 2050 mogelijk 4 miljard mensen in gebieden waar waterschaarste heerst. Een goed waterbeleid ligt aan de kern van het beheersen van de water gerelateerde risico's. In veel (opkomende en ontwikkelde) landen slaagt men er echter nog niet in om op een proactieve manier met de risico's om te gaan.

Via een thematische dialoog gericht op waterrisico's en watermanagement bij water- en elektriciteitsbedrijven snijdt het mes aan twee kanten. Enerzijds beantwoordt dit aan de vraag naar thematische dialogen op ESG-speerpunten en

anderzijds bezet deze sector een belangrijke positie in de aandelen- en credits beleggingsportefeuilles. Bovenal is water een zeer actueel en materieel onderwerp voor bedrijven in deze sector.

Een studie door het Carbon Disclosure Project (Charged or Static, april 2017) maakt de omvang van waterproblematiek bij elektriciteitsbedrijven duidelijk zichtbaar. Ook MSCI stelt dat (met name Amerikaanse) elektriciteitsbedrijven toenemende fysieke risico's lopen als gevolg van extreme weersomstandigheden zoals droogtes of juist extreme regenval. Elektriciteitsbedrijven zijn vaak sterk afhankelijk van de beschikbaarheid van grote hoeveelheden water om te kunnen functioneren. Kerncentrales en conventionele elektriciteitsbedrijven, die gebruikmaken van stoomopwekking om turbines aan te drijven hebben een constante toevoer van grote hoeveelheden water nodig voor koeling. Ook waterkrachtcentrales zijn afhankelijk van de beschikbaarheid van natuurlijke waterbassins en open water.

Opvallend zijn de onderlinge afhankelijkheden tussen water en energievoorziening en daarmee de noodzaak om watermanagement goed te organiseren. Om de risico's goed te kunnen begrijpen en de wijze waarop bedrijven deze benaderen, wordt van bedrijven verwacht dat zij op een heldere manier rapporteren. Meer specifiek wordt van ondernemingen verwacht dat zij een waterrisico beheerssysteem hebben, dat ze de watervoetafdruk verlagen en dat ze transparant zijn over ophanden zijnde waterrisico's.

Klimaattransitie

In het klimaatakkoord van Parijs hebben circa 200 landen afgesproken om de opwarming van de aarde te beperken tot ruim onder de twee graden, waarbij het streven is de opwarming van de aarde beneden de 1,5 graad te houden. In een rapport van de Intergouvernementele Werkgroep betreffende klimaatverandering (IPCC), wordt gesteld dat hiertoe het totaal aan mondiale CO₂-emissies tegen 2030 met 45% zal moeten dalen ten opzichte van 1990. Omdat fossiele brandstoffen, die bij de verbranding een groot deel van de CO₂-uitstoot veroorzaken, vooralsnog een centrale rol in de energievoorziening spelen, zal een verstrekkende transitie van de energievoorziening nodig zijn om de uitstoot van broeikasgassen fors te reduceren (DNB, 2018). Wereldwijd spannen overheden, (maatschappelijke) organisaties en consumenten zich in om een transitie mogelijk te maken naar een koolstofarme economie. Daarbij ligt de nadruk op investeren in meer hernieuwbare energie en het afbouwen van onze afhankelijkheid van fossiele energiebronnen.

Met behulp van een scenarioanalyse model is het beleggingsuniversum getoetst. De uitkomst geeft inzicht in de ondernemingen waarvan gesteld kan worden dat zij in de komende 5 jaar het verst verwijderd zijn van een breed geaccepteerd 2 °C scenario. De analyse bestrijkt 70-90% van de broeikasgasemissies die samenhangen met een standaardportefeuille en omvat de door de DNB beschreven

transitiegevoelige sectoren zoals de fossiele energie sector. Op basis van onze observaties blijkt dat er relatief veel winst valt te behalen voor de energiesector (olie en gas) en automobielproducenten. Ondernemingen in portefeuille in deze sectoren staan momenteel voor de grootste uitdagingen in relatie tot de energietransitie doordat zij momenteel meer opereren in lijn met een 2 °C - 4°C scenario dan een 1,5-2 °C scenario. Doelstellingen Het doel is om bedrijven een gedegen klimaatstrategie te laten ontwikkelen en uit te laten voeren. Dit betekent dat de strategie zowel financieel als maatschappelijk robuust moet zijn. Ook dient begrepen te worden hoe een organisatie haar klimaatgerelateerde risico's en kansen meet en monitort. Toegang tot de door een organisatie gehanteerde maatstaven en doelstellingen stelt ons in staat om potentiële risico's, het vermogen om aan financiële verplichtingen te voldoen, de algemene blootstelling aan klimaat gerelateerde kwesties en de voortgang in het beheer van of de aanpassing aan deze kwesties beter te beoordelen. De onderliggende KPI's zijn afgeleid van relevante klimaatvoorschriften en scenario's zoals beschreven in het 2°C scenario en de aanbevelingen van de Task Force on Climate-related Financial Disclosures (TCFD) werkgroep.

In het tweede halfjaar van 2019 is er onderzoek gedaan, op basis van KPI's, naar de activiteiten van de ondernemingen op het gebied van klimaattransitie. Op basis van dit onderzoek zijn engagementbrieven verstuurd naar de zes geselecteerde ondernemingen; Subaru Corporation, Renault, BMW, Marathon Oil Corporation, Exxon Mobil Corporation en OMV AG. OMV, BMW en Subaru hebben op de engagementbrief gereageerd en naar aanleiding daarvan is er in december 2019 gesproken met OMV en zijn er gesprekken ingepland in januari en februari van 2020 met BMW en Subaru. Exxon Mobil, Renault en Marathon Oil Corp. hebben nog niet inhoudelijk gereageerd. Met OMV hebben we een eerste initiërend gesprek gehad. Het bedrijf vertelde meer over haar emissiedoelen en over haar visie naar 2050. Een belangrijk aandachtspunt voor het vervolgtraject is de houdbaarheid van de huidige strategie. Ondernemingen opgenomen in thema klimaattransitie ¹

Access to Nutrition

Goede en voldoende voeding is van groot belang voor een gezonde samenleving. Juist voedingsbedrijven kunnen hier een belangrijke bijdrage aan leveren en tevens inspelen op deze groeiende markt. Zo kunnen zij voedingswaarde en gezondheid meer prioriteit geven bij het ontwikkelen van producten, gezondheid meewegen in de prijsstelling en consumenten actief informeren over de voedingswaarden van producten.

In de 2e helft van 2019 hebben we in samenwerking met het Amerikaanse Interfaith Center on Corporate Responsibility en de coalitie van investeerders rondom Access to Nutrition nieuwe brieven verstuurd naar Unilever, Nestlé en Conagra. Deze brieven richten zich met name op de lobbyactiviteiten van deze ondernemingen rondom voeding. Diverse

brancheorganisaties van de voedingssector hebben de afgelopen jaren namelijk gelobbyd tegen regelgeving rondom goede voeding en betere voedingsinformatie op producten. In deze brieven worden ondernemingen gevraagd wat hun positie en betrokkenheid hierbij is en hoe de governance rondom lobby georganiseerd is. Kortom; hoe zorgen ondernemingen dat ze hun invloed inzetten voor goede en voldoende voeding wereldwijd.

Conagra heeft, na meerder herinneringen, schriftelijk gereageerd. De onderneming stelt kritisch naar brancheorganisaties te kijken, maar stelt dat de positie van Conagra en deze organisaties niet altijd 100% overeenkomen. Het antwoord van Conagra laat nog verschillende vragen open. We hebben daarom Conagra verzocht een gesprek in te plannen. Hier is tot op heden, ook na meerdere reminders, nog geen reactie op gekomen. Nestlé heeft snel gereageerd op de brief en in september heeft een gesprek plaatsgevonden. In dit gesprek heeft Nestlé meer verteld over hoe zij de lobbyactiviteitendie namens hen worden uitgevoerd door brancheorganisaties monitoren. Nestlé had hier een overtuigend verhaal en laat ook in de praktijk zien hiernaar te handelen. Zo heeft de onderneming met onder andere Unilever een brancheorganisatie uit de Verenigde Staten verlaten omdat de standpunten niet overeenkwamen met de positie van Nestlé op het gebied van duurzaamheid en voeding. Als volgende stap is een nieuwe brancheorganisatie opgericht met gelijkgestemde ondernemingen rondom duurzame voeding. Ook Unilever heeft op de brief gereageerd. Met de onderneming is begin januari 2020 een afspraak gepland om de vragen te bespreken.

Plastics

Het gebruik van plastics heeft een enorme vlucht genomen en plastics worden gebruikt in diverse toepassingen; van verpakkingsmateriaal, kleding, plastic flessen tot speelgoed en koelkasten. Het gebruik van plastics voldoet daarmee aan een grote vraag uit de samenleving en biedt veel voordelen, soms ook op gebied van duurzaamheid. Denk bijvoorbeeld aan het gebruik van plastics in auto's waardoor het gewicht en daardoor ook het brandstofverbruik afneemt. Een ander voorbeeld is gebruik van plastics als verpakkingsmateriaal waardoor de houdbaarheid van voedingsproducten wordt verlengd wat kan bijdragen aan minder verspilling. Zo kan het gebruik van plastics een milieuwinst opleveren die groter is dan de milieukosten die gemoeid zijn bij de productie van de plastics.

Er zijn ook grote zorgen rond het gebruik van plastics. Zo wordt bijna alle plastic gemaakt uit olie. Dit betekent dat nu wel 6% van de mondiale olieproductie gebruikt wordt voor de productie van plastics. Door economische ontwikkelingen zal dit percentage naar verwachting toenemen tot 20% van de mondiale olieproductie in 2050. De winning van olie leidt tot substantiële schade aan het milieu en de productie van plastic veroorzaakt CO2 uitstoot. Een ander probleem is dat slechts een klein gedeelte, ca. 10% van de geproduceerde

¹ Bron: Achmea Investment Management

plastics op dit moment wordt gerecycled, ongeveer 40% op stortplaatsen terecht komt en 14% wordt verbrand. Dat betekent dat meer dan 30% uiteindelijk in het milieu eindigt en een grote vervuilingbron is voor meren, rivieren en uiteindelijk de oceanen. Jaarlijks komt er ruim 3 miljoen ton aan plastic in de oceanen terecht. Bij ongewijzigd beleid kan dit er toe leiden dat er in 2050 meer plastic dan vis in de oceanen aanwezig is.

Het afgelopen halfjaar hebben we gebruikt voor het voorbereidend onderzoek. De activiteiten van de geselecteerde ondernemingen zijn nader in kaart gebracht en er is onderzocht wat de bedrijven momenteel doen op gebied van de gestelde doelen voor het plasticengagement traject. De samenwerking met de Principles for Responsible Investment (PRI) werkgroep over plastic is voortgezet en de PRI heeft een aantal zeer bruikbare rapporten afgerond die zeer nuttig kunnen zijn bij de dialoog met de ondernemingen. Ook is concrete samenwerking gezocht met ACTIAM, partner bij eerdere engagement trajecten en ook lid van de PRI plastic werkgroep. ACTIAM doet mee met de dialoog met de geselecteerde ondernemingen.

In het laatste kwartaal van 2019 zijn de eerste contacten gelegd met de ondernemingen (Amcor, Lyondell Industries, Mondi en Sealed Air) en de eerste afspraken staan gepland voor begin 2020.

4. Collectief engagement

BPL Pensioen is in samenwerking met zijn fiduciaire manager betrokken bij andere vormen van engagement. Met andere beleggers worden dan bijvoorbeeld de krachten gebundeld voor een collectief engagement. Deze dialogen zijn vaker gericht op sectoren, bepaalde onderwerpen (bijvoorbeeld CO₂-uitstoot) of overheden en andere regelgevende instanties.

4.1. Op deze wijze participeert BPL Pensioen (in)direct in de volgende collectieve initiatieven:

1. Eumedion
2. Carbon Disclosure Project
3. Rapportage verplichting VN Global Compact

Eumedion

Binnen het Nederlandse institutionele samenwerkingsverband Eumedion wordt er in collectief verband veel overlegd met Nederlandse beursgenoteerde ondernemingen voorafgaand aan het aandeelhoudersseizoen.

Carbon Disclosure Project

Gegevens over klimaatverandering vormen in toenemende mate een belangrijk element bij besluitvorming over investeringen. Betrouwbare, bruikbare en vergelijkbare klimaatgegevens spelen hierbij een essentiële rol. Daarom hecht Achmea Investment Management belang aan het Carbon Disclosure Project (CDP). Dit project stuurt jaarlijks een vragenlijst uit naar ondernemingen waarin wordt gevraagd naar relevante informatie over de uitstoot van broeikasgassen, de voorbereiding op klimaatverandering, en corporate governance en de strategie om te reageren op klimaatproblematiek.

Gecoördineerd vanuit de *Principles for Responsible Investment* (PRI) ondersteunen investeerders jaarlijks via een collectief engagement de vragenlijst van het CDP. Hierbij wordt de vragenlijst extra onder de aandacht gebracht bij alle aangeschreven ondernemingen en benadrukken de investeerders het belang van betrouwbare gegevens voor het beleggingsproces. Op basis van de beschikbare gegevens stelt het CDP de Carbon Disclosure Leadership Index (CDLI) samen.

In afwachting van de nieuwe CDP onderzoeksgegevens worden voor dit collectief engagement momenteel geen werkzaamheden verricht.

Rapportageverplichting VN Global Compact

Het VN Global Compact biedt ondernemingen een kader voor maatschappelijk verantwoord ondernemen. Ondernemingen kunnen zich vrijwillig bij het VN Global Compact aansluiten. Ze kiezen er dan voor zich openbaar te committeren aan de tien principes van het Compact (zie bijlage 1).

Door deelname committeert de onderneming zich aan het in gang zetten van veranderingen in de bedrijfsvoering. Zo gaan het VN Global Compact en de tien principes onderdeel uitmaken van het beleid, de strategie, de cultuur en de dagelijkse praktijk van de onderneming. Verder laat de onderneming in haar publicaties (jaarverslag, duurzaamheidsverslag of de website) zien welke voortgang zij op het VN Global Compact en de principes boekt. Tevens dient de onderneming het VN Global Compact in publieke uitingen te steunen.

In de praktijk blijkt dat ondernemingen die aan het VN Global Compact deelnemen dit op zeer verschillende wijze doen. De ene onderneming neemt haar deelname zeer serieus en voldoet aan alle afspraken, terwijl de andere onderneming minder aandacht besteedt aan het uitvoeren van de principes. Deze laatste groep kan de geloofwaardigheid van het VN Global Compact ondermijnen.

Door middel van een collectiefengagement zetten institutionele beleggers zich in, om ondernemingen aan te sporen zo snel mogelijk te voldoen aan de principes van het VN Global Compact en de bijbehorende rapportageverplichtingen. Door samen te werken met andere institutionele beleggers wordt er extra druk uit geoefend op de ondernemingen om op deze manier bij te dragen aan het succes van het VN Global Compact. Achmea Investment Management heeft zich aangesloten bij de het PRI voor Rio initiatief. In afwachting van de nieuwe

onderzoeksgegevens zijn voor dit collectiefengagement geen werkzaamheden de afgelopen 6 maanden.

4.2. BPL Pensioen is als supporting investor aangesloten bij onderstaande initiatieven:

1. PRI engagement: methaan uitstoot en risico's
2. RE100: gebruik van hernieuwbare energie
3. Climate Action100+

PRI engagement: methaan uitstoot en risico's

Wereldwijd initiatief over de risico's verbonden aan de uitstoot van broeikasgas methaan door olie- en gasbedrijven en elektriciteitsbedrijven. Omdat het weglekken van methaan in alle fases van de aardgas waardeketen plaats kan vinden wordt het engagement gericht op zowel producenten van aardolie en -gas als distributeurs en elektriciteitsbedrijven. Het belangrijkste doel zal zijn om te leren wat ondernemingen doen om hun methaanemissies te meten en welke middelen kunnen worden ingezet om deze ongewenste uitstoot tot een minimum te beperken. Beleggers nemen zo kennis van de best practices omtrent het beperken van de methaanuitstoot en kunnen deze kennis delen met andere bedrijven. Bedrijven worden aangespoord om werk te maken van hun uitstoot van broeikasgassen. Deze engagement geeft invulling aan de ambitie van BPL Pensioen om als betrokken aandeelhouder bedrijven te stimuleren om de uitstoot van broeikasgassen uit de eigen bedrijfsvoering terug te dringen.

RE100: gebruik van hernieuwbare energie

Bedrijven worden aangeschreven en opgeroepen om zich te committeren aan de verduurzaming van ingekochte energie. Het initiatief vraagt om te streven naar 100% gebruik van hernieuwbare energie per een af te spreken datum. Namens beleggers worden de grootste ondernemingen ter wereld aangesproken om zich aan het doel van RE100 te verbinden en daarmee een reductie van uitstoot te realiseren.

Het vervangen van energie uit fossiele bronnen door hernieuwbare energie leidt direct tot een lagere absolute uitstoot van broeikasgassen. Dit initiatief past daarmee bij de keuze van BPL Pensioen om de uitstoot van ondernemingen uit de eigen bedrijfsvoering te verminderen.

Climate Action 100+

Climate Action 100+ is een nieuw initiatief dat is opgericht door een diverse groep van investeerders om bedrijven met de grootste CO₂-uitstoot aan te sporen 1) de CO₂-uitstoot te verminderen, 2) transparanter te zijn over klimaatbeleid en -doelstellingen en 3) de governance op klimaatveranderingsvlak te verbeteren. Achmea IM heeft actief bijgedragen aan de ontwikkeling van het initiatief en zal in 2018 deelnemen aan dialogen met geselecteerde bedrijven.

5. Corporate Governance en stemmen

Corporate governance, of goed ondernemingsbestuur, heeft betrekking op de verhoudingen tussen de verschillende actoren van een onderneming zoals de Raad van Bestuur (RvB), de Raad van Commissarissen (RvC), aandeelhouders en andere belanghebbenden. Rekenschap, transparantie en toezicht spelen hierbij een centrale rol. BPL Pensioen belegt in aandelen van beursgenoteerde ondernemingen en heeft hierdoor aandeelhoudersrechten. Door actief gebruik te maken van aandeelhoudersrechten kan BPL Pensioen invloed uitoefenen op de onderneming. Bijvoorbeeld bij het benoemen van bestuurders, het goedkeuren van jaarstukken en het goedkeuren van het beloningsbeleid. Door deel te nemen aan de besluitvorming op een aandeelhoudersvergadering (stemmen) vervult BPL Pensioen actief de aandeelhoudersrechten.

5.1. BPL als betrokken aandeelhouder

De Nederlandse Corporate Governance Code schrijft voor dat institutionele beleggers zoals pensioenfondsen een beleid moeten hebben ten aanzien van stemmen op aandeelhoudersvergaderingen van beursgenoteerde ondernemingen waarin wordt belegd. Daarbij wordt van de institutionele belegger verwacht dat er minstens eenmaal per jaar wordt aangegeven hoe invulling is gegeven aan het stembeleid.

Daarnaast stelt de Corporate Governance Code dat de institutionele belegger minimaal eenmaal per kwartaal moet aangeven hoe hij stemde op de aandeelhoudersvergaderingen. In bijlage 2 vindt u de volledige tekst van de relevante bepalingen voor institutionele beleggers van de Nederlandse Corporate Governance code.

BPL Pensioen voldoet aan de bepalingen van de Corporate Governance Code. Op de website zijn de volgende documenten te vinden:

1. Stembeleid
2. Stemverslag van de voorgaande kwartalen en het afgelopen jaar
3. Rapportagetool waarbij gerapporteerd wordt hoe gestemd is per aandeelhoudersvergadering

De BPL Pensioen aandelenportefeuilles zijn sterk internationaal georiënteerd. Het is daarom niet mogelijk om alle aandeelhoudersvergaderingen in persoon te bezoeken. Om het stemrecht toch volledig te benutten stemt BPL Pensioen op afstand via volmachten (proxy voting). BPL Pensioen maakt bij het uitoefenen van stemrechten gebruik van stemanalyses en stemadviezen van Institutional Shareholder Services (ISS). De uiteindelijke steminstructies gebaseerd op criteria die BPL Pensioen heeft vastgelegd in

zijn eigen stembeleid. De striktere criteria in het eigen stembeleid leiden met name bij controversiële agendapunten en ten aanzien van beloningsbeleid tot een afwijking van de gangbare steminstructies van ISS.

5.2. Stemgedrag BPL Pensioen

BPL Pensioen stemde in de tweede helft van 2019 voor 378 vergaderingen op 3.296 agendapunten. De aandeelhoudersvergaderingen vonden wereldwijd in zowel ontwikkelde als opkomende markten plaats.

Het betekent dat BPL Pensioen niet altijd met het management van de onderneming meestemt. Zo werd in de tweede helft van 2019 op bijna 17% van alle agendapunten tegen het management gestemd. Het ging hier vooral om de benoeming van bestuurders van ondernemingen (niet onafhankelijk waar dit wel geëist of gewenst is) en beloningsstructuren (excessief, onvoldoende toegelicht, of niet transparant genoeg). Op aandeelhoudersresoluties over milieu, sociale en governance kwesties wordt ook relatief vaak tegen management gestemd.

TABEL 5.2.1 OVERZICHT STEMACTIVITEITEN H2 2019

Management		ISS	
Voor	Tegen	Voor	Tegen
83,2%	16,8%	88,6%	11,4%

5.3. Agenderingsrecht aandeelhouders

Aandeelhouders hebben de mogelijkheid om op aandeelhoudersvergaderingen een voorstel te agenderen, mits wordt voldaan aan de voorwaarden van het lokaal geldende agenderingsrecht. In het afgelopen halfjaar heeft

BPL Pensioen op 26 aandeelhoudersresolutiesgestemd. Tabel 5.3.1 toont de resoluties ingedeeld naar thema.

TABEL 5.3.1 AANDEELHOUDERSRESOLUTIES NAAR THEMA

Thema	Aantal
Overig (o.m. Politieke donaties)	6
Benoeming Bestuurder	23
Milieu en Gezondheid	2
Routinepunten	3
Beloning	6
Goed Bestuur	2
Mensenrechten	1
Totaal	44

TABEL 5.3.2 HET STEMGEDRAG PER THEMA

	Voor	Tegen
Goed bestuur	100%	0%
Benoemingen	67%	33%
Milieu en Gezondheid	67%	33%
Overig	63%	37%
Routinezaken	75%	25%
Mensenrechten	100%	0%

Aandeelhoudersresoluties inzake arbeidsnormen

Op de aandeelhoudervergadering van Oracle van 14 november stond een aandeelhoudersvoorstel op de agenda waarin de onderneming werd gevraagd een rapportage op te stellen waarin inzicht wordt gegeven of er een gender pay gap bestaat, en indien die bestaat welke acties worden ondernomen om de verschillen te verkleinen. Omdat dit een goed middel is om inzicht te verkrijgen in de uitvoering van het diversiteitsbeleid dat de onderneming voert en heeft BPL Pensioen dit voorstel gesteund. Aangezien deze rapportage reeds verplicht is in het Verenigd Koninkrijk, is een ondernemingsbrede uitrol relatief gemakkelijk te realiseren.

Aandeelhoudersresoluties inzake mensenrechten

Op de aandeelhouders van Saputo, Inc. van 7 augustus stond een aandeelhoudersvoorstel op de agenda waarin de raad van bestuur werd verzocht om verslag uit te brengen over het proces van Saputo voor het identificeren en analyseren van potentiële en actuele arbeidsnormen- en mensenrechtenrisico's binnen Saputo's bedrijfsvoering en toeleveringsketen (human rights risk assessment). Er werd gevraagd om bij de verslaglegging mensenrechtenprincipes als beoordelingskader te gebruiken, methodisch prestaties te volgen en te meten, over aard en omvang van het overleg met stakeholders te rapporteren en actuele en/of potentiële

mensenrechtenrisico's in kaart te brengen die zijn vastgesteld bij het gebruik van arbeidscontractanten/ onderaannemers door Saputo, uitzendbureaus of soortgelijke arbeidsovereenkomsten.

Saputo's bedrijfsmodel stelt het bedrijf bloot aan belangrijke mensenrechtenrisico's. Het bedrijf lijkt geen beleid te hebben met betrekking tot de vrijheid van vereniging voor zijn eigen werknemers, en Saputo's ethische code verwijst niet naar het recht op collectieve onderhandelingen. Kwesties waarbij mogelijk sprake is van mensenrechtenschendingen in het bedrijf en de toeleveringsketen worden niet behandeld in de ethische code van Saputo. Deze risico's omvatten het betalen van een minimum leefbaar loon, het beperken van de maximale werkuren, het beschermen tegen kinderarbeid en dwangarbeid. BPL Pensioen heeft deze resolutie ondersteund.

Aandeelhoudersresoluties inzake milieu

Aandeelhouders hebben General Mills Inc. gevraagd een verslag op te stellen over de impact van pesticiden in de agrarische toeleveringsketen van het bedrijf. Dit vanwege de grote maatschappelijke aandacht en onderzoek naar het gebruik van pesticiden en de gevolgen daarvan.

Aandeelhouders beargumenteren dat General Mills zichzelf onnodig blootstelt aan reputatierisico's, door informatie over pesticidengebruik in de toeleveringsketen niet openbaar te maken. Dit terwijl het behoud van de bijenteelt een prominent onderdeel van de marketing is van een van General Mills' bekendere producten. De aandeelhouders betuigen dat de daling van bijen en andere bestuivers een impact kan hebben op de toeleveringsketen van het bedrijf omdat de meeste groenten en fruit bestoven moeten worden voor een goede vruchtzetting. De aandeelhouders stellen dat er een groeiende wetenschappelijke consensus is dat een bepaalde familie van pesticiden en herbiciden, specifiek neonicotinoïden en glyfosaat, bijdraagt aan de achteruitgang van de wilde bijen.

General Mill's *HoneyNut Cheerios*- campagne om de bijen te redden die zich concentreerden op het planten van wilde bloemzaden in plaats van het gebruik van pesticiden en herbiciden in de toeleveringsketen te verminderen heeft geleid tot negatieve publiciteit. De indieners van de resolutie stellen dat het bedrijf uitspraken doet over het milieu zonder deze te onderbouwen met publiek beschikbare informatie. Ook geven de aandeelhouders aan dat concurrenten van General Mills maatregelen nemen om het gebruik van pesticiden in hun toeleveringsketen te beperken, waaronder Unilever, Sysco en tientallen grote voedsel- en detailhandelsbedrijven. BPL Pensioen heeft deze resolutie ondersteund.

5.4. Corporate Governance ontwikkelingen Nederland

Tweede Kamer stemt voor verplicht vrouwenquotum

De raden van commissarissen van beursgenoteerde ondernemingen in Nederland moeten in de toekomst voor ten minste 30 procent uit vrouwen bestaan. Dat is bij 75% van de beursgenoteerde ondernemingen nog niet het geval. Als een raad van commissarissen minder dan 30 procent vrouwen telt en er komt een positie vrij, dan mag die niet door een man worden vervuld. Totdat een geschikte vrouw is gevonden, moet de stoel leeg blijven. Wanneer er tijdens de aandeelhoudersvergadering toch een man wordt benoemd, wordt deze benoeming nietig verklaard net zolang tot het quotum van 30% vrouwen is behaald. De Tweede Kamer heeft op 3 december 2019 besloten dat deze aanbeveling uit het SER-rapport Diversiteit in de top moet worden verankerd in de wet. Ook wil een meerderheid van de Tweede Kamer dat er meer werk wordt gemaakt van vertegenwoordiging in de top van Nederlanders met een migratieachtergrond. Een afspiegeling van de samenleving in topposities draagt bij aan meer diversiteit en gelijkheid en zorgt ervoor dat onbenut talent kansen krijgt.

Implementatiewet herziene richtlijn aandeelhouders rechten vanaf 1 december 2019 van kracht

Op 1 december 2019 is de Implementatiewetherziene richtlijn aandeelhoudersrechten in werking getreden. Aandeelhouders van Nederlandse beursgenoteerde ondernemingen krijgen de mogelijkheid ieder jaar een adviserende stem over het remuneratierapport uit te brengen op de aandeelhoudersvergadering. Nieuwe voorstellen tot wijziging van het beloningsbeleid zullen in de toekomst vastgesteld moeten door ten minste 75% van de uitgebrachte stemmen, tenzij een lagere meerderheid statutair is voorgeschreven. Het nieuwe beloningsbeleid dient een toelichting te bevatten hoe het beleid rekening houdt met de identiteit, missie en waarden van desbetreffende onderneming, de beloningsverhoudingen binnen de onderneming en tenslotte met het maatschappelijk draagvlak. Ook dienen Nederlandse institutionele beleggers een "betrokkenheidsbeleid" te hebben. Aan de hand hiervan dienen zij "toezicht" te houden op onder andere de strategie, kapitaalstructuur en financiële en niet-financiële prestaties. Ook wordt van beleggers verwacht dat zij actief een dialoog voeren met bestuurders en commissarissen.

6. Bijlage

6.1. Bijlage 1

Uitgangspunten van de Global Compact van de Verenigde Naties

Het VN Global Compact verlangt van bedrijven dat zij binnen hun invloedssfeer een aantal kernwaarden op het gebied van mensenrechten, arbeidsnormen, milieu en anticorruptie omarmen, ondersteunen en uitoefenen. Bedrijven die het VN Global Compact initiatief onderschrijven, verbinden zich ertoe de onderstaande doelstellingen en waarden te steunen bij het uitvoeren van hun activiteiten:

Mensenrechten

1e principe: Bedrijven dienen binnen de eigen invloedssfeer de internationaal vastgelegde mensenrechten te ondersteunen en te respecteren; en

2e principe: er voor te zorgen dat zij niet medeplichtig zijn aan schendingen van de mensenrechten.

Arbeidsnormen

3e principe: Bedrijven dienen de vrijheid van vakvereniging en de effectieve erkenning van het recht op collectieve onderhandelingen te handhaven;

4e principe: alle vormen van verplichte en gedwongen arbeid te elimineren;

5e principe: zich in te spannen voor de effectieve afschaffing van kinderarbeid; en

6e principe: discriminatie met betrekking tot werk en beroep te bestrijden.

Milieu

7e principe: Bedrijven dienen het voorzichtigheidsbeginsel te hanteren met betrekking tot milieukwesties;

8e principe: initiatieven te ondernemen om grotere verantwoordelijkheid op milieugebied te bevorderen; en

9e principe: de ontwikkeling en verspreiding van milieuvriendelijke technologieën te stimuleren.

Anticorruptie

10e principe: Bedrijven dienen alle vormen van corruptie, inclusief afpersing en omkoping, tegen te gaan.

De principes van het Global Compact zijn gebaseerd op internationale verdragen, onder andere afgeleid van de Universele verklaring van de rechten van de mens, de verklaring van de Internationale Arbeidsorganisatie (ILO) inzake de fundamentele arbeidsrechten, en van de verklaring van Rio met betrekking tot milieu en ontwikkeling.

6.2. Bijlage 2

Bepalingen Nederlandse Corporate Governance Code

IV.4 Verantwoordelijkheid institutionele beleggers

Verantwoordelijkheid van institutionele beleggers

Principe Institutionele beleggers handelen primair in het belang van hun achterliggende begunstigden of beleggers en hebben een verantwoordelijkheid jegens hun achterliggende begunstigden of beleggers en de vennootschappen waarin zij beleggen om op zorgvuldige en transparante wijze te beoordelen of zij gebruik willen maken van hun rechten als aandeelhouder van beursvennootschappen.

Best practice bepalingen

IV.4.1 Institutionele beleggers (pensioenfondsen, verzekeraars, beleggingsinstellingen, vermogensbeheerders) publiceren jaarlijks in ieder geval op hun website hun beleid ten aanzien van het uitoefenen van het stemrecht op aandelen die zij houden in beursvennootschappen.

IV.4.2 Institutionele beleggers doen jaarlijks op hun website en/of in hun jaarverslag verslag van de uitvoering van hun beleid ten aanzien van het uitoefenen van het stemrecht in het betreffende boekjaar.

IV.4.3 Institutionele beleggers brengen ten minste eenmaal per kwartaal op hun website verslag uit of en hoe zij als aandeelhouders hebben gestemd op de algemene vergaderingen van aandeelhouders.

Verantwoordelijkheid van aandeelhouders

Principe Aandeelhouders gedragen zich ten opzichte van de vennootschap, haar organen en hun medeaandeelhouders naar maatstaven van redelijkheid en billijkheid. Hieronder valt de bereidheid om een dialoog met de vennootschap en medeaandeelhouders aan te gaan.

Best practice bepaling

IV.4.4. Een aandeelhouder oefent het agenderingsrecht slechts uit nadat hij daaromtrent in overleg is getreden met het bestuur. Wanneer een of meer aandeelhouders het voornemen heeft de agendering te verzoeken van een onderwerp dat kan leiden tot wijziging van de strategie van de vennootschap, bijvoorbeeld door het ontslag van één of meer bestuurders of commissarissen, wordt het bestuur in de gelegenheid gesteld een redelijke termijn in te roepen om hierop te reageren (de responstijd). Dit geldt ook voor een voornemen als hiervoor bedoeld dat strekt tot rechterlijke machtiging voor het bijeenroepen van een algemene vergadering op grond van artikel 2:110 BW. De betreffende aandeelhouder respecteert de door het bestuur ingeroepen responstijd in de zin van best practice bepaling II.1.9.

IV.4.5. Een aandeelhouder stemt naar zijn eigen inzicht. Van een aandeelhouder die gebruikt maakt van stemadviezen van derden wordt verwacht dat hij zich een eigen oordeel vormt over het stembeleid van deze stemadviseur en de door deze verstrekte stemadviezen.

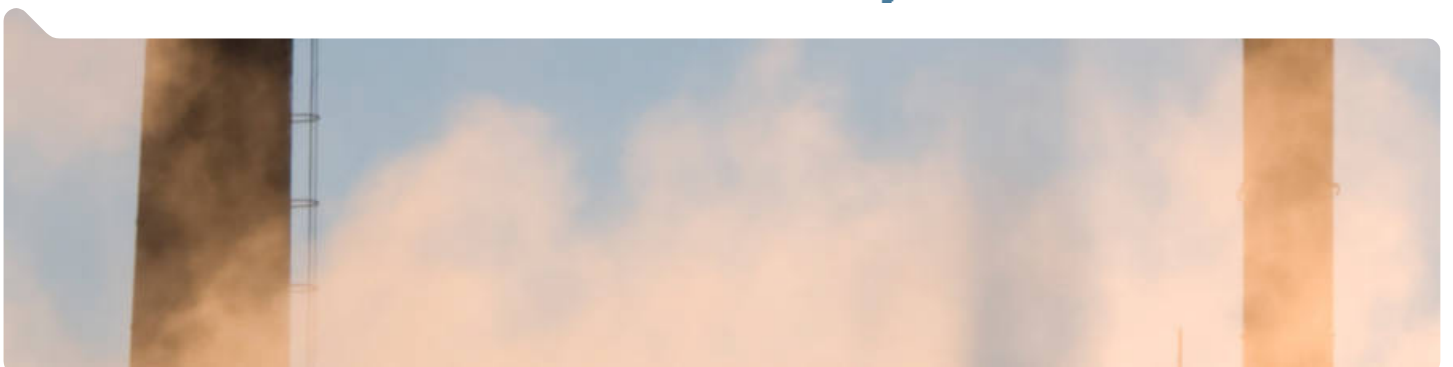
IV.5.5. Indien een aandeelhouder een onderwerp op de agenda heeft laten plaatsen, licht hij dit ter vergadering toe en beantwoordt hij indien nodig vragen hierover.

Voortgang Normatieve Dialogen juli - december 2019

BPL Pensioen (vertrouwelijk)

Opgesteld voor:

Inhoudsopgave

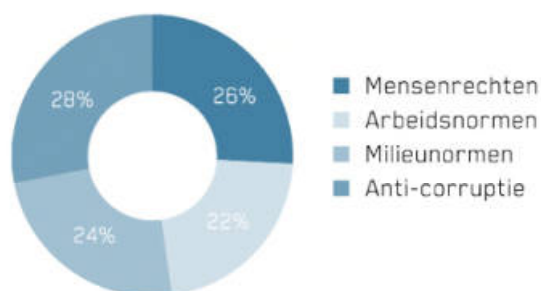
	Managementsamenvatting	04
1.	De basis voor onze normatieve dialoog	07
2.	Het engagementproces	15
3.	Voortgang mensenrechten	18
4.	Voortgang arbeidsnormen	19
5.	Voortgang milieu	20
6.	Voortgang anti-corruptie	21
7.	Individuele casussen mensenrechten	23
8.	Individuele casussen arbeidsnormen	32
9.	Individuele casussen milieu	44
10.	Individuele casussen anti-corruptie	57
11.	Lijst van ondernemingen	63

Managementsamenvatting

Statistieken

BPL Pensioen vindt het belangrijk om in gesprek te gaan met ondernemingen die internationaal breed gedragen normen schenden. Wij noemen dit normatieve engagement. Per ultimo 2019 maken 63 ondernemingen deel uit van het normatieve engagementprogramma. Met deze ondernemingen spreken wij over één of meerdere normschendingen. Het aantal normschendingen waarover wij spreken kan daarom afwijken van het aantal ondernemingen in het normatieve engagementprogramma. Onderstaand is weergegeven hoe het programma naar normschending is opgebouwd.

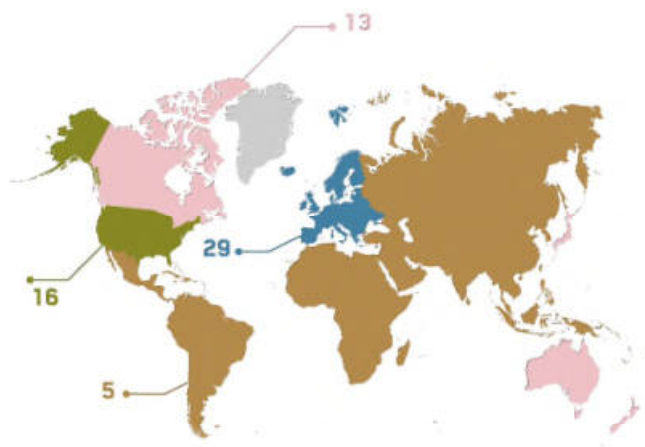
FIGUUR 1 NORMSCHENDING

De ondernemingen zijn verspreid over verschillende regio's en markten. De focus van het programma ligt op de ontwikkelde markten met 58 dialogen. Wij verdelen deze onder in Europa, Verenigde Staten en Wereld Overig (Japan, Australië, Canada, Nieuw-Zeeland). Daarnaast voeren wij de dialoog met 5 ondernemingen uit opkomende markten. Zie in figuur 2 de regionale verdeling van ondernemingen in het normatieve engagementprogramma.

In het afgelopen halfjaar is met 18 ondernemingen een nieuwe dialoog geïnitieerd.

FIGUUR 2 ONDERNEMINGEN NAAR REGIO

Wij rapporteren voortgang over individuele dialogen op basis van zes vooraf gedefinieerde mijlpalen (tabel 1). Dit doen wij in de voortgangshoofdstukken. Daarnaast presenteren wij in deze managementsamenvatting een geaggregeerd voortgangsoverzicht van het totale engagementprogramma.

TABEL 1 MIJLPALEN

1	Initiëren dialoog
2	Bevestiging van gedeelde zorgen
3	Delen van informatie
4	Commitment om schending op te heffen
5	Aanpassen beleid en proces
6	Schending opgeheven

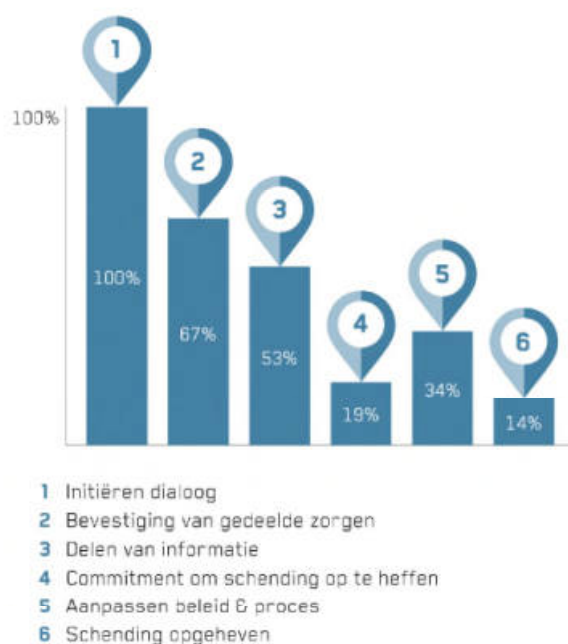
Tenaanzien van geïnitieerde dialogen kunnen wij vaststellen dat in 67% van de gevallen de initiatie ook geleid heeft tot een bevestiging van de onderneming (mijlpaal 2). Voor de overige ondernemingen wordt het rappelproces in gang gezet.

Voor 53% van de dialogen geldt dat de informatie die wij van de onderneming hebben gevraagd ook deels of volledig met ons is gedeeld (mijlpaal 3). De ontvangen informatie geeft ons meer inzicht in het beleid, de processen en rapportages die de onderneming heeft opgesteld rond de kwestie. Analyse van dit document kan leiden tot het stellen van verdere vragen aan de onderneming binnen de dialoog. Daarnaast stellen wij vast dat in 34% van de dialogen de onderneming daadwerkelijk aanpassingen aan bestaand beleid of proces heeft doorgevoerd. Wij zien zowel gedeeltelijke als volledige aanpassingen als positieve voortgang.

In 19% van de dialogen heeft de onderneming toegezegd de schending te willen opheffen. Dit kan bijvoorbeeld zijn door betreffende activiteiten af te stoten, contracten niet te verlengen, of beleid aan te passen. Bij 14% van de dialogen zien wij gedeeltelijke of volledige opheffing van de besproken schending.

Per 1 januari 2020 kan over de geaggregeerde voortgang van het engagementprogramma als volgt worden gerapporteerd:

FIGUUR 3 VOORTGANG PER MIJLPAAL

UITGELICHT: Deutsche Post AG

Opheffen arbeidsnormenschending

Deutsche Post AG werd in zowel Colombia als Turkije beschuldigd van het niet respecteren van recht van vakbondsvrijheid en obstructie van het recht op collectieve onderhandeling. De vakbonden zouden geen onderhandelingsrechten hebben en medewerkers die lid waren van de vakbond zouden zijn gedwongen tot het stopzetten van hun lidmaatschap.

In de dialoog met ISS ESG heeft Deutsche Post AG haar toewijding uitgesproken voor het respecteren van vakbondsrechten en gaf het aan in een doorlopende dialoog te zijn met UNIGlobal Union en de International Transport Workers Federation (ITF) in zowel Turkije als Colombia. Sinds maart 2017 komen de partijen ieder kwartaal bijeen om de problemen op te lossen. Deutsche Post benadrukt dat de partijen het erover eens zijn dat het van cruciaal belang is om elkaars positie en perspectief te begrijpen en te respecteren om tot een wederzijds aanvaardbare oplossing te komen. In december 2019 zijn deze bijeenkomsten afgerond. Deutsche Post geeft in de dialoog ook aan dat in overeenstemming met haar gedragscode al haar werknemers vrij zijn om zich aan te sluiten (of niet aan te sluiten) bij een vakbonds-/werknemersvertegenwoordiging naar keuze, vrij van bedreiging of intimidatie. De onderneming erkent en respecteert het recht om collectief te onderhandelen in overeenstemming met de geldende wetgeving.

ISS ESG is van mening dat de stappen die zijn genomen door Deutsche Post bevredigend zijn. Het blijft waakzaam ten aanzien van de uitvoering van maatregelen. Het oordeel van ORANJE is daarmee herzien naar GROEN.

1. De basis voor onze normatieve dialoog

Wij hanteren de uitgangspunten van diverse internationale breed gedragen richtlijnen voor maatschappelijk verantwoord ondernemen als minimale norm waar ondernemingen zich aan moeten houden. Voorbeelden zijn de 10 principes van het VN Global Compact, de OESO-richtlijnen voor multinationale ondernemingen, de UN Guiding Principles on Business & Human Rights, de conventies van de ILO (Internationale Arbeidsorganisatie) en de Universele Verklaring van de Rechten van de Mens.

Er zijn vier hoofdthema's te onderscheiden waar het gedrag van ondernemingen op kan worden beoordeeld, namelijk Mensenrechten, Arbeidsnormen, Milieunormen en Anti-corruptie. Institutionele beleggers kunnen als kapitaalverschaffers van ondernemingen een belangrijke rol spelen bij het aanspreken van ondernemingen als principes binnen deze hoofdthema's geschonden worden. Dit geldt niet alleen voor schendingen die binnen de onderneming worden vastgesteld, maar ook voor schendingen in de toeleveranciersketen.

Institutionele beleggers kunnen er bij ondernemingen op aandringen dat:

- ✓ de schending wordt opgeheven;
- ✓ het ondernemingsbeleid wordt aangepast;
- ✓ soortgelijke schendingen zich niet meer voordoen.

Het aangaan van de dialoog over de schending is dan ook een belangrijk middel voor de institutionele belegger om financiële-, reputatie-, sociale- of milieu schade te beheersen. In de volgende pagina's gaan wij dieper in op de vier hoofdthema's waarop wij onze normatieve dialoog voeren en de relevante internationalerichtlijnen.

De OESO-richtlijnen worden onderschreven door 46 landen

9 thema's

Mensenrechten

Werkgelegenheid en arbeidsverhoudingen

Milieu

Bestrijding van corruptie, omkoping en afpersing

Consumentenbelangen

Wetenschap en technologie

Mededinging

Belastingen

Transparantie

De OESO richtlijnen voor multinationale ondernemingen zijn aangenomen in 1971. Het beschrijft wat 46 landen van bedrijven, inclusief institutionele beleggers, verwachten op het gebied van internationaal maatschappelijk verantwoord ondernemen (IMVO).

1.1. Mensenrechtenkwesies en internationale verdragen

De ‘rechten van de mens’ vormen één van de vier hoofdthema’s van het Global Compact en worden geadresseerd door de eerste twee principes. Deze principes staan echter niet op zichzelf en zijn gekoppeld aan, en uitgewerkt in diverse richtlijnen en verdragen (zie tabel 1.1.1). Deze richtlijnen en verdragen worden door ISS ESG dan ook meegenomen bij het screenen van bedrijven op eventuele schendingen van mensenrechten.

In de *UN Guiding Principles on Business & Human Rights* (UNGPs), staat specifiek beschreven hoe bedrijven met deze richtlijnen en verdragen dienen om te gaan en wat hun verantwoordelijkheden zijn. Of zoals de opsteller van de UNGPs, Professor John Ruggie stelt:

“The Guiding Principles’ normative contribution lies not in the creation of new international law obligations but in elaborating the implicationsof existing standards and practices for states and businesses; integrating them within a single, logically coherent and comprehensive template; and identifying where the current regime falls short and how it could be improved”.

TABEL 1.1.1 PRINCIPES VN GLOBAL COMPACT EN GELIEERDE VERDRAGEN OP HET THEMA MENSENRECHTEN

Thema	VN Global Compact Principe	Inhoud principe	Relevante hoofdstukken OESO-richtlijnen	Relevante verdragen per principe
Mensenrechten	Principe 1	Bedrijven dienen binnen de eigen invloedssfeer de internationaal vastgelegde mensenrechten te ondersteunen en te respecteren.	IV. Mensenrechten	Universele Verklaring van de Rechten van de Mens.
			V. Werkgelegenheid en arbeidsverhoudingen	De VN-verklaring over de rechten van inheemse volkeren.
	VIII. Consumentenbelangen	ILO conventie169 betreffende inheemse en in stamverband levende volken in onafhankelijke landen. Tripartite ILO-verklaring inzake multinationale ondernemingen en sociaal beleid. Geneefse conventie. Haagse conventie.		
	Principe 2	Bedrijven dienen ervoor te zorgen dat zij niet medeplichtig zijn aan schendingen van de mensenrechten.	IV. Mensenrechten	Universele Verklaring van de Rechten van de Mens.

In de praktijk hebben mensenrechtenschendingen in het beleggingsuniversum veelal het volgende karakter:

- ✓ Beperking van het recht op zelfbeschikking
- ✓ Activiteiten in controversiële landen strijdig met het humanitair recht
- ✓ Het niet respecteren van rechten van inheemse volken
- ✓ Beperking van vrijheid van meningsuiting

Beperking van het recht op zelfbeschikking

Het recht op zelfbeschikking van volken is opgenomen in de Universele Verklaring van de Rechten van de Mens en is weer uitgewerkt in twee bindende VN verdragen; ‘*Burgerrechten en Politieke Rechten*’ (BuPo) en ‘*Economische, Sociale en Culturele Rechten*’ (EcSoCu). Deze verdragen werden in 1966 aanvaard en gingen in 1976 van kracht. Het individuele recht op zelfbeschikking kan gezien worden als een element van de persoonlijke vrijheid, en daarmee als een grondslag van de mensenrechten. Hierdoor vormen kwesties waarin ondernemingen bijdragen aan een beperking van het recht op zelfbeschikking een mensenrechtenschending.

Activiteiten in controversiële landen strijdig met het humanitair recht

Ten aanzien van de kwestie 'Activiteiten in controversiële landen strijdig met het humanitair recht' is het van belang dat ondernemingen ten aanzien van degenen die gevolgen van hun activiteiten ondervinden internationaal erkende mensenrechten respecteren. De 'UN Guiding Principles on Business & Human Rights', die zijn geïntegreerd in de OESO-richtlijnen, bieden voor bedrijven een hanteerbaar beleidskader over de toepassing van mensenrechten en de Global Compact principes. Specifiek voor de activiteiten van bedrijven die te maken hebben met oorlogen of bezettingen biedt ook de Geneefse conventie een geschikt raamwerk.

Het niet respecteren van rechten van inheemse volken

De VN aanvaardde in 2007 een 'Verklaring over de rechten van inheemse volken'. De rechten van inheemse volken zijn daarmee pas in recente jaren formeel erkend. In de 'VN-richtlijnen voor mensenrechten ten behoeve van bedrijven' wordt gewezen op de landrechten en andere rechten van inheemse volken. Enkele landen met belangrijke inheemse minderheden stemden tegen de verklaring, waaronder de VS, Canada, Nieuw Zeeland en Australië. Het belangrijkste verdrag is de ILOconventie (no. 169) over inheemse en tribale volken in onafhankelijke landen. Voor deze toetsing is de bepaling dat ondernemingen 'de mensenrechten van personen die tot specifieke (bevolkings-)groepen horen die bijzondere aandacht vereisen' dienen te respecteren, indien zij een ongunstig effect op de mensenrechten van die personen kunnen hebben.

Beperking van vrijheid van meningsuiting

Vrijheid van meningsuiting is de vrijheid van burgers om hun overtuigingen kenbaar te maken, zonder voor vervolging door de staat te hoeven vrezen. Vrijheid van meningsuiting wordt vaak beschouwd als een integraal concept in democratieën maar is soms minder evident bij andere staatsvormen. De vrijheid om zonder angst voor vervolging je mening te kunnen uiten staat expliciet vermeld in de 'Universele Verklaring van de Rechten van de Mens'.

1.2. Arbeidsnormenkwesities en internationale verdragen

Het respecteren van arbeidsnormen is één van de vier hoofdthema's van het Global Compact en worden geadresseerd door de principes 3,4,5 en 6. Deze principes zijn gekoppeld aan, en uitgewerkt in diverse richtlijnen en verdragen (zie tabel 1.2.1). Deze richtlijnen en verdragen worden door ISS ESG dan ook meegenomen bij het screenen van bedrijven op eventuele schendingen van arbeidsnormen.

TABEL 1.2.1 PRINCIPES VN GLOBAL COMPACT EN GELIEERDE VERDRAGEN OP HET THEMA ARBEIDSRECHTEN

Thema	VN Global Compact Principe	Inhoud principe	Relevante hoofdstukken OESO-richtlijnen	Relevante verdragen per principe
Arbeidsrechten	Principe 3	Bedrijven dienen de vrijheid van vakvereniging en de effectieve erkenning van het recht op collectieve onderhandelingen te handhaven.	V. Werkgelegenheid en arbeidsverhoudingen	ILO conventie87 betreffende de vrijheid tot het oprichten van vakverenigingen en de bescherming van het vakverenigingsrecht. ILO conventie98 betreffende Toepassing van het recht van organisatieen collectieve onderhandeling.
	Principe 4	Bedrijven dienen alle vormen van verplichte en gedwongen arbeid te elimineren.	V. Werkgelegenheid en arbeidsverhoudingen	ILO conventie 29 over dwangarbeid. ILO conventie105 betreffende afschaffing van dwangarbeid.
	Principe 5	Bedrijven dienen zich in te spannen voor de effectieve afschaffingvan kinderarbeid.	V. Werkgelegenheid en arbeidsverhoudingen	ILO conventie138 betreffende de minimumleeftijd voor arbeid. ILO conventie182 betreffende het effectief afschaffen van kinderarbeid. UN Verdrag over de rechten van het kind.
	Principe 6	Bedrijven dienen discriminatiemet betrekking tot werk en beroep te bestrijden.	V. Werkgelegenheid en arbeidsverhoudingen	ILO conventie100 betreffende gelijke beloning. ILO conventie111 betreffende discriminatie met betrekking tot arbeid en beroep.

Naast de Global Compact principes over arbeidsnormen zijn de internationale afspraken over minimale arbeidsnormen die zijn vastgelegd in Conventies van de Internationale Arbeidsorganisatie van de Verenigde Naties van belang: de ILO-Conventies. Deze bieden een internationaal breed geaccepteerd raamwerk om bedrijven te beoordelen. Ook de 'UN Guiding Principles on Business & Human Rights' bieden een praktisch raamwerk om te beoordelen waar de verantwoordelijkheden van bedrijven bij arbeidsrechten beginnen en eindigen.

In de praktijk hebben arbeidsnormenschendingen in het beleggingsuniversum veelal het volgende karakter:

- ✓ Beperking van vrijheid van vereniging en recht op collectiefonderhandelen
- ✓ Gebruik van dwangarbeid in de toeleveringsketen
- ✓ Kinderarbeid in de toeleveringsketen
- ✓ Discriminatie met betrekking tot arbeid en beroep
- ✓ Veiligheid van werknemers

Beperking van vrijheid van vereniging en recht op collectief onderhandelen

Vakbondsvrijheid in het bijzonder wordt genoemd in de derde richtlijn van het Global Compact. Deze luidt: “Businesses should uphold the freedom of association and the effective recognition of the right to collective bargaining.” De ILO-conventies 87 en 98 stellen dat vakbonden ongestoord moeten kunnen onderhandelen met werkgevers over arbeidsvoorwaarden en dat vrijheid van organisatie en daarmee het recht om lid te worden van een vakbond tot de fundamentele mensenrechten behoort. Nederland heeft beide verdragen geratificeerd.

Gebruik van dwangarbeid in de toeleveringsketen

Het vierde principe van het Global Compact behandelt verplichte en gedwongen arbeid. Deze worden geadresseerd in de ILO conventies 29 en 105 en hierin wordt onder andere gesteld dat bedrijven niet mogen profiteren van dwangarbeid of slavernij.

Kinderarbeid in de toeleveringsketen

Het vijfde principe uit het Global Compact stelt dat bedrijven zich dienen in te spannen om kinderarbeid uit te bannen. Ook is kinderarbeid in strijd met richtlijn van de OESO-richtlijnen voor internationale ondernemingen en met de International Labour Organisation (ILO) conventies ten aanzien van ‘de fundamentele principes en rechten op het werk’ en het ‘effectief afschaffen van kinderarbeid’ (ILO-verdragen 138 en 182).

Discriminatie met betrekking tot arbeid en beroep

Het zesde principe van het Global Compact gaat over het voorkomen van discriminatie in relatie tot werk en beroep. De ILO conventies 100 en 111 en de OESO-richtlijnen bieden een kader voor bedrijven.

Veiligheid van werknemers

Niet expliciet genoemd in de principes van het Global Compact rond arbeidsrechten, maar vanzelfsprekend wel gelieerd aan de principes 1 en 2 op het gebied van mensenrechten, is de veiligheid van werknemers op de werkvloer. De OESO-richtlijnen bieden bedrijven handvaten om hier invulling aan te geven.

1.3. Milieunormenkwesities en internationale verdragen

Het milieu is het derde hoofdthema van het Global Compact en wordt geadresseerd door de principes 7, 8 en 9. Deze principes zijn gekoppeld aan, en uitgewerkt in diverse richtlijnen en verdragen (zie tabel 1.3.1). Deze richtlijnen en verdragen worden door ISS ESG dan ook meegenomen bij het screenen van bedrijven op eventuele schendingen van milieunormen.

TABEL 1.3.1 PRINCIPES VN GLOBAL COMPACT EN GELIEERDE VERDRAGEN OP HET THEMA MILIEU

Thema	VN Global Compact Principe	Inhoud principe	Relevante hoofdstukken OESO-richtlijnen	Relevante verdragen per principe
Milieunormen	Principe 7	Bedrijven dienen het voorzichtigheidsbeginselt te hanteren met betrekking tot milieukwesties.	VI. Milieu	Verdrag van Bazel inzake de beheersing van de grensoverschrijdende overbrenging van gevaarlijke afvalstoffen en de verwijdering ervan. Verdrag van Rio de Janeiro inzake biodiversiteit. Rio verklaring over milieu en ontwikkeling.
	Principe 8	Bedrijven dienen initiatieven te ondernemen om grotere verantwoordelijkheid op milieugebied te bevorderen.	VI. Milieu	Kyoto Protocol. VN Raamwerk verdrag over klimaatverandering. Akkoord van Parijs.
	Principe 9	Bedrijven dienen de ontwikkeling en verspreiding van milieuvriendelijke technologieën te stimuleren.	VI. Milieu	Rio verklaring over milieu en ontwikkeling. Agenda 21.

De richtlijnen van het Global Compact betreffende het milieu zijn afgeleid van de ‘Rio verklaring inzake milieu en ontwikkeling’ en luiden: *“Business should support a precautionary approach to environmental challenges”, “Business should undertake initiatives to promote greater environmental responsibility”* en *“Business should encourage the development and diffusion of environmentally friendly technologies.”* In de praktijk hebben schendingen van milieunormen in het beleggingsuniversum veelal het volgende karakter:

- ✓ Milieuvervuiling – grond, of watervervuiling
- ✓ Milieuvervuiling – bedreigen biodiversiteit

Milieuvervuiling grond, of watervervuiling en bedreigen biodiversiteit

Het preventie-, en voorzichtigheidsbeginsel samen met het beginsel dat de vervuiler betaalt zijn terug te vinden in de Rio Verklaring en vormen de basis van het referentiekader. Een strikter referentiekader wordt geboden door het *Kyoto Protocol*, het *Verdrag van Bazel* (gericht op gevaarlijke afvalstoffen en de verwijdering ervan) en het *Biodiversiteitsverdrag van Rio de Janeiro*. Deze specifieke internationale breed gedragen verdragen en conventies verwoorden welke verantwoordelijkheden ondernemingen hebben voor de effecten van hun activiteiten op lucht, water, bodem, klimaat, ecosystemen, biodiversiteit en gezondheid.

1.4. Anticorruptiekwesties en internationale verdragen

Anti-corruptiebeleid is het vierde hoofdthema van het Global Compact en wordt geadresseerd door principe 10. Dit principe is gekoppeld aan, en uitgewerkt in diverse richtlijnen en verdragen (zie tabel 1.4.1). Deze richtlijnen en verdragen worden door ISS ESG dan ook meegenomen bij het screenen van bedrijven op het naleven van anti-corruptienormen.

TABEL 1.4.1 PRINCIPES VN GLOBAL COMPACT EN GELIEERDE VERDRAGEN OP HET THEMA MILIEU

Thema	VN Global Compact Principe	Inhoud principe	Relevante hoofdstukken OESO-richtlijnen	Relevante verdragen per principe
Anti-corruptie	Principe 10	Bedrijven dienen alle vormen van corruptie, inclusief afpersing en omkoping, tegen te gaan.	III. Informatieverstrekking	VN conventietegen corruptie
			VII. Bestrijding van corruptie, omkopingsverzoeken, en afpersing	VN conventietegen internationale georganiseerde criminaliteit
			X. Mededinging	
			XI. Belastingen	

Principe 10 van het Global Compact betreft anti-corruptie en is afgeleid van de ‘VN Conventietegen corruptie’ en de ‘VN Conventietegen internationale georganiseerde criminaliteit’ en luidt: *“Businesses should work against corruption in all its forms, including extortion and bribery.”*

Het tiende principe uit het Global Compact stelt dat bedrijven alle vormen van corruptie, inclusief afpersing en omkoping dienen te voorkomen en te bestrijden. In de praktijk hebben anti-corruptieschendingen in het beleggingsuniversum veelal het volgende karakter:

- ✓ Omkopingspraktijken
- ✓ Afpersingspraktijken

2. Het engagementproces

Het beleggingsuniversum wordt doorlopend gescreend op eventuele schendingen door onderzoeksbureau ISS ESG. Bij vermoedens van een mogelijke schending wordt in opdracht van Achmea Investment Management door ISS ESG een dialoog gestart om escalatie te voorkomen. Ook bij een vastgestelde schending wordt de dialoog met deze bedrijven opgestart met als doel de schending op te heffen en mogelijke nieuwe schendingen in de toekomst te voorkomen.

In de screening gebruikt ISS ESG een breed scala aan bronnen om vast te stellen of een bedrijf in meer of mindere mate betrokken is bij een schending. Op basis hiervan wordt een beoordeling met een kleurcode gegeven.

	Bij een RODE beoordeling is onafhankelijk vastgesteld dat een bedrijf een norm van de VN Global Compact heeft geschonden.
	Bij een ORANJE beoordeling zijn er vermoedens van een mogelijke schending, maar is dit nog niet onafhankelijk vastgesteld of heeft het bedrijf zelf al de eerste stappen ondernomen om deze schending op te heffen.
	Bij een GROENE beoordeling heeft een bedrijf geen betrokkenheid bij een schending of heeft het bedrijf afdoende maatregelen genomen om een schending op te heffen en te voorkomen.

Bij een **RODE** of **ORANJE** beoordelingen komen de bedrijven in aanmerking voor engagement. De dialoog heeft dan drie mogelijke doelen:

1. Het opheffen van de schending.
2. Het voorkomen van toekomstigeschendingen.
3. Het beheersen van reputatie- en financiële schade voor onderneming en belegger.

Voortgangsmeting en mijlpalen

De dialoog wordt gestart door het versturen van een initiatiebrief. Afhankelijk van de urgentie en aard van de schending zal de dialoog zich daarna per conference call, bezoek op kantoor, e-mail of brief verder ontwikkelen.

De doorlooptijd van deze normatieve dialogen kan erg verschillen, afhankelijk van de complexiteit van de schending en de bereidheid van een bedrijf om mee te werken. Om toch doelgericht en gestructureerd te werk te gaan worden bij alle dialogen mijlpalen gebruikt voor het meten van en het rapporteren over de voortgang (zie tabel 2.1 voor een gedetailleerd overzicht). Deze mijlpalen geven aan welke voortgang er per thema en per casus is geboekt en spelen tevens een belangrijke rol in de volgende hoofdstukken.

TABEL 2.1 STAPPEN DIALOOG

Mijlpaal	Uitleg	Indicator
1. Initiërendialoog	Er is een brief naar de onderneming verstuurd waarin aandacht wordt gevraagd voor een kwestie. Hierin zijn concrete vragen rond de schending gesteld en is een verzoek tot dialoog ingediend.	Ja
2. Bevestiging van gedeelde zorgen	De mate waarin de onderneming open staat om over de kwestie de dialoog aan te gaan.	Ja/n.v.t.
3. Delen van informatie	De mate waarop de onderneming gevraagde relevante informatie met ons deelt. Te denken valt aan beleidsdocumenten, procedures, processen, analyses die relevant zijn voor de kwestie et cetera.	Ja/Deels/n.v.t.
4. Commitment om schending op te heffen	De wijze waarop de onderneming aangeeft zich in te willen spannen om de schending op te heffen.	Ja/Deels/n.v.t.
5. Aanpassen beleid & proces	De mate waarin vernieuwd beleid of gewijzigde processen ter voorkoming van toekomstige schendingen worden ontwikkeld en toegepast.	Ja/Deels/n.v.t.
6. Schending opgeheven	De mate waarin de schending door de onderneming is opgeheven.	Ja/Deels/n.v.t.

In de voortgangsoverzichten en in de individuele profielen gebruiken we aanvullend de volgende symbolen:

	Behaald
	Statuswijziging in rapportageperiode
	Deels behaald
	Statuswijziging in rapportageperiode
n.v.t.	Niet van toepassing

NORMATIEVE DIALOOG

Hoe voeren wij de dialoog?

achmea
INVESTMENT MANAGEMENT

NORMATIEVE GUIDELINES

VN Global Compact

OESO-richtlijnen

UNGP's

ILO

EINDDOELEN

OPHEFFING SCHENDING

VOORKOMEN
TOEKOMSTIGE SCHENDING

BEHEERSEN REPUTATIE-
SCHADE & FINANCIËLE
SCHADE BELEGGER

HERSTEL EN VERHAAL

3. Voortgang mensenrechten

In dit hoofdstuk is een voortgangsoverzicht gegeven van alle mensenrechtencasussen die gedurende de rapportageperiode een mijlpaalwijziging hebben gerealiseerd. Dit betreft alle nieuw geïnitieerde dialogen aangevuld met de reeds lopende dialogen waar een statuswijziging heeft plaatsgevonden. De profielen van de individuele mensenrechtenschendingen zijn weergegeven in hoofdstuk 7.

Onderneming	Start	Land	Plaats schending	Mijlpaal					
				1.	2.	3.	4.	5.	6.
Enagas SA	15-1-2019	Spanje	Italië						
PG&E Corporation	15-10-2019	Verenigde Staten	Verenigde Staten						
The GEO Group, Inc.	15-7-2019	Verenigde Staten	Verenigde Staten						
UnitedHealth Group, Inc.	15-7-2019	Verenigde Staten	Verenigde Staten						
Vestas Wind Systems A/S	15-4-2017	Denemarken	Kenia						

Het engagementproces kent de volgende mijlpalen:

1. Initiërendialoog
2. Bevestiging van gedeelde zorgen
3. Delen van informatie
4. Toewijding om schending op te heffen
5. Aanpassen beleid en proces
6. Schending opgeheven

4. Voortgang arbeidsnormen

In dit hoofdstuk is een voortgangsoverzicht gegeven van alle arbeidsnormencasussen die gedurende de rapportageperiode een mijlpaalwijziging hebben gerealiseerd. Dit betreft alle nieuw geïnitieerde dialogen aangevuld met de reeds lopende dialogen waar een statuswijziging heeft plaatsgevonden. De profielen van de individuele arbeidsnormenschendingen zijn weergegeven in hoofdstuk 8.

Onderneming	Start	Land	Plaats schending	Mijlpaal						
				1.	2.	3.	4.	5.	6.	
America Movil SAB	15-7-2018	Mexico	El Salvador		n.v.t.	n.v.t.	n.v.t.	n.v.t.	n.v.t.	n.v.t.
Coca-Cola Amatil Limited	15-10-2019	Australië	Indonesië							
Deutsche Post AG	15-7-2018	Duitsland	Turkije ; Colombia				n.v.t.			n.v.t.
First Pacific Co. Ltd.	15-7-2018	Hong Kong	Indonesië							
Loomis AB	15-7-2019	Zweden	Turkije							
Red Rock Resorts, Inc.	15-7-2019	Verenigde Staten	Verenigde Staten							
Renault SA	15-4-2017	Frankrijk	Turkije							
Sumitomo Corporation	15-4-2017	Japan	Honduras							
The GEO Group, Inc.	15-7-2019	Verenigde Staten	Verenigde Staten							
Vestas Wind Systems A/S	4-12-2019	Denemarken	Spanje							

Het engagementproces kent de volgende mijlpalen:

1. Initiërendialoog
2. Bevestiging van gedeelde zorgen
3. Delen van informatie
4. Toewijding om schending op te heffen
5. Aanpassen beleid en proces
6. Schending opgeheven

5. Voortgang milieu

In dit hoofdstuk is een voortgangsoverzicht gegeven van alle milieucasussen die gedurende de rapportageperiode een mijlpaalwijziging hebben gerealiseerd. Dit betreft alle nieuw geïnitieerde dialogen aangevuld met de reeds lopende dialogen waar een statuswijziging heeft plaatsgevonden. De profielen van de individuele milieuschendingen zijn weergegeven in hoofdstuk 9.

Onderneming	Start	Land	Plaats schending	Mijlpaal						
				1.	2.	3.	4.	5.	6.	
Bunge Limited	15-10-2019	Verenigde Staten	Brazilië							
Daimler AG	15-4-2017	Duitsland	Verenigde Staten							
Entergy Corporation	15-7-2017	Verenigde Staten	Verenigde Staten							
EXOR N.V.	15-7-2019	Italië	Verenigde Staten							
Exxon Mobil Corp.	15-7-2017	Verenigde Staten	Verenigde Staten							
Fiat Chrysler Automobiles N.V.	15-4-2017	Italië	Verenigde Staten							
Renault SA	15-7-2019	Frankrijk	Frankrijk							
Volkswagen AG	15-4-2017	Duitsland	Verenigde Staten							
Volkswagen AG	15-7-2019	Duitsland	Duitsland							

Het engagementproces kent de volgende mijlpalen:

1. Initiërendialoog
2. Bevestiging van gedeelde zorgen
3. Delen van informatie
4. Toewijding om schending op te heffen
5. Aanpassen beleid en proces
6. Schending opgeheven

6. Voortgang anti-corruptie

In dit hoofdstuk is een voortgangsoverzicht gegeven van alle anti-corruptiecasussen die gedurende de rapportageperiode een mijlpaalwijziging hebben gerealiseerd. Dit betreft alle nieuw geïnitieerde dialogen aangevuld met de reeds lopende dialogen waar een statuswijziging heeft plaatsgevonden. Profielen van individuele anti-corruptie schendingen zijn weergegeven in hoofdstuk 10.

Onderneming	Start	Land	Plaats schending	Mijlpaal					
				1.	2.	3.	4.	5.	6.
Biogen Inc.	15-1-2019	Verenigde Staten	Verenigde Staten						
ING Groep NV	15-7-2019	Nederland	Nederland						
NovartisAG	15-1-2018	Zwitserland	Turkije ; Zuid-Korea ; Verenigde Staten				n.v.t.		n.v.t.
Swedbank AB	15-10-2019	Zweden	Estland; Zweden						
The Goldman Sachs Group, Inc.	15-7-2019	Verenigde Staten	Verenigde Staten ; Maleisië ; Verenigde Arabische Emiraten						

Het engagementproces kent de volgende mijlpalen:

1. Initiërendialoog
2. Bevestiging van gedeelde zorgen
3. Delen van informatie
4. Toewijding om schending op te heffen
5. Aanpassen beleid en proces
6. Schending opgeheven

11. Lijst van ondernemingen

	Onderneming	Dialogo geïnitieerd	Normschending
1	Amazon.com, Inc.	15-10-2017	Mensenrechten
	Amazon.com, Inc.	15-10-2017	Arbeidsnormen
	Amazon.com, Inc.	15-1-2019	Arbeidsnormen
2	America Movil SAB	15-7-2018	Arbeidsnormen
3	AMP Limited	15-10-2018	Mensenrechten
4	Anheuser-Busch InBev	14-3-2019	Arbeidsnormen
	Anheuser-Busch InBev	14-3-2019	Arbeidsnormen
5	Apple Inc.	15-10-2017	Mensenrechten
6	Biogen Inc.	15-1-2019	Corruptie
7	Bolloré SA	15-1-2018	Mensenrechten
	Bolloré SA	15-1-2018	Mensenrechten
	Bolloré SA	15-1-2018	Arbeidsnormen
8	BP Plc	21-3-2019	Mensenrechten
9	Bunge Limited	15-10-2019	Milieu
10	CaixaBank SA	15-7-2018	Corruptie
11	Coca-Cola Amatil Limited	15-10-2019	Arbeidsnormen
12	Commonwealth Bank of Australia	15-10-2018	Corruptie
13	CoreCivic, Inc.	15-7-2018	Mensenrechten
14	Daimler AG	15-4-2017	Milieu
15	Danske Bank A/S	15-10-2018	Corruptie
16	Deutsche Bank AG	15-3-2019	Corruptie
	Deutsche Bank AG	15-3-2019	Corruptie
17	Deutsche Post AG	15-7-2018	Arbeidsnormen
18	Enagas SA	15-1-2019	Mensenrechten
19	Eni S.p.A.	15-4-2017	Milieu
	Eni S.p.A.	15-3-2019	Milieu
	Eni S.p.A.	15-3-2019	Arbeidsnormen
	Eni S.p.A.	15-4-2017	Corruptie
	Eni S.p.A.	15-3-2019	Corruptie

	Onderneming	Dialog geïnitieerd	Normschending
	Eni S.p.A.	15-3-2019	Corruptie
20	Entergy Corporation	15-7-2017	Milieu
21	Eskom Holdings SOC Ltd.	15-4-2018	Milieu
22	EXOR N.V.	15-7-2019	Milieu
23	Exxon Mobil Corp.	15-7-2017	Milieu
	Exxon Mobil Corp.	15-7-2017	Milieu
	Exxon Mobil Corp.	15-7-2017	Milieu
24	Fiat Chrysler Automobiles N.V.	15-4-2017	Milieu
25	First Pacific Co. Ltd.	15-7-2018	Arbeidsnormen
26	GlaxoSmithKline plc	15-1-2017	Corruptie
27	Glencore plc	15-7-2018	Mensenrechten
	Glencore plc	15-7-2018	Milieu
	Glencore plc	15-7-2018	Arbeidsnormen
28	Honda Motor Co., Ltd.	15-10-2017	Arbeidsnormen
29	Iberdrola SA	15-4-2018	Mensenrechten
30	ING Groep NV	15-7-2019	Corruptie
31	Jardine Matheson Holdings Limited	15-4-2017	Mensenrechten
32	JPMorgan Chase & Co.	15-10-2017	Corruptie
33	Keppel Corporation Limited	15-4-2018	Corruptie
34	LM Ericsson Telefon AB	15-4-2018	Corruptie
35	Loomis AB	15-7-2019	Arbeidsnormen
36	Marubeni Corporation	15-4-2018	Mensenrechten
	Marubeni Corporation	15-4-2018	Milieu
37	Mitsubishi Corporation	15-10-2018	Mensenrechten
38	National Australia Bank Limited	15-7-2018	Corruptie
39	Naturgy Energy Group SA	15-1-2018	Mensenrechten
40	NIKE, Inc.	15-7-2018	Mensenrechten
41	Nordea Bank AB	15-7-2018	Corruptie
42	Novartis AG	15-1-2018	Corruptie
43	Petróleos Mexicanos SA	15-7-2018	Milieu
44	Petroperu SA	15-7-2018	Milieu
45	PG&E Corporation	15-10-2019	Mensenrechten
46	Red Rock Resorts, Inc.	15-7-2019	Arbeidsnormen
47	Renault SA	15-7-2019	Milieu
	Renault SA	15-4-2017	Arbeidsnormen
48	Sanofi	15-10-2017	Corruptie
	Sanofi	20-3-2019	Corruptie
49	Snam S.p.A.	15-1-2019	Mensenrechten

	Onderneming	Dialogo geïnitieerd	Normschending
50	SNC-Lavalin Group Inc.	15-10-2018	Mensenrechten
	SNC-Lavalin Group Inc.	15-4-2018	Corruptie
51	Sumitomo Chemical Co., Ltd.	15-10-2018	Milieu
52	Sumitomo Corporation	15-4-2017	Arbeidsnormen
53	Swedbank AB	15-10-2019	Corruptie
54	Teva Pharmaceutical Industries Ltd.	15-10-2017	Corruptie
55	The GEO Group, Inc.	15-7-2019	Mensenrechten
	The GEO Group, Inc.	15-7-2019	Arbeidsnormen
56	The Goldman Sachs Group, Inc.	15-7-2019	Corruptie
57	ThyssenKrupp AG	15-1-2018	Corruptie
58	Total SA	15-10-2018	Milieu
59	UnitedHealth Group, Inc.	15-7-2019	Mensenrechten
60	Vestas Wind Systems A/S	15-4-2017	Mensenrechten
	Vestas Wind Systems A/S	4-12-2019	Arbeidsnormen
61	Volkswagen AG	15-4-2017	Milieu
	Volkswagen AG	15-7-2019	Milieu
62	Whirlpool Corporation	15-7-2018	Mensenrechten
63	XPO Logistics, Inc.	15-10-2018	Arbeidsnormen

Colofon

Deze Voortgangsrapportage Normatieve dialogen is een uitgave van Achmea Investment Management; opgesteld in januari 2020. Meer weten? Neem dan contact op met uw fondsmanager of account CIO.

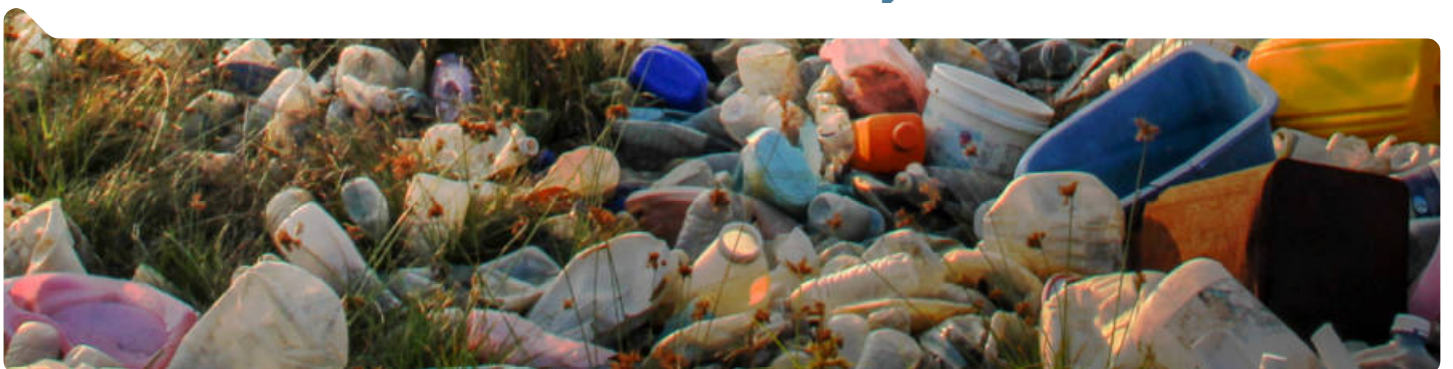
Disclaimer

Achmea Investment Management B.V. ('Achmea IM') heeft de informatie in dit document met zorg samengesteld. De informatie is alleen bestemd voor gekwalificeerde beleggers en/of professionele beleggers zoals bedoeld in de Wet op het financieeltoezicht (Wft). Dit document is of bevat (i) geen aanbod of uitnodiging om financiële instrumenten te kopen, te verkopen of te verhandelen, (ii) geen beleggingsaanbeveling of beleggingsadvies, (iii) geen juridisch, fiscaal of ander advies. Achmea IM raadt u af een (beleggings)beslissing uitsluitend te baseren op de informatie in dit document. Raadpleeg in voorkomende gevallen een juridisch, fiscaal of andere adviseur. Achmea IM is niet aansprakelijk voor schade die het gevolg is van zo'n (beleggings)beslissing. De informatie in dit document is (mede) gebaseerd op informatie die Achmea IM van betrouwbaar geachte informatiebronnen heeft verkregen. Achmea IM garandeert niet de betrouwbaarheid van die bronnen en de juistheid en volledigheid van de van die bronnen verkregen informatie. De informatie in dit document is puur informatief en u kunt daaraan geen rechten ontleen. Alle informatie is een momentopname, tenzij uitdrukkelijk anders is aangegeven. Het verstrekken van dit document na de oorspronkelijke publicatiedatum is geen garantie dat de hierin opgenomen informatie op die latere datum nog juist en volledig is. Achmea IM heeft het recht om deze informatie zonder aankondiging te wijzigen. Het noemen van rendementen op beleggingen in dit document dient uitsluitend als uitleg en toelichting. Achmea IM spreekt daarmee geen verwachting uit over het rendement of koersverloop van die beleggingen. De waarde van uw belegging kan fluctueren en in het verleden behaalde resultaten bieden geen garantie voor de toekomst. U mag de informatie in dit document alleen voor eigen persoonlijk gebruik kopiëren. U mag de informatie niet overnemen, vermenigvuldigen, distribueren of openbaren zonder schriftelijke toestemming van Achmea IM. Alle informatie (teksten, foto's, illustraties, grafischmateriaal, handelsnamen, logo's, woord en beeldmerken) blijft eigendom van of in licentie bij Achmea IM en wordt beschermd door auteursrecht, merkenrecht en/of intellectueel eigendomsrecht. Er worden geen rechten of licenties overgedragen bij gebruik van of toegang tot deze informatie. Achmea Investment Management B.V., statutair gevestigd te Zeist (KvK 18059537), beschikt over een vergunning als beheerder van beleggingsinstellingen zoals bedoeld in de Wet op het financieel toezicht. Achmea Investment Management B.V. is ingeschreven in het register van de Stichting Autoriteit Financiële Markten onder nummer 15001209.

Voortgang Thematische Dialogen juli - december 2019

BPL Pensioen (vertrouwelijk)

Opgesteld voor:

Inhoudsopgave

	Managementsamenvatting	04
1.	Thematische dialoog	06
2.	Voortgang thema s	09
3.	Watterrisico s in de elektriciteit- en watersector	11
4.	Energie efficiëntie in de staal en chemie industrie	19
5.	Transport en klimaat	29
6.	Klimaattransitie	38
7.	Leefbaar Loon	49
8.	Access to Nutrition	59
9.	Plastics	67
10.	ESG dialoog Nederland	80
11.	Collectieve Initiatieven	83
12.	Lijst van ondernemingen	87

Managementsamenvatting

Overzicht engagementprogramma

Het thematische engagementprogramma van BPL Pensioen is gericht op het verhogen van sociale, milieu en governance standaarden in sectoren, ketens of bij individuele ondernemingen die zich in het beleggingsuniversum bevinden.

Het engagementprogramma sluit aan bij de speerpunten en MVB strategie van BPL. We doen gedegen onderzoek om de bedrijven te selecteren waarmee de dialoog het meest kansrijk is en om de dialoog goed voor te bereiden.

In het tweede halfjaar van 2019 bestaat het thematische engagementprogramma uit 7 engagementthema's die zich in verschillende fases bevinden. Binnen deze 7 thema's zijn 50 ondernemingen opgenomen. Vier thema's richten zich op klimaatverandering, waarbij drie thema's passend zijn bij het speerpunt 'Klimaat' en het andere thema aansluit bij zowel het speerpunt 'Water' als 'Klimaat'. De andere twee thema's richten zich op de sociale pijler, te weten arbeidsnormen. In tabel 1 is weergegeven hoe het programma naar thema is opgebouwd.

TABEL 1 AANTAL DIALOGEN NAAR THEMA

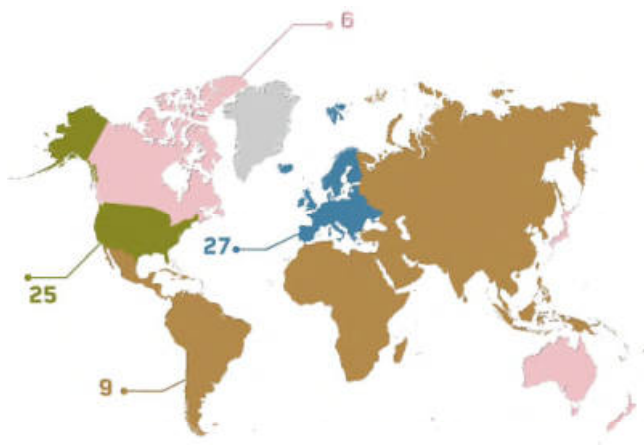
Thema	%
Watterrisico bij water- en elektriciteitsbedrijven	24%
LeefbaarLoon	22%
Transport en klimaat	10%
Access to Nutrition	8%
Klimaattransitie	12%
Energie efficiëntie	12%
Plastics	12%

De ondernemingen zijn verspreid over verschillende regio's en markten. De focus van het programma ligt op de ontwikkelde markten. Hierbij wordt onderscheid gemaakt tussen Europa, Verenigde Staten en Wereld Overig. Figuur 1 toont de regionale verdeling van ondernemingen in het thematische engagementprogramma.

TABEL 2 ENGAGEMENTTHEMA S

Thema	Speerpunt	Gestart	Sectoren/ketens
Watterrisico's bij water- en elektriciteitsbedrijven		Q2 2017	Water- en energieproducenten
LeefbaarLoon		Q2 2018	Kledingbedrijven en supermarkten
Transport en klimaat		Q2 2018	Logistiekesector
Access to Nutrition		Q2 2018	Agro & Food
Klimaattransitie		Q1 2019	Auto's, olie & gas
Energie efficiëntie		Q1 2019	Staal en chemie
Plastics		Q3 2019	Chemie

FIGUUR 1 REGIOVERDELING

In het afgelopen halfjaar is 82 keer inhoudelijk contact geweest met 50 ondernemingen. Daarnaast is veel tijd gestoken in het doen van vooronderzoek en bedrijfs- en sectoranalyses voor het thema plastics.

Hieronder vindt u een geaggregeerd overzicht over alle lopende **thematische engagements**. In de **thematische hoofdstukken** wordt voor elk thema afzonderlijk gedetailleerder ingegaan op de doelstellingen, de gesprekken en de uitkomsten per thema. Deze hoofdstukken bevatten ook specifieke profielen van ondernemingen met meer gedetailleerde achtergrondinformatie.

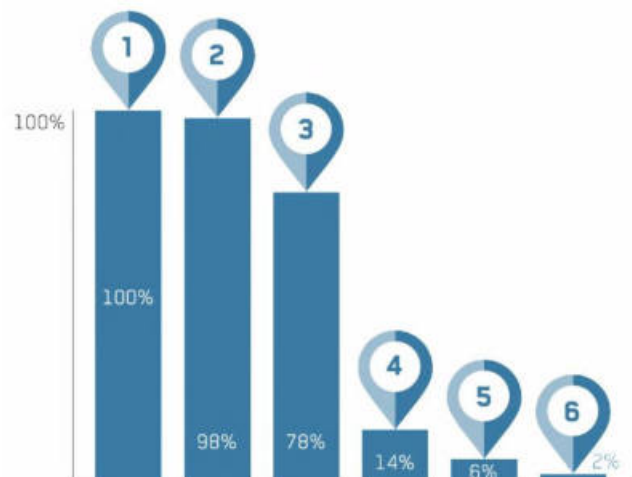
Voortgang wordt gerapporteerd aan de hand van mijlpalen. Deze worden nader geïntroduceerd in hoofdstuk 2.

Ten aanzien van de bedrijven die zijn geselecteerd voor het **thematische engagementprogramma** is:

- voor 100% de eerste mijlpaal bereikt, namelijk het voorbereidend onderzoek afgerond.
- voor 98% de tweede mijlpaal bereikt, namelijk een initiërende brief of e-mail uitgestuurd om het contact tot stand te brengen.
- ten aanzien van de derde mijlpaal door 78% van de ondernemingen positief op onze vraag gereageerd.
- voor 14% de vierde mijlpaal bereikt, namelijk de commitment om de schending op te heffen.
- voor 6% de vijfde mijlpaal bereikt, wat betekent dat er een aanpassing is geweest in het beleid & proces.
- voor 2% de vijfde mijlpaal bereikt, wat betekent dat een engagement positief is afgerond.

Vanwege de korte looptijd van verschillende relatief nieuwe engagementthema's hebben veel ondernemingen nog niet mijlpaal 4 en de daaropvolgende mijlpalen behaald. Naar verwachting kan hier het komende halfjaar ook positieve voortgang gerapporteerd worden.

FIGUUR 2 MIJLPAALVERDELING

1. Initiëren dialoog
2. Bevestiging van gedeelde zorgen
3. Delen van informatie
4. Commitment om schending op te heffen
5. Aanpassen beleid & proces
6. Engagement afgerond

1. Thematische dialoog

Het aangaan van de dialoog met ondernemingen in de beleggingsportefeuille is een belangrijk instrument om financiële-, sociale en milieu risico's te beheersen, kansen te benutten en daarnaast positieve maatschappelijke impact te behalen. Daarom heeft de thematische dialoog een centrale plek binnen het MVB-beleid. De thematische dialoog wordt gericht op het beheersen van risico's en het benutten van kansen op specifieke thematiek die binnen een sector of een keten speelt. Beter beleid, transparantie en optimalisatie van bedrijfsprocessen worden rondom specifiekethema's centraal gesteld.

Wat maakt engagement effectief?

Uit onderzoek blijkt dat meerdere factoren bepalend is voor het effectief uitvoeren van engagement. De resultaten uit deze onderzoeken zijn geïntegreerd in de engagementstrategie:

Een gedegen voorbereiding is cruciaal voor een effectivedialoog

Een gedegen vooronderzoek en voorbereiding per onderneming is het vertrekpunt van ons proces. Daarnaast wordt er voor een beperkt aantal thema's gekozen, deze focus verhoogt de effectiviteit van de inzet.

Een goede relatie met het bedrijf maakt de dialoog effectiever

Relatiebeheer vraagt geduld. Daarom nemen we de tijd en duurt een dialoog ongeveer drie jaar, vanaf het eerste onderzoek, tot de laatste gesprekken en evaluatie van het resultaat. Daarnaast houden we bij de selectie van de ondernemingen ook rekening met de openheid van een onderneming en eventuele cultuurverschillen.

Maak de verbinding met financiële materialiteit en actuele thema's binnen de onderneming

Bij de voorbereiding van de dialoog onderzoeken we niet alleen hoe onderneming presteert op het thema van de dialoog maar onderzoeken we ook hoe de onderneming er financieel voorstaat en hoe 'materieel' het onderwerp van de dialoog is voor de onderneming. Met die 'materialiteit' onderstrepen we het belang van het betreffende thema voor ons als belegger en laten we de onderneming zien dat verbeteringen ook kunnen bijdragen aan het succes van de onderneming.

Doelstellingen sluiten zoveel mogelijk aan

De hoofddoelstelling van thematische dialogen is om binnen het MVB-beleid concrete invulling te geven aan de strategie van onze klanten en het speerpuntenbeleid. Dit is weergegeven in tabel 1.1. Deze speerpunten zijn een logisch startpunt voor de samenstelling en ordening van het totale thematische engagementprogramma. Ook sluiten we waar mogelijk ook aan bij de Sustainable Development Goals (SDG's) van de Verenigde Naties(VN).

TABEL 1.1 SPEERPUNTENBELEID¹

Thema	Symbool
Klimaatverandering	
Mensenrechten	
Gezondheid	
Arbeidsnormen	
Natuur & Milieu	

¹ Bron: Achmea Investment Management

TABEL 1.2 LOPENDE ENGAGEMENT THEMA S

Thema			
Waterrisico's in de elektriciteit- en watersector			
LeefbaarLoon			
Transport en Klimaat			
Access to Nutrition			
Klimaattransitie			
Energie efficiëntie			
Plastics			

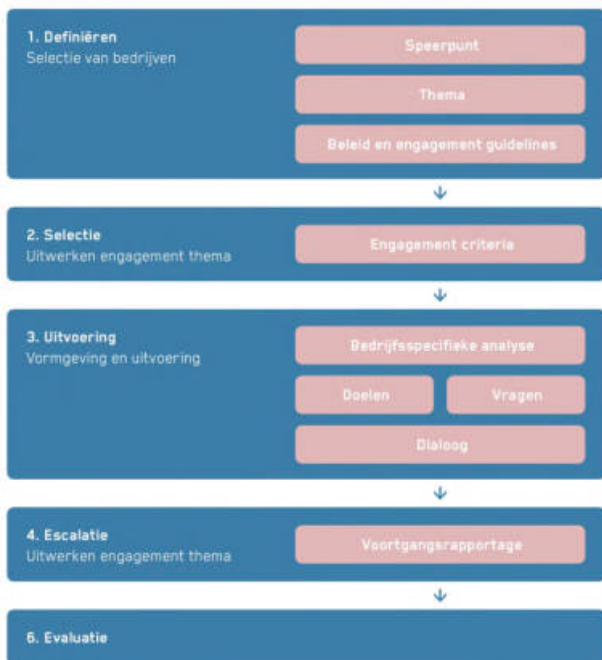
SDG s

Binnen het engagementprogramma -op het niveau van individuele thema's- stellen wij doelen op. Wij hechten er belang aan om onze doelstellingen daar waar mogelijk en relevant te koppelen aan de Sustainable Development Goals. Deze duurzame ontwikkelingsdoelstellingen zijn in 2015 door de VN vastgesteld en hebben als doel om in 2030 belangrijke mondiale kwesties op 17 uiteenlopende aandachtsgebieden te hebben opgelost. De kwesties variëren van armoedebestrijding tot klimaatverandering en van duurzame consumptie tot gendergelijkheid. Voortgang op de verschillende SDG's wordt gemeten aan de hand van 169 onderliggende doelstellingen. Deze doelstellingen worden elk weer gemeten op basis van 232 vooraf vastgestelde indicatoren. Het idee achter de SDG's is dat verschillende actoren in de samenleving binnen de eigen invloedssfeer bijdragen aan behalen van de doelen. Nationale staten hebben in veel gevallen een belangrijke bijdrage te leveren, maar ook het bedrijfsleven en institutionele beleggers kunnen binnen de eigen invloedssfeer een bijdrage leveren aan het behalen van de doelstellingen.

Engagementproces

Ons thematisch engagementproces kent zes fases, zoals weergegeven in figuur 1.1. Deze zullen we verder toelichten.

FIGUUR 1.1 PROCES THEMATISCH ENGAGEMENT

Definiëren

Binnen de speerpunthema's identificeert het MVB team van Achmea IM in samenspraak met klanten en beleggers de engagementthema's. Dit leidt tot een engagement long-list die potentiële thema's bevat voor opname in het thematische engagementprogramma. Belangrijke input voor definiëring van thema's zijn ESG-analyses van onze beleggers en externe onderzoeksbureaus, actuele en relevante maatschappelijke thema's en wetenschappelijke onderzoeken.

Selectie

Op basis van verder vooronderzoek en met oog voor een goede verdeling van thema's over de 5 speerpunten kunnen thema's op de short-list komen. Op basis van klantwensen en de inhoudelijke analyses van ondernemingen in de beleggingsportefeuilles maken wij een selectie van subthema's en ondernemingen die in het programma worden opgenomen. Hierbij identificeren wij met name ondernemingen die nog stappen kunnen maken om te voldoen aan best-practices die in de sector of keten gelden en ondernemingen waarvan we verwachten dat ze open staan voor engagement.

Uitvoering

Het MVB team van Achmea IM start de dialogen en voert ze uit. De start van de dialoog verloopt veelal via brief of email. Hierin introduceren wij onszelf en onze klanten, alsmede het onderwerp dat wij zullen bespreken. Het vervolg van de

dialoog bestaat doorgaans uit meerdere conference calls of bezoeken aan de onderneming.

Escalatie

Indien een onderneming niet (goed) reageert proberen we via andere wegen het contact tot stand te brengen en escaleren wij indien noodzakelijk. Bijvoorbeeld door samen te werken met andere investeerders, het stembelief aan te passen of een aandeelhoudersresolutie te overwegen.

Communicatie

Over de omvang, doelstellingen en voortgang van de dialogen rapporteren wij op halfjaarbasis in dit verslag. Daarnaast lichten wij indien gewenst mondeling de voortgang van de dialogen toe.

Evaluatie

Wij evalueren de dialogen, doelen en de samenstelling van het engagementprogramma elk halfjaar. Op basis daarvan stellen wij ondernemingsdoelstellingen scherper wanneer wenselijk en kunnen de selectiewijzigingen afhankelijk van de voortgang. En elk engagementprogramma wordt bij afronding nadrukkelijk geëvalueerd.

Reikwijdte van engagementbeleid

Beleggers kunnen bedrijven financieren als aandeelhouder en als obligatiehouder. Wij vinden het dan ook relevant om de mogelijkheid te hebben ondernemingen vanuit beide perspectieven aan te kunnen spreken. Dat betekent dat we zowel beoordelen welke aandelenholdings als bedrijfsobligatieholdings BPL Pensioen heeft in de onderneming. Mede op basis van deze analyse komen ondernemingen in aanmerking voor opname in het engagementprogramma.

Capaciteit en team

Ons team bestaat uit 9 vaste medewerkers die allen bijdragen leveren aan de verschillende fasen van het engagementproces. Binnen ons team zijn vijf specialisten dagelijks met thematische dialogen bezig, allen op hun eigen specialisme (Environment, Social en Governance). Ten slotte werken wij daar waar relevant en opportuun in meerdere samenwerkingsverbanden samen met andere institutionele beleggers of andere (inter)nationale samenwerkingsverbanden zoals de PRI, het Platform Carbon Accounting Financials en Platform Living Wage Financials. Op deze manier kunnen wij een gedegen invulling geven aan het thematisch engagementprogramma voor onze klanten.

2. Voortgang thema s

Om doelgericht en gestructureerd te werk te gaan worden alle thematische engagement mijlpalen gebruikt voor het meten en het rapporteren van de voortgang. Tabel 2.1 toont een gedetailleerd overzicht. Deze mijlpalen geven aan welke voortgang er per thema en per onderneming is geboekt.

TABEL 2.1 STAPPEN DIALOOG¹

	Mijlpaal	Uitleg	Indicator
1	Analyse van het bedrijf	Bij het opstarten van een nieuwe thematische dialoog wordt bepaald welke ondernemingen in het programma worden opgenomen. Per onderneming wordt een nulmeting uitgevoerd op basis van publieke informatie en ESG-analyses in relatie tot het thema. De nulmeting geeft aan in welke fase de onderneming zich bevindt ten aanzien van het thema.	Uitgevoerd / in uitvoering
2	Initiërendialoog	Wij initiëren de dialoog veelal door een inleidende brief of e-mail te sturen, wanneer nodig gevolgd door een follow-up telefoongesprek. Dit vormt de start van een meerjarig dialoogtraject.	Geïnitieerd
3	Voeren van dialoog	Wanneer de onderneming bevestigt dat zij in gesprek willen wordt er een bijeenkomst of een telefonische vergadering opgezet. Tijdens het eerste gesprek worden o.a. de bevindingen van het vooronderzoek voorgelegd en de stappen die de onderneming op dit thema zet besproken.	Dialoog loopt / onderneming niet open
4	Toezegging onderneming	De wijze waarop de onderneming aangeeft zich in te willen spannen om zaken verder te onderzoeken, ontwikkelen en uitvoeren documenteren wij als toezeggingen. Deze kunnen kwalitatief hoogwaardig zijn (positief), of nog niet volledig voldoen aan de door ons gestelde ambities (neutraal), of kunnen uitblijven (geen toezegging).	Positieve toezegging / neutrale toezegging
5	Aanpassen beleid & proces	De mate waarin de gedane toezeggingen daadwerkelijk worden vertaald in stappen door de onderneming. Bijvoorbeeld door het beleid te vernieuwen, zaken te onderzoeken of processen aan te passen.	Volledig aangepast / deels aangepast
6	Afronden dialoog	Wanneer de onderneming aantoonbaar de gewenste stappen heeft gezet ten aanzien van de doelstellingen kan de dialoog worden afgesloten. Indien dit niet het geval is binnen de gestelde termijn voor het engagementtraject wordt de dialoog niet succesvol afgerond.	Succesvol afgerond / deels succesvol afgerond

¹ Bron: Achmea Investment Management

In de volgende hoofdstukken wordt per thema achtergrond gegeven en wordt de voortgang per onderneming geduïd. De individuele casussen hebben betrekking op de profielen van bedrijven waar relevante ontwikkelingen hebben plaatsgevonden in het afgelopen halfjaar.

3. Waterrisico's in de elektriciteit- en watersector

Het World Economic Forum stelt dat water crises gemeten naar impact tot de top drie van wereldwijde risico's behoren. Tenzij watergebruik in de komende jaren sterk verandert, zal door toenemende industrialisatie, landbouw, energiegebruik en verstedelijking het risico van waterschaarste stijgen. Volgens de OECD leven in 2050 mogelijk 4 miljard mensen in gebieden met waterschaarste. Een goed waterbeleid ligt aan de kern van het beheersen van de water gerelateerde risico's. In veel landen slaagt men er echter nog niet in om op een proactieve manier met de risico's om te gaan.

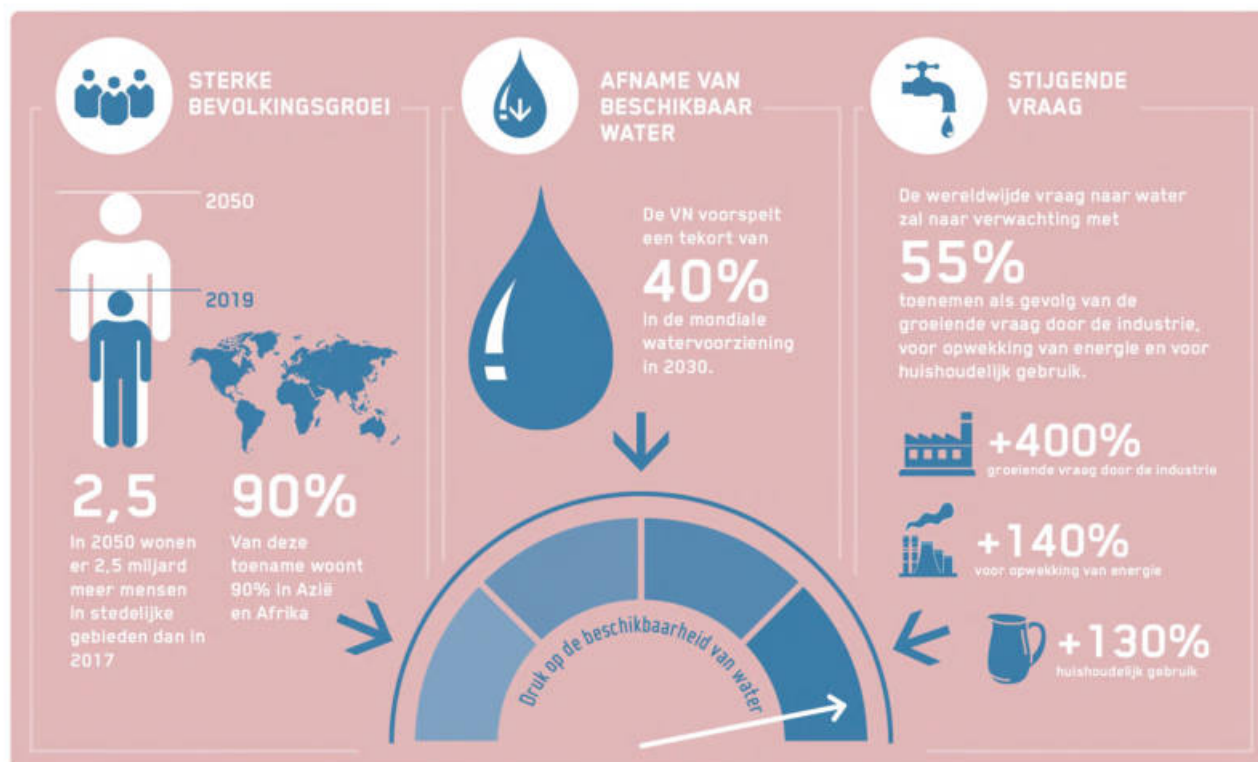
3.1. Introductie thema

Achtergrond van thema

Uit een analyse door World Resources Institute komt naar voren dat bijna de helft van de wereldwijde conventionele elektriciteitscentrales zich bevinden in gebieden die kampen

met water stress. Water komt daarom als belangrijke bedreiging voor de waterintensieve energiesector naar voren. Een studie door het Carbon Disclosure Project (Charged or Static, april 2017) maakte de omvang van waterproblematiek in elektriciteitsbedrijven duidelijk zichtbaar.

FIGUUR 3.1.1 TOENEMENDE DRUK OP WATERBRONNEN¹

¹ Bron: Achmea Investment Management, NOAA

Ook MSCI stelt dat (in het bijzonder Amerikaanse) elektriciteitsbedrijven toenemende fysieke risico's lopen als gevolg van extreme weersomstandigheden zoals droogte of juist extreme regenval. Elektriciteitsbedrijven zijn vaak sterk afhankelijk van de beschikbaarheid van grote hoeveelheden water om te kunnen functioneren.

Kerncentrales en conventionele elektriciteitsbedrijven, die gebruikmaken van stoomopwekking om turbines aan te drijven, hebben een constante toevoer van grote hoeveelheden water nodig voor koeling. Ook waterkrachtcentrales zijn afhankelijk van voldoende water. Hoewel conventionele elektriciteitscentrales zijn ontworpen voor gebruik tijdens alle klimaatomstandigheden, kan een terugloop in de aanvoer van water leiden tot een reductie van capaciteit of zelfs een tijdelijke stop. Vooral elektriciteitsbedrijven die opereren in gebieden met toenemende waterschaarste worden geconfronteerd met onvermijdelijke nadelige gevolgen.

Fluctuaties in de beschikbaarheid van water, toenemende kapitaalkosten door technologische aanpassingen, veranderende wetgeving en vergunningverlening kunnen zeer nadelige gevolgen hebben voor de operationele continuïteit en kosten van elektriciteitsopwekking in de komende jaren met als mogelijk resultaat zelfs de afwaardering van bezittingen. Deze fysieke risico's van klimaatverandering zijn ook relevant voor institutionele beleggers. Opvallend zijn de onderlinge afhankelijkheden tussen water en energievoorziening en daarmee de noodzaak om watermanagement goed te organiseren. Om de risico's goed te kunnen begrijpen en de wijze waarop bedrijven deze benaderen, vragen wij bedrijven om op een heldere manier te rapporteren. In de kern verwachten wij van ondernemingen dat zij een waterrisico beheerssysteem hebben, dat ze de watervoetafdruk verlagen en dat ze transparant zijn over de bestaande waterrisico's.

Doel van het thema

Om de risico's goed te kunnen begrijpen en de wijze waarop bedrijven deze benaderen, vragen wij bedrijven om op een heldere manier te rapporteren. In de kern verwachten wij van ondernemingen dat zij een waterrisico beheerssysteem hebben, dat ze de watervoetafdruk verlagen en dat ze transparant zijn over de bestaande waterrisico's.

Dit engagement thema sluit met name aan bij de volgende Sustainable Development Goals:

- **SDG 13: Klimaatactie**

We richten ons hierbij op het onderliggende doel 13.3 dat zich richt op het versterken van de capaciteit om om te gaan met klimaatverandering.

Voortgang

Uit de recente dialogen met water- en elektriciteitsbedrijven blijkt dat bedrijven zich meer en serieuzer bezighouden met de beschikbaarheid van water en de eventuele risico's die hiermee gepaard gaan. Bedrijven die wij spreken hebben het onderwerp op de agenda staan. Niet in de laatste plaats omdat dit door overheden en toezichthouders verwacht wordt. In deze dialogen wordt niet uitsluitend gevraagd naar toezeggingen op het gebied van beleidswijzigingen, maar wordt vooral ook waarde gehecht aan het geven van meer openheid over de aard en oorzaak van waterrisico en de wijze waarop de onderneming deze mitigeert. Op 1 juli 2020 komt een einde aan dit driejarige engagement traject. De komende periode zal worden benut om afrondende gesprekken te voeren en onze conclusies te formuleren.

Gedurende het tweede halfjaar van 2019 zijn er ontwikkelingen geweest die wij op de volgende pagina's zullen rapporteren. De dialoog met Veolia heeft ons inmiddels voldoende inzicht gegeven in de mate waarin de onderneming zicht heeft op water, watergebruik en waterrisico. Onze vragen zijn goeddeels beantwoord door Veolia en wij sluiten onze dialoog met de onderneming hierbij af.

Minder succesvol verloopt de dialoog met Emera. Ondanks herhaalde pogingen ontvingen wij slechts een geschreven reactie waarin werd verwezen naar het duurzaamheidsverslag op de website van de onderneming. In de komende maanden zullen wij extra pogingen doen om in gesprek te komen, maar wij schatten de kans op succes in als laag.

Vervolg

Met de overige ondernemingen worden ook gesprekken ingepland voor het eerste halfjaar van 2020. Het algemene beeld blijft dat er grote verschillen zijn tussen de ondernemingen en de specifieke omgeving waarin zij opereren. Een terugkomend punt van aandacht is het beleid op watergebied en de eenduidige rapportage over impact en risico.

3.2. Voortgang thema

Per eind december 2019 laat het thema onderstaande voortgang op mijlpalen zien. De profielen van de individuele ondernemingen zijn weergegeven in het volgende hoofdstuk.

	Onderneming	Land	Mijlpaal					
			1.	2.	3.	4.	5.	6.
1	Pinnacle West Capital Corporation	Verenigde Staten						
2	Veolia Environnement SA	Frankrijk						
3	Emera Inc	Canada						
4	Severn Trent Plc	Verenigd Koninkrijk						
5	United Utilities Group PLC	Verenigd Koninkrijk						
6	Public Service Enterprise Group Inc	Verenigde Staten						
7	Chubu Electric Power Company, Incorporated	Japan						
8	American Water Works Company, Inc.	Verenigde Staten						
9	ENGIE SA	Frankrijk						
10	Fortum Oyj	Finland						
11	Tohoku Electric Power Company, Incorporated	Japan						
12	Electricite de France SA	Frankrijk						

Symbol	1. Analyse van het bedrijf	2. Initiërendialoog	3. Voeren dialoog	4. Toezegging bedrijf	5. Aanpassen beleid	6. Afronding dialoog
	Afgerond	Brief verzonden en ontvangst bevestigd	Gesprekken ingepland of gevoerd	Voorstel beleidswijziging beoordeeld en akkoord	Beleidswijziging doorgevoerd	
	Gestart	Brief verzonden	Gesprekken nog niet ingepland	Voorstel beleidswijziging beoordeeld en nog niet akkoord	Beleidswijziging wordt doorgevoerd	
			Gesprek afgewezen	Voorstel beleidswijziging nog niet beoordeeld	Beleidswijziging wordt niet doorgevoerd	
	Statuswijziging in rapportageperiode					
	Statuswijziging in rapportageperiode					

4. Energie efficiëntie in de staal en chemie industrie

Wereldwijd heeft verbetering van energie efficiëntie de groei van het energiegebruik met circa 12% afgeremd. Bovendien toont scenarioanalyse aan dat zelfs bij een verdubbeling van het GDP in 2040 toch een lagere wereldwijde uitstoot van broeikasgassen mogelijk is dan vandaag. Enkel door energie efficiëntie kan meer dan 40% van de volgens de Parijse doelstellingen benodigde vermindering van CO₂-uitstoot worden bereikt. Energie efficiëntie is zodoende het sleutelwoord in het mogelijk maken van verdere economische groei, zonder evenredige groei in uitstoot. Energie efficiëntie is onmisbaar geworden voor het bereiken van de wereldwijde klimaatdoelen.

4.1. Introductie thema

Achtergrond van thema

De beperking van klimaatverandering tot maximaal 2 °C, met een streefwaarde van 1,5 °C, hangt in belangrijke mate af van verbeterde energie efficiëntie. Sinds het jaar 2000 werd de toenemende vraag naar energie voor een derde gecompenseerd door verbeterde efficiëntie.

Met verbeterde energie efficiëntie gaan, naast lagere broeikasgasemissies, ook belangrijke andere economische, ecologische en sociale voordelen gepaard.

Energiebesparingen zijn, sec bekeken, per definitie kostenbesparend; een investering in energiebesparingsmaatregelen betaalt zich gemiddeld met een factor drie terug. Overige voordelen zijn minder luchtvervuiling, verhoogde koopkracht van huishoudens door lagere energiekosten, verbeterde energiezekerheid door verminderde invoer en uitgebreide toegang tot moderne energiediensten (IEA, 2018).

TABEL 4.1.1 TOTALE INDUSTRIËLE CO₂- UITSTOOT OPGEDEELD NAAR SUBSECTOREN

Sector	%
Ijzer en staal	24%
Cement	18%
Chemicaliën	12%
Plastic	6%
Papier	4%
Aluminium	3%
Rest van de industrie	33%

Wij zijn kritisch naar alle sectoren die voor de grootste uitstoot van broeikasgassen zorgen, waaronder de staal,

cement en chemiesector. Vanwege beperkte beleggingen in de cementsector, richt dit engagement traject zich op bedrijven in de chemie en de staalindustrie.

Doel van het thema

We onderzoeken in welke mate de bedrijven in de beleggingsportefeuilles voorbereid zijn op markt- en beleidsontwikkelingen op het gebied van klimaatverandering en energie efficiëntie. Ook onderzoeken we de materialiteit van energie efficiëntie voor bedrijven in de chemie en de staalindustrie.

Lange termijn strategie

Wij verwachten dat geselecteerde bedrijven een lange termijn klimaatstrategie formuleren. En dat ze daarbij rekening houden met strategische en financiële risico's en kansen als gevolg van klimaatverandering, zoals veranderingen in beleid, mogelijke invoering of verhoging van een CO₂-prijs, markt en technologische ontwikkelingen. Deze komen mogelijk naar voren door een grondige risico-analyse en het opstellen van een 2°C scenario.

SMART doelstellingen

Wij verwachten van de onderneming dat ze zich committeert aan meetbare doelen rondom klimaat, energie-efficiëntie en de samenstelling van de brandstofmix. Wij roepen ondernemingen op om zich te verbinden aan wetenschappelijk onderbouwde doelstellingen ('Science Based Targets').

Operationele efficiëntie

Wij verwachten dat er binnen de operatie focus is op energie efficiëntie en relevante energie-efficiëntiemaatregelen geïmplementeerd worden. Het bedrijf optimaliseert het proces door het gebruik van slimme meters en hergebruik van grondstoffen, energie, afval en warmte. Ook wordt er in toenemende mate gebruik gemaakt van hernieuwbare energie en wordt samengewerkt met organisaties binnen en buiten de sector.

Transparantie

Het bedrijf is transparant over de voortgang en resultaten van haar klimaat en energie efficiëntiemaatregelen.

Dit engagement thema sluit met name aan bij de volgende Sustainable Development Goals:

- **SDG 7: Betaalbare en duurzame energie**

We richten ons hierbij op het onderliggende doel 7.2 die zich richt op de verhoging van hernieuwbare energie in de globale energiemix en onderliggend doel 7.3 dat zich richt op het verhogen van energie-efficiëntie.

- **SDG 9: Industrie, innovatie en infrastructuur**

We richten ons hierbij op het onderliggende doel 9.4 dat zich o.a. richt op het verduurzamen van industrieën.

Voortgang

Volgens planning zijn in het tweede halfjaar dialogen gestart door middel van een brief aan de geselecteerde ondernemingen. Met 4 van de 6 ondernemingen is het contact gelegd en de dialoog op gang gekomen. Wij namen bij de eerste gesprekken de gelegenheid om kennis te maken en uitleg te geven over de achtergrond en doelen van onze engagement. Deze gesprekken verliepen alle positief. De dialogen met de ondernemingen PPG Industries en Covestro kwamen echter nog niet op gang. Deze ondernemingen zullen wij in het volgende halfjaar verder aansporen om met ons in gesprek te gaan over energie efficiëntie.

Vervolgstappen

In de eerste helft van 2020 verwachten wij een update te kunnen verrichten aan onze analyse van de betrokken ondernemingen op basis van nieuwe periodieke bedrijfsrapportages en de tussenstand van onze dialoog. Ook verwachten wij een verdere aanscherping van onze doelstellingen per onderneming te kunnen rapporteren.

4.2. Voortgang thema

Per eind december 2019 laat het thema onderstaande voortgang op mijlpalen zien. De profielen van de individuele ondernemingen zijn weergegeven in het volgende hoofdstuk.

	Onderneming	Land	Mijlpaal					
			1.	2.	3.	4.	5.	6.
1	Fortescue Metals Group Ltd	Australië						
2	Nucor Corporation	Verenigde Staten						
3	Covestro AG	Duitsland						
4	PPG Industries, Inc.	Verenigde Staten						
5	Umicore	België						
6	Sika AG	Zwitserland						

Symbool	1. Analyse van het bedrijf	2. Initiërendialoog	3. Voeren dialoog	4. Toezegging bedrijf	5. Aanpassen beleid	6. Afronding dialoog
	Afgerond	Brief verzonden en ontvangst bevestigd	Gesprekken ingepland of gevoerd	Voorstel beleidswijziging beoordeeld en akkoord	Beleidswijziging doorgevoerd	
	Gestart	Brief verzonden	Gesprekken nog niet ingepland	Voorstel beleidswijziging beoordeeld en nog niet akkoord	Beleidswijziging wordt doorgevoerd	
			Gesprek afgewezen	Voorstel beleidswijziging nog niet beoordeeld	Beleidswijziging wordt niet doorgevoerd	
	Statuswijziging in rapportageperiode					
	Statuswijziging in rapportageperiode					

STA 1500

STA 1500

KL JL

JR KR

5. Transport en klimaat

De transportsector draagt ruim 25% bij aan de totale Europese CO₂-uitstoot. Hoewel de transportsector grotendeels buiten het akkoord van Parijs is gebleven dient de sector wel een belangrijke bijdrage te leveren aan de broeikasgas-reductie om deze doelstellingen te behalen. Daarom is het materieel en relevant vanuit financieel en maatschappelijk perspectief om dit thema uit te voeren binnen de logistieksector.

5.1. Introductie thema

Achtergrond van thema

Tijdens de klimaatconferentie van de Verenigde Naties in Parijs eind 2015 (COP21) bereikten de bijna 200 deelnemende landen overeenstemming over een bindend klimaatakkoord. Daarmee moet de uitstoot van broeikasgassen worden teruggedrongen en de opwarming van de aarde worden beperkt tot maximaal 2 graden. De wereldwijde CO₂-uitstoot moet op basis van het klimaatakkoord in 2050 met 95 procent zijn teruggebracht ten opzichte van 1990. Voor de 1,5°C-doelstelling komt dit neer op een emissiereductie van meer dan 100%.

De transportsector draagt momenteel voor ruim 25% bij aan Europa's totale CO₂-uitstoot van broeikasgassen. Hoewel de transportsector grotendeels buiten het akkoord is gebleven, dient de sector dus wel een belangrijke bijdrage te leveren aan de CO₂-reductie om de doelstellingen te behalen. In de samenleving neemt globalisering een steeds grotere rol in. Deze stijgende lijn in de wereldhandel betekent dat de transportsector ook sterk in omvang toeneemt. Volgens verwachtingen van de OESO zullen de vrachtvolumes in 2050 met 350% toenemen in vergelijking met basisjaar 2010. Uit een onderzoek van de Verenigde Naties blijkt zelfs dat zonder een agressief en duurzaam beleid de CO₂-uitstoot in de transportsector in 2050 zou kunnen verdubbelen. Het plaatst de sector voor grote uitdagingen. Temeer omdat in de transportsector nog niet dezelfde geleidelijke daling van de CO₂-emissies als in andere sectoren zichtbaar is geweest. Bedrijven in deze sector kunnen dus een grote bijdrage leveren aan het behalen van de doelstellingen uit het Parijsakkoord, maar krijgen ook de kans om uit klimaatgerelateerde ontwikkelingen belangrijke economische voordelen te realiseren. Zo zijn klimaatrisico's voor transportbedrijven om te buigen tot kansen.

Doel van het thema

De transportsector omvat een breed scala aan industrieën. We kiezen ervoor om ons te richten op de industriegroep

'logistiek'. Onze eerste inventarisatie laat zien dat er relatief weinig aandacht aan deze industrie wordt besteed in engagementprogramma's terwijl de te behalen winst in termen van CO₂-reductie en energie-efficiëntie door ons als hoog wordt ingeschat. Door ons te richten op deze relatief onontgonnen markt denken wij optimaal rendement te halen uit onze inspanningen.

Een engagement in deze industrie heeft meerdere invalshoeken, waaronder: het verlagen van brandstofverbruik en het gebruik van alternatieve brandstofbronnen (denk aan schonere brandstoffen zoals waterstof of methanol voor lange afstanden), verbeterde voertuigtechnologie en technologische verbeteringen (zoals elektrische schepen naar het achterland), reductie van emissie-intensiteit van bestaande wagenparken, alternatieve vervoerswijzen, maar ook efficiëntiemaatregelen op voertuigonderhoud (bijvoorbeeld weerstand verlagen door een schip schoon te houden) en logistieke planning voor het laden van voertuigen en routeplanning.

Indicatoren

Corporate governance en risicomanagement

Wij vragen bedrijven klimaatverandering en CO₂-efficiëntie in het bijzonder een belangrijke plaats te geven in het beleid van de onderneming. Relevante indicatoren zijn:

- Erkennen van urgentie en materialiteit van het reduceren van de CO₂-uitstoot;
- Beschikbaar maken van capaciteit en expertise op bestuursniveau ten aanzien van klimaatverandering;
- Integratie van klimaatscenario's (waaronder gebruik van fossiele brandstoffen) bij bepaling van lange termijn financiële risico's.

Transparantie brandstofefficiëntie

- Rapportage over het brandstofverbruik (per logistieke activiteit en per transportmiddel).
- Integratie brandstofefficiëntie in de strategie, planning, activiteiten en investeringsbeslissingen.

We stellen ons ten aanzien van de industriegroep 'logistiek' concreet ten doel om:

1. Transportbedrijven aan te moedigen om transparant te zijn over (a) de CO₂-uitstoot en (b) de gehanteerde strategie om te blijven voldoen aan de striktere CO₂- (zelf)regulering;
2. Transportbedrijven aan de hand van best practices (a) inzicht te geven in de mogelijkheden tot het reduceren van het gebruik van fossiele brandstoffen en (b) te stimuleren over te schakelen op hernieuwbare energiebronnen.

Dit engagement thema sluit aan bij de volgende Sustainable Development Goal:

• SDG 7: Betaalbare en duurzame energie

We richten ons hierbij op het onderliggende doel 7.2 die zich richt op de verhoging van hernieuwbare energie in de globale energiemix en onderliggend doel 7.3 dat zich richt op het verhogen van energie-efficiëntie.

Voortgang

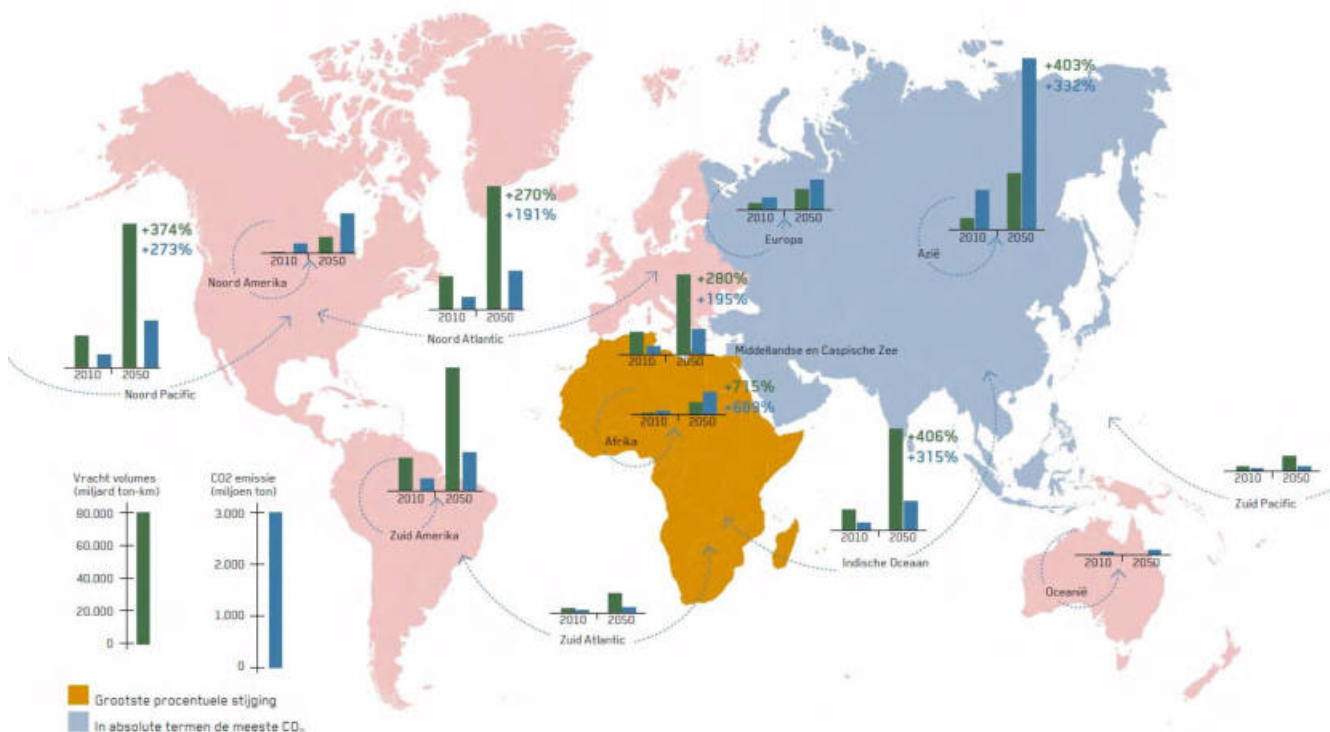
In het vierde kwartaal van dit jaar zijn de dialogen voortgezet die in het eerste kwartaal van dit jaar werden gestart. Nadat wij de meest recente informatie, waaronder analyses door MSCI en rapportages door de onderneming hebben geanalyseerd, werden door ons brieven met vervolgvragen en verzoeken om een gesprek gestuurd. Wij verwachten in 2020 een vervolg te kunnen geven met nieuwe gesprekken.

De dialoog met Expeditors International of Washington kwam tot onze spijt niet op gang. De onderneming verwees naar haar rapportages en wees ons verzoek om een dialoog impliciet af. We stoppen onze pogingen om met de onderneming in gesprek te komen en beëindigen het traject voor deze onderneming per 1-1-2020. Hoezeer we het uitblijven van succes ook betreuren, dit leidt niet vanzelfsprekend tot een advies tot uitsluiten van belegging. Wel delen wij onze analyse en conclusies met de betrokken portefeuillemanagers.

Vervolgstappen

Er worden nieuwe gesprekken voor het begin van 2020 gepland waarin de vragen die wij aan ondernemingen hebben voorgelegd zullen worden besproken.

FIGUUR 5.1.1 MEER VRACHT BETEKENT MEER CO₂ VRACHTVOLUMES DOOR INTERNATIONALE HANDEL EN DE DAARAAN VERBODEN CO₂-UITSTOOT PER ROUTE ²

² OECD, ITF, The Carbon Footprint of Global Trade

5.2. Voortgang thema

Per eind december 2019 laat het thema onderstaande voortgang op mijlpalen zien. De profielen van de individuele ondernemingen zijn weergegeven in het volgende hoofdstuk.

	Onderneming	Land	Mijlpaal					
			1.	2.	3.	4.	5.	6.
1	Deutsche Post AG	Duitsland						
2	Royal Mail plc	Verenigd Koninkrijk						
3	United Parcel Service, Inc. Class B	Verenigde Staten						
4	Expeditors International of Washington, Inc.	Verenigde Staten						
5	C.H. Robinson Worldwide, Inc.	Verenigde Staten						

Symbool	1. Analyse van het bedrijf	2. Initiërendialoog	3. Voeren dialoog	4. Toezegging bedrijf	5. Aanpassen beleid	6. Afronding dialoog
	Afgerond	Brief verzonden en ontvangst bevestigd	Gesprekken ingepland of gevoerd	Voorstel beleidswijziging beoordeeld en akkoord	Beleidswijziging doorgevoerd	
	Gestart	Brief verzonden	Gesprekken nog niet ingepland	Voorstel beleidswijziging beoordeeld en nog niet akkoord	Beleidswijziging wordt doorgevoerd	
			Gesprek afgewezen	Voorstel beleidswijziging nog niet beoordeeld	Beleidswijziging wordt niet doorgevoerd	
	Statuswijziging in rapportageperiode					
	Statuswijziging in rapportageperiode					

6. Klimaattransitie

In het klimaatakkoord van Parijs hebben 196 landen afgesproken om de opwarming van de aarde te beperken tot ruim onder de twee graden, waarbij het streven is de opwarming van de aarde beneden de 1,5 graad te houden. In een rapport over klimaatverandering (IPCC), wordt gesteld dat hiertoe het totaal aan mondiale CO₂-emissies tegen 2030 met 45% zal moeten dalen ten opzichte van 1990. Omdat fossiele brandstoffen die bij de verbranding een groot deel van de CO₂-uitstoot veroorzaken, vooralsnog een centrale rol in de energievoorziening spelen, zal een verstrekkende transitie van de energievoorziening nodig zijn om de uitstoot van broeikasgassen fors te reduceren (DNB, 2018). Wereldwijd spannen overheden, (maatschappelijke) organisaties en consumenten zich in om een transitie mogelijk te maken naar een koolstofarme economie. Daarbij ligt de nadruk op investeren in meer hernieuwbare energie en het afbouwen van onze afhankelijkheid van fossiele energiebronnen.

6.1. Introductie thema

Achtergrond van thema

Tijdens de dialoog klimaattransitie gaan we in gesprek met ondernemingen over de gevolgen van de klimaattransitie termen van risico's en kansen. Het gesprek richt zich op de strategie die bedrijven kiezen, maar ook: in welke mate zijn zij voorbereid op veranderingen die in diverse klimaatscenario's worden geschetst? In welke mate kunnen bijvoorbeeld bedrijven die nu sterk afhankelijk zijn van fossiele brandstoffen zich tijdig aanpassen aan een veranderende markt en regelgeving? Waar ligt het zwaartepunt van de huidige investeringen door bedrijven en welke keuzes liggen hieraan ten grondslag? Zijn bedrijven in staat om verschillende toekomstscenario's uit te werken, veranderingen waar te nemen en tijdig te anticiperen?

Met behulp van een scenarioanalyse model is het beleggingsuniversum getoetst. De uitkomst geeft inzicht in de ondernemingen waarvan gesteld kan worden dat zij in de komende 5 jaar het verst verwijderd zijn van een breed geaccepteerd 2 °C scenario. De analyse bestrijkt 70-90% van de broeikasgasemissies die samenhangen met een standaardportefeuille en omvat de door de DNB beschreven transitiegevoelige sectoren zoals de fossiele energie sector. Op basis van onze observaties blijkt dat er relatief veel winst valt te behalen voor de energiesector (olie en gas) en automobielproducenten. Ondernemingen in portefeuille in deze sectoren staan momenteel voor de grootste uitdagingen in relatie tot de energietransitie doordat zij momenteel meer opereren in lijn met een 2 °C - 4°C scenario dan een 1,5-2 °C scenario.

Doel van het thema

Wij verwachten dat bedrijven zich voorbereiden op de gevolgen van de klimaattransitie, waarin kansen en risico's inzichtelijk zijn gemaakt. Welke visie heeft een autoproducent op de ontwikkeling van elektrisch rijden? Wat betekent dit voor de ontwikkeling van nieuwe modellen?

Scenario's over veranderende markten kunnen daarbij heel nuttig zijn. Kunnen olie- en gasbedrijven zelf ook sturend zijn in de transitie naar hernieuwbare energie of zijn zij slechts afhankelijk van de vraag? Verder wordt verwacht dat bedrijven transparant zijn over de voortgang en resultaten van genomen klimaatmaatregelen.

Het doel is om bedrijven een gedegen klimaatstrategie te laten ontwikkelen en uit te laten voeren. Dit betekent dat de strategie zowel financieel als maatschappelijk robuust moet zijn. Ook dient begrepen te worden hoe een organisatie haar klimaatgerelateerde risico's en kansen meet en monitort. Toegang tot de door een organisatie gehanteerde maatstaven en doelstellingen stelt ons in staat om potentiële risico's, het vermogen om aan financiële verplichtingen te voldoen, de algemene blootstelling aan klimaatgerelateerde kwesties en de voortgang in het beheer van of de aanpassing aan deze kwesties beter te beoordelen. De onderliggende Key Performance Indicators zijn afgeleid van relevante klimaatvoorschriften en scenario's zoals beschreven in het 2°C scenario en de aanbevelingen van de Task Force on Climate-related Financial Disclosures (TCFD) werkgroep.

Dit engagement thema sluit aan bij de volgende Sustainable Development Goals:

- **SDG 7: Betaalbare en duurzame energie**

We richten ons hierbij op het onderliggende doel 7.2 die zich richt op de verhoging van hernieuwbare energie in de globale energiemix.

- **SDG 13: Klimaatactie**

We richten ons hierbij op het onderliggende doel 13.2 die zich richt op maatregelen integreren inzake klimaatverandering.

Voortgang

Wij hebben een selectie van bedrijven gemaakt waarmee het engagement traject van start zal gaan, zie tabel 6.1.1. Hierbij is onder andere gekeken naar

1. Aanwezigheid in de portefeuilles;
2. Transitiegevoelige bedrijven op basis van 2°C scenarioanalyses, die een relatief hoge exposure hebben in de portefeuille;
3. Relevantie van het thema klimaattransitie voor de bedrijfsvoering en de mogelijkheid verbeteringen door te voeren. Hiervoor is een scan gemaakt op basis van MSCI data, CDP Disclosure date en scores van het TransitionPathway Initiative;
4. Op basis van onze analyse schatten we in dat de engagement effectief zal zijn.

In het tweede halfjaar van 2019 is er onderzoek gedaan, op basis van KPI's, naar de activiteiten van de ondernemingen op het gebied van klimaattransitie. Op basis van dit onderzoek zijn engagementbrieven verstuurd naar de vijf geselecteerde ondernemingen; Subaru Corporation,

Renault, BMW, Marathon Oil Corporation, Exxon Mobil Corporation en OMV AG.

OMV, BMW en Subaru hebben op de engagementbrief gereageerd en naar aanleiding daarvan is er in december gesproken met OMV en zijn er gesprekken ingepland in januari en februari met BMW en Subaru. Exxon Mobil, Renault en Marathon Oil Corp. hebben nog niet inhoudelijk gereageerd.

Met OMV hebben we een eerste initiërend gesprek gehad. Het bedrijf vertelde meer over haar emissiedoelen en over haar visie naar 2050. Een belangrijk aandachtspunt voor het vervolgtraject is de houdbaarheid van de huidige strategie.

Vervolgstappen

In de eerste helft van 2020 zullen we de dialoog met de ondernemingen voortzetten met in het bijzonder aandacht voor de volgende onderwerpen:

1. TCFD reporting;
2. Het gebruik van scenario analyses;
3. Op welke wijze bedrijfsactiviteiten en de bijbehorende CO₂-uitstoot binnen scope 1, 2 en 3 worden afgestemd op het doel van Parijs;
4. Transitierisico's

Exxon Mobil, Marathon Oil Corp. en Renault hebben nog geen reactie gegeven op ons verzoek een dialoog te starten en daarom zal er in het eerste halfjaar van 2020 een herinnering verstuurd worden.

TABEL 6.1.1 GESELECTEERDE BEDRIJVEN ^{1 2,3}

Bedrijf	Sector	Regio	TPI Score ^a (0-4)	CDP Score ^b (A-F)	MSCI Score	Low Carbon Transition score ^c (1-10)
Subaru Corp.	Auto	Japan	Level 3	A-	BB	4,99
Renault	Auto	Frankrijk	Level 3	A-	A	5,05
BMW	Auto	Duitsland	Level 3	A-	A	5,31
Marathon Oil Corp.	Olie en gas	Verenigde Staten	Level 2	F	BBB	2,59
Exxon Mobil	Olie en gas	Verenigde Staten	Level 2	F	BBB	2,35
OMV AG	Olie en gas	Oostenrijk	Level 3	A-	AAA	2,36

¹ ^a TransitionPathway Initiative (TPI) score. Beoordeling op basis van levels om te beoordelen hoe bedrijven omgaan met de klimaatverandering en de risico's die dit met zich meebrengt voor hun bedrijf. Levels: 0 = unaware, 1 = awareness, 2 = Building capacity, 3 = Integrating into operational decision making en 4= strategic assessment.

² CDP Score. De score van het bedrijf bestaat uit twee factoren: 1) de mate van detail en de volledigheid van haar antwoorden, en 2) haar bewustzijn van de klimaatproblematiek, haar managementmethoden en de vooruitgang in de strijd tegen de klimaatverandering.

³ MSCI Low Carbon Transition score. Een bedrijfsscore die de mate van afstemming van een bedrijf op de Low Carbon Transition meet. Bedrijven met een hogere Low Carbon Transition-score liggen meer in lijn met de klimaattransitie dan bedrijven met een lagere score (Score: 0-10).

Plastics terug naar de kern

Europese regelgeving verbiedt alle eenmalig bruikbare plastic producten zoals plastic bestek, rietjes en borden met ingang van 2021.

De Oostenrijkse kunststoffenproducent OMV werkt aan een technologie waarmee gebruikte plasticsteruggebracht kunnen worden tot hun grondstof, synthetische olie. Met deze grondstof kunnen weer volwaardige kunststoffen producten worden geproduceerd, en wordt de cirkel gesloten. Hierbij treedt niet het probleem op van bestaande recyclingprocessen waarbij de kwaliteit van het plastic sterk afneemt na verwerking. Hoewel de techniek veelbelovend is, bevindt deze zich nog in de demonstratiefase en kan dit nu nog slechts op kleine schaal worden toegepast. OMV streeft binnen vijf jaar naar een kosteneffectieve oplossing op industriële schaal, waarbij jaarlijks een hoeveelheid plastic met de omvang van een kwart van de totale afvalberg in Oostenrijk wordt verwerkt en hergebruikt. Tijdens onze dialoog met OMV vragen wij de onderneming, zeer actief in olie en gas, om concrete stappen te zetten richtingde koolstofarme economie en verduurzaming.

Relevante engagementthema's:

- Plastics
- Dialoog klimaattransitie

6.2. Voortgang thema

Per eind december 2019 laat het thema onderstaande voortgang op mijlpalen zien. De profielen van de individuele ondernemingen zijn weergegeven in het volgende hoofdstuk.

	Onderneming	Land	Mijlpaal					
			1.	2.	3.	4.	5.	6.
1	SUBARU CORP	Japan						
2	Renault SA	Frankrijk						
3	BMW	Duitsland						
4	Marathon Oil Corporation	Verenigde Staten						
5	Exxon Mobil Corp.	Verenigde Staten						
6	OMV AG	Oostenrijk						

Symbool	1. Analyse van het bedrijf	2. Initiërendialoog	3. Voeren dialoog	4. Toezegging bedrijf	5. Aanpassen beleid	6. Afronding dialoog
	Afgerond	Brief verzonden en ontvangst bevestigd	Gesprekken ingepland of gevoerd	Voorstel beleidswijziging beoordeeld en akkoord	Beleidswijziging doorgevoerd	
	Gestart	Brief verzonden	Gesprekken nog niet ingepland	Voorstel beleidswijziging beoordeeld en nog niet akkoord	Beleidswijziging wordt doorgevoerd	
			Gesprek afgewezen	Voorstel beleidswijziging nog niet beoordeeld	Beleidswijziging wordt niet doorgevoerd	
	Statuswijziging in rapportageperiode					
	Statuswijziging in rapportageperiode					

7. Leefbaar Loon

Een leefbaar loon is een loon waarmee een werknemer kan voorzien in basisbehoeftes van zijn of haar gezin; van voeding, gezondheidszorg, kleding, huisvesting tot scholing. In opkomende markten en ontwikkelingslanden zijn de minimumlonen zoals vastgesteld door de overheden vaak veel lager dan een leefbaar loon of wordt het minimumloon in de praktijk niet toegepast en afgedwongen. Om toch een bestaansminimum te verdienen, moeten werknemers dan veel overuren maken, waardoor fysieke en mentale gezondheid negatief beïnvloed worden. Het niet toepassen van een leefbaar loon kan leiden tot reputatieschade voor bedrijven en maakt het moeilijker personeel vast te houden en de kwaliteitsstandaarden te waarborgen.

7.1. Introductie thema

Achtergrond van thema

Een leefbaar loon is een loon waarmee een werknemer kan voorzien in basisbehoeftes van zijn of haar gezin; van voeding, gezondheidszorg, kleding, huisvesting tot scholing. Afhankelijk van het land kan dit overeenkomen met het minimumloon, maar in vele landen is er of geen wetgeving op dit terrein, of is het minimumloon onvoldoende om in het levensonderhoud te kunnen voorzien. Dit geldt voor ontwikkelingslanden, maar ook dicht bij huis in landen als Hongarije, het Verenigd Koninkrijk of Polen. Juist daarom hebben bedrijven een belangrijke verantwoordelijkheid wat betreft het betalen van een leefbaar loon. Hoewel het betalen van een leefbaar loon in eerste instantie lijkt te leiden tot hogere kosten, kan het ook leiden tot lagere kosten en hogere winstgevendheid. In onderzoeken van Berenschot³ en Chapman & Thompson⁴ worden hiervoor verschillende redenen geïdentificeerd, namelijk dat bedrijven met een leefbaarloon:

- In staat zijn werknemers langer vast te houden, met lagere opleidingskosten tot gevolg;
- In staat zijn de productiviteit van hun werknemers te vergroten;
- Een stabielere en betere relatie met toeleveranciers kunnen realiseren;
- Verminderd risico op reputatie-schade lopen en door een beter imago hun marges kunnen vergroten.

Leefbaar loon is een thema dat een sterke relatie heeft met andere thema's op het gebied van arbeids- en mensenrechten. Zo is vakbondsvrijheid een belangrijke voorwaarde om te komen tot een leefbaar loon. Wanneer een leefbaar loon wordt betaald is het financieel mogelijk

om kinderen naar school te sturen. Het betalen van een leefbaar loon speelt daarom een belangrijke rol bij het voorkomen van kinderarbeid.

Veel beursgenoteerde bedrijven hebben een ingewikkelde productieketen met een groot aantal aan toeleveranciers. Dit maakt het lastig om te waarborgen dat in de hele keten een leefbaar loon wordt betaald.

De engagement op dit thema voeren we uit in samenwerking met een brede groep van investeerders binnen het Platform Living Wage Financials (PLWF). Door samen te werken zijn we in staat een diepgaande analyse te maken, een brede groep van bedrijven aan te spreken en meer druk uit te oefenen wanneer dat nodig is.

Dit engagement thema sluit aan bij de volgende Sustainable Development Goals:

• **SDG 1: Geen Armoede**

We richten ons hierbij met name op de het onderliggende doel 1.1. en bijbehorende indicator 1.1.1. die zich richten op het verminderen van armoede.

• **SDG 8: Eerlijk Werk en Economische Groei**

We richten ons hierbij met name op het onderliggende doel 8.5 dat zich richt op waardig werk en werkgelegenheid en de onderliggende indicator 8.5.1. die zich richt op het verhogen van de uurlonen.

³ Berenschot, Living wage in international supply chains (2012).

⁴ Chapman & Thompson, The economic impact of local living wages, Economic Policy Institute (2006).

• SDG 10: Ongelijkheid Verminderen

We richten ons hierbij op het onderliggende doel 10.1 en onderliggende indicator 10.1.1 die zich richten op inkomensgroei van lage inkomens wereldwijd.

Geselecteerde sectoren & bedrijven

We zijn met het thema leefbaar loon medio 2018 van start gegaan. Er zijn toen twee sectoren geselecteerd; de kleding- en supermarktsector die we hieronder verder zullen toelichten.

Leefbaar loon is een belangrijk thema binnen de kledingindustrie. Door de vele toeleveranciers, vaak gevestigd in landen met lage lonen en zwakke overheden zijn er veel misstanden, inclusief zeer lage lonen. Toch zijn er binnen de sector een aantal hoopvolle initiatieven die breder navolging verdienen en om de problematiek aan te pakken.

De tweede sector is de Supermarktsector. Deze sector kenmerkt zich door het enorme aantal producten. Daarom kent ook deze sector talloze leveranciers die op hun beurt producten leveren van vele producenten. De sector heeft dan ook op verschillende vlakken te maken met leefbaar loon:

1. Het betalen van leefbaar loon aan eigen medewerkers, met name relevant in de landen waar geen minimumloon bestaat of dit onder het bestaansminimum ligt.
2. Het betalen van leefbaar loon in de productieketen bij de producten, bijvoorbeeld thee of koffie, die in eigen beheer worden geproduceerd.
3. Het stimuleren van een leefbaar loon bij de producenten van de producten die binnen de winkels verkocht worden maar door andere producenten worden gemaakt.
4. Het informeren van klanten over dit thema zodat zij hier hun eigen keuzes in kunnen maken.

De bedrijven in de kleding en supermarkt sector waarmee we spreken over leefbaar loon zijn geselecteerd op basis van:

1. Aanwezigheid in de portefeuilles.
2. Relevantie van het thema leefbaar loon voor de bedrijfsvoering en de mogelijkheid verbeteringen door te voeren. Hiervoor is o.a. een scan gemaakt op basis van MSCI data, jaarverslagen en andere beschikbare onderzoeken.
3. Het engagement van Achmea IM voegt iets toe aan de al lopende engagement binnen PLWF.

Een overzicht van de geselecteerde bedrijven is te zien in hoofdstuk 2.

Platform Living Wage Financials

Achmea IM neemt actief deel aan het Platform Living Wage Financials (PLWF). Dit is een groep van inmiddels 12 Nederlandse financiële instellingen die samen werken op het thema 'leefbaar loon'. Het platform maakt gebruik van een gezamenlijke methodologie om de prestaties van bedrijven te beoordelen. Ook voeren de leden gezamenlijk gesprekken met de bedrijven die onderdeel zijn van de dialoog over leefbaar loon.

Het Platform Living Wage Financials beleefde wederom een productief jaar. Met de toetreding van PGGM groeide het aantal leden tot 12, met een belegd vermogen van Euro 2,5 biljoen. En in September werd het platform door de Principles for Responsible Investment (PRI) onderscheiden als beste 'Active Ownership project 2019'.

In oktober organiseerde het PLWF een conferentie voor de bedrijven waarmee engagement plaatsvindt, aangesloten leden, maatschappelijke organisaties, overheidsvertegenwoordigers, en academici. Op de conferentie vond een open, constructieve maar ook kritische dialoog plaats tussen de deelnemers en een aantal van de ondernemingen die onderdeel zijn van de dialoog over leefbaar loon. Het belang van samenwerking in de sectoren werd nogmaals onderstreept.

Verder stuurde het platform een brief aan een aantal ondernemingen in de luxe goederen industrie. Deze producenten van onder andere luxe kleding, tassen en juwelen is gevraagd om beter te rapporteren over hun beleid en activiteiten op het gebied van mensenrechten en arbeidsrechten in hun productieketens, omdat zij op dit gebied achter blijven bij ondernemingen in de kledingindustrie.

Meer informatie over het Platform is te vinden op www.livingwage.nl

Doel van het thema

Leefbaar loon is een complex onderwerp, zeker in een bedrijf met honderden toeleveranciers. Daarom hebben we op meerdere niveaus doelstellingen geformuleerd waarop een onderneming stappen kan zetten. In tabel 7.1.1 zijn deze doelstellingen getoond. Afhankelijk van de onderneming leggen we de nadruk op één of meer van deze doelstellingen.

TABEL 7.1.1 DOELSTELLINGEN LEEFBAAR LOON¹

Doelstelling	Toelichting
Beleidsvorming	De onderneming heeft beleid ontwikkeld op het onderwerp leefbaar loon, inclusief doelstellingen.
Implementatie& toetsing	De onderneming implementeert het beleid in de eigen bedrijfsvoering en bij de toeleveranciers en ziet actief toe op de voortgang.
Randvoorwaarden	De onderneming zorgt dat de randvoorwaarden voor een leefbaar loon, zoals collectieve onderhandeling en vakbondsvrijheid, gewaarborgd zijn in haar eigen bedrijfsvoering en bij toeleveranciers.
Samenwerking in de sector	De onderneming werkt samen met andere partijen, bijvoorbeeld via sectorinitiatieven aan bevordering van leefbaar loon.
Transparantie	De onderneming is op dit thema transparant richting investeerders, consumenten en andere belanghebbenden en rapporteert over het beleid, de implementatie en de voortgang.

¹ Bron: Achmea Investment Management

Voortgang

Het afgelopen halfjaar hebben we de nadruk gelegd op engagement met de kledingsector.

In de kledingsector heeft Achmea IM een derde maal dit jaar gesproken met Li & Fung, een onderneming die voor bekende kledingmerken de productie organiseert. Uit eerdere gesprekken en ons onderzoek was duidelijk dat Li & Fung zich nog niet expliciet uitspreekt over het begrip ‘leefbaar loon’. Wel zet Li & Fung zich in praktijk in voor meer transparante en correcte betaling van loon. Daarvoor werkt het met kledingfabrieken aan het invoeren van digitale betaalsystemen. Digitale betaling van lonen zorgt er voor dat er meer zekerheid is over of loon betaald is, en over de hoogte en samenstelling van het loon. Ook nemen risico’s van niet uitbetalen, intimidatie of verlies af. We hebben met Li & Fung ook gesproken over hoe zij in hun positieve schakel tussen bekende merken en de fabrikanten invloed kunnen hebben op verdere verbetering van lonen. De onderneming werkt met verschillende organisaties samen ter verbetering van arbeidsomstandigheden en vakbondsvrijheid in de sector. In volgende gesprekken zullen we Li & Fung vragen om meer concrete doelen en voortgangsrapportage ten aanzien van de eigen speerpunten. Ook zullen we bespreken hoe de onderneming klanten die leefbaar loon belangrijk vinden in dat streven kan ondersteunen en van informatie over lonen in de keten kan voorzien.

Met Ralph Lauren hebben we een tweede gesprek gehad dit jaar. In dit gesprek werd duidelijk dat Ralph Lauren een nieuwe impuls geeft aan het streven naar duurzaamheid. De onderneming heeft in 2019 een nieuwe duurzaamheidsstrategie gepubliceerd genaamd ‘design the change’. Deze bevat 16 concrete doelen, waaronder de

introductie van een ‘strategie voor loonbetaling in de productieketen’ waar ook eerlijke en tijdige beloning onder valt. We hebben de onderneming voorzien van de meest recente inzichten en onderzoeksresultaten van het PLWF om te gebruiken bij het opstellen van een strategie voor loonbetaling in de productieketen. Met Hugo Boss, Home Depot en VF Corp. heeft in de tweede helft van het jaar geen gesprek plaatsgevonden.

Voor de supermarktsector hebben we ook verschillende stappen gezet. Op basis van de nieuwe methodologie zijn de bedrijven in de eerste helft van 2019 onder de loep genomen. De belangrijkste conclusie is dat eigenlijk alle supermarktketens nog aan het beginpunt staan wat betreft aandacht voor leefbaar loon. Over de uitkomsten hebben we in oktober op een conferentie van PLWF een workshop gehouden voor zowel supermarktketens als agro & food bedrijven. Vanuit de supermarkten heeft Tesco hieraan deelgenomen wat leidde tot een constructief debat met onder andere Mondelez en Tony Chocolonely over de verantwoordelijkheden van deze bedrijven. Tesco gaf in de voorbereidende gesprekken en tijdens de conferentie aan dat de onderneming nog worstelt om haar initiatieven op het gebied van leefbaar loon op te schalen en ook consumenten op dit onderwerp te activeren.

Met Metro AG is dit najaar een informeel gesprek gevoerd. We zien dat de onderneming op haar duurzaamheidsafdeling werk maakt van het onderwerp en dat dit heeft geleid tot een aanscherping van het beleid op het thema leefbaar loon. Het onderwerp staat echter nog onvoldoende op de agenda van het bestuur, wat een risico is voor het voortvarend doorvoeren van dit beleid. Naar aanleiding hiervan hebben we een brief verstuurd aan het bestuur om meer aandacht te vragen voor dit onderwerp en hier ook op de aankomende aandeelhoudersvergadering aandacht aan te besteden.

Vervolgstappen

In 2020 gaat de dialoog over leefbaar loon onverminderd verder. We zullen in het eerste half jaar de nadruk leggen op het meten van de voortgang met behulp van de PLWF methodologie. Daarnaast gaan we een ronde gesprekken voeren, waarin we de voortgang en de resultaten van ons onderzoek met de ondernemingen zullen bespreken. Ook de samenwerking met het PLWF wordt voortgezet.

7.2. Voortgang thema

Per eind december 2019 laat het thema onderstaande voortgang op mijlpalen zien. De profielen van de individuele ondernemingen zijn weergegeven in het volgende hoofdstuk.

	Onderneming	Land	Mijlpaal					
			1.	2.	3.	4.	5.	6.
1	Ralph Lauren Corporation Class A	Verenigde Staten						
2	Li & Fung Limited	Hong Kong						
3	V.F. Corporation	Verenigde Staten						
4	Home Depot, Inc.	Verenigde Staten						
5	HUGO BOSS AG	Duitsland						
6	Tesco PLC	Verenigd Koninkrijk						
7	Royal Ahold Delhaize N.V.	Nederland						
8	Casino, Guichard-Perrachon SA	Frankrijk						
9	METRO AG	Duitsland						
10	Carrefour SA	Frankrijk						
11	Kappahl	Zweden						

Bij de partijen waar we “lead investor” zijn hebben we de leiding in de voorbereiding en uitvoering van de engagement. Bij een “co-lead” rol wordt er nauw samengewerkt met een andere investeerders bij de uitvoering van de engagement. Naast bovenstaande ondernemingen waar we een actieve rol in het engagementproces hebben, wordt er ook een aantal engagementtrajecten ondersteund door gezamenlijke brieven mede te ondertekenen. Het betreft de ondernemingen Adidas, Burberry en The Gap.

Symbol	1. Analyse van het bedrijf	2. Initiërendialoog	3. Voeren dialoog	4. Toezegging bedrijf	5. Aanpassen beleid	6. Afronding dialoog
	Afgerond	Brief verzonden en ontvangst bevestigd	Gesprekken ingepland of gevoerd	Voorstel beleidswijziging beoordeeld en akkoord	Beleidswijziging doorgevoerd	
	Gestart	Brief verzonden	Gesprekken nog niet ingepland	Voorstel beleidswijziging beoordeeld en nog niet akkoord	Beleidswijziging wordt doorgevoerd	
			Gesprek afgewezen	Voorstel beleidswijziging nog niet beoordeeld	Beleidswijziging wordt niet doorgevoerd	
	Statuswijziging in rapportageperiode					
	Statuswijziging in rapportageperiode					

8. Access to Nutrition

Één op de drie mensen wereldwijd is of ondervoed of juist te zwaar. Gezonde en voldoende voeding is daarom wereldwijd een belangrijke uitdaging. Bedrijven in de voedingsmiddelen industrie kunnen een bijdrage leveren aan het aanpakken van deze problematiek en daarmee inspelen op de trend dat consumenten en overheden steeds meer belang hechten aan goede voeding. In 2018 is de nieuwe Access to Nutrition index uitgebracht, een gedegen studie die in kaart brengt hoe voedingsbedrijven presteren op dit thema. Op basis van dit onderzoek gaat Achmea IM, in samenwerking met investeerders wereldwijd, het gesprek aan met deze bedrijven.

8.1. Introductie thema

Achtergrond van thema

Goede en voldoende voeding is van groot belang voor een gezonde samenleving. Juist voedingsbedrijven kunnen hier op verschillende manieren een belangrijke bijdrage aan leveren en hiermee tevens inspelen op een groeiende markt. Zo kunnen zij voedingswaarde en gezondheid meer prioriteit geven bij het ontwikkelen van producten, gezondheid meewegen in de prijsstelling en consumenten actief informeren over de voedingswaarden van producten.

De Access to Nutrition index is een initiatief dat wereldwijd ondernemingen in de voedingssector rangschikt op basis van hun presentaties op onder andere de thema's:

- Voorkomen van ondervoeding;
- Voorkomen van obesitas;
- Verantwoorde marketing richting kinderen en het promoten van borstvoeding.

De index is ontwikkeld op basis van kennis van investeerders, wetenschappers en organisaties zoals de World Health Organisation. Er bestaat zowel een wereldwijde index als regionale indices die inzoomen op ondernemingen uit de Verenigde Staten, India, Mexico en Zuid-Afrika. De nieuwste editie van de wereldwijde index is in mei 2018 gelanceerd en de editie die specifiek is gericht op de Verenigde Staten in november 2018.

De resultaten laten zien dat voedingsbedrijven nog belangrijke stappen op het thema Access to Nutrition kunnen zetten. Zo blijkt dat slechts 1/3 van de onderzochte voedingsproducten als gezond kunnen worden gekwalificeerd.

Om de resultaten via investeerders onder de aandacht te brengen bij ondernemingen is er naast het onderzoek zowel een investor statement als een collectieve engagement programma gelanceerd. Aan beide nemen we in het kader van dit engagementthema actief deel om zo ondernemingen te stimuleren stappen te zetten op het gebied van Access to Nutrition.

Doel van het thema

We hebben in het engagementtraject verschillende doelen gesteld voor de ondernemingen, gebaseerd op de uitgangspunten van de Access to Nutritionindex:

- De onderneming geeft goede voeding een gedegen plek in de strategie, uitgewerkt in concreet beleid;
- De onderneming zet zich in om goede en gezonde producten te ontwikkelen;
- De onderneming zet zich in om goede voeding tegen een betaalbare prijs beschikbaar te maken;
- De onderneming ondersteunt met haar marketingactiviteiten een gezond voedingspatroon;
- De producten van de onderneming passen in een gezond dieet en een gezonde levensstijl;
- De onderneming geeft via de verpakking goede informatie aan consumenten over de voedingswaarden. Ondernemingen werken actief samen met andere belanghebbenden op het gebied van goede voeding.

Dit engagement thema sluit aan bij de volgende Sustainable Development Goals:

- **SDG 2: Geen Honger**

We richten ons hierbij met name op de het onderliggende doel 2.2 dat zich richt op het uitbannen van slechte voeding(spatronen).

- **SDG 3:Goede Gezondheid en Welzijn**

We richten ons hierbij met name op het onderliggende doel 3.4 dat zich richt op het voor 2030 met een derde inperken van vroegtijdige sterfte gelinkt aan niet-overdraagbare ziekten, zoals diabetes, kanker of hart- en vaatziekte.

Voortgang

Na het ondertekenen van het investor statement heeft Achmea IM een selectie van ondernemingen gemaakt waarmee zij het engagementtraject van start wilt gaan. Hierbij is onder andere gekeken naar de exposure per onderneming in de portefeuille.

In augustus en september 2018 zijn, in samenwerking met de coalitie van investeerders, de brieven verstuurd naar de ondernemingen waar we binnen dit collectieve engagementprogramma een coördinerende rol hebben; Unilever, Nestlé, Conagra en Suntory.

Naar aanleiding van deze brief is er één of meerdere malen contact geweest met alle genoemde ondernemingen. We zien echter wel duidelijke verschillen tussen de ondernemingen. Nestlé en Unilever zijn zeer open om het gesprek aan te gaan. Conagra is afhoudend en met Suntory verloopt al het contact via e-mail. Met Suntory is nu wel een nieuw contactpersoon gevonden en we hopen hiermee een betere dialoog tot stand te brengen.

In de 2e helft van 2019 hebben we in samenwerking met het Amerikaanse Interfaith Center on Corporate Responsibility en de coalitie van investeerders rondom Access to Nutrition nieuwe brieven verstuurd naar Unilever, Nestlé en Conagra. Deze brieven richten zich met name op de lobbyactiviteiten van deze ondernemingen rondom voeding. Diverse brancheorganisaties van de voedingssector hebben de afgelopen jaren namelijk gelobbyd tegen regelgeving rondom goede voeding en betere voedingsinformatieop producten. In deze brieven worden ondernemingen gevraagd wat hun positie en betrokkenheid hierbij is, en hoe de governance rondom lobby georganiseerd is. Kortom; hoe zorgen ondernemingen dat ze hun invloed inzetten voor goede en voldoende voeding wereldwijd.

Conagra heeft, na meerder reminders, schriftelijk gereageerd. De onderneming stelt kritisch naar brancheorganisaties te kijken, maar stelt dat de positieve van Conagra en deze organisaties niet altijd 100% overeenkomen. Het antwoord van Conagra laat nog verschillende vragen open. We hebben daarom Conagra verzocht een gesprek in te plannen. Hier is tot op heden, ook na meerdere reminders, nog geen reactie op gekomen.

Nestlé heeft snel gereageerd op de brief en in september heeft een gesprek plaatsgevonden. In dit gesprek heeft Nestlé meer verteld over hoe zij de lobbyactiviteitendie namens hen worden uitgevoerd door brancheorganisaties monitoren. Nestlé had hier een overtuigend verhaal en laat ook in de praktijk zien hiernaar te handelen. Zo heeft de onderneming met onder andere Unilever een brancheorganisatie uit de Verenigde Staten verlaten omdat de standpunten niet overeenkwamen met de positieve van Nestlé op het gebied van duurzaamheid en voeding. Als volgende stap is een nieuwe brancheorganisatieopgericht met gelijkgestemde ondernemingen rondom duurzame voeding.

Ook Unilever heeft op de brief gereageerd. Met de onderneming is begin januari een afspraak gepland om de vragen te bespreken.

Vervolgstappen

In de eerste helft van 2020 zullen we de dialoog voortzetten. Zo willen we het contact met Suntory verdiepen en met zowel Conagra als Unilever een gesprek voeren over hun lobby activiteiten.

8.2. Voortgang thema

Per eind december 2019 laat het thema onderstaande voortgang op mijlpalen zien. De profielen van de individuele ondernemingen zijn weergegeven in het volgende hoofdstuk.

	Onderneming	Land	Mijlpaal					
			1.	2.	3.	4.	5.	6.
1	Nestle S.A.	Zwitserland						
2	Suntory Beverage & Food Ltd.	Japan						
3	Unilever NV	Nederland						
4	Conagra Brands, Inc.	Verenigde Staten						

Bij de partijen waar we “lead investor” zijn hebben we de leiding in de voorbereiding en uitvoering van de engagement. Bij een “co-lead” rol wordt er nauw samengewerkt met een andere investeerders bij de uitvoering van de engagement. Naast bovenstaande ondernemingen waar we een actieve rol in het engagementproces hebben, wordt er ook een aantal engagementtrajecten ondersteund door gezamenlijke brieven mede te ondertekenen.

Symbol	1. Analyse van het bedrijf	2. Initiërendialoog	3. Voeren dialoog	4. Toezegging bedrijf	5. Aanpassen beleid	6. Afronding dialoog
	Afgerond	Brief verzonden en ontvangst bevestigd	Gesprekken ingepland of gevoerd	Voorstel beleidswijziging beoordeeld en akkoord	Beleidswijziging doorgevoerd	
	Gestart	Brief verzonden	Gesprekken nog niet ingepland	Voorstel beleidswijziging beoordeeld en nog niet akkoord	Beleidswijziging wordt doorgevoerd	
			Gesprek afgewezen	Voorstel beleidswijziging nog niet beoordeeld	Beleidswijziging wordt niet doorgevoerd	
	Statuswijziging in rapportageperiode					
	Statuswijziging in rapportageperiode					

9. Plastics

Het gebruik van plastics heeft een enorme vlucht genomen en plastics worden gebruikt in diverse toepassingen; van verpakkingsmateriaal, kleding, plastic flessen tot speelgoed en koelkasten. Het gebruik van plastics voldoet daarmee aan een grote vraag uit de samenleving en biedt veel voordelen, soms ook op gebied van duurzaamheid. Denk bijvoorbeeld aan het gebruik van plastics in auto's waardoor het gewicht en daardoor ook het brandstofverbruik afneemt. Een ander voorbeeld is gebruik van plastics als verpakkingsmateriaal waardoor de houdbaarheid van voedingsproducten wordt verlengd wat kan bijdragen aan minder verspilling. Zo kan het gebruik van plastics een milieuwinst opleveren die groter is dan de milieukosten die gemoeid zijn bij de productie van de plastics⁵. Er zijn echter ook grote zorgen rond het gebruik van plastics, die hieronder verder wordt toegelicht.

9.1. Introductie thema

Achtergrond van thema

Eén van de grote zorgen in relatie tot het gebruik van plastic is dat bijna al het plastic wordt gemaakt uit olie. Dit betekent dat nu wel 6% van de mondiale olieproductie gebruikt wordt voor de productie van plastics. Door economische ontwikkelingen zal dit percentage naar verwachting toenemen tot 20% van de mondiale olieproductie in 2050⁶. De winning van olie leidt tot substantiële schade aan het milieu en de productie van plastic veroorzaakt CO₂ uitstoot. Een ander probleem is dat slechts een klein gedeelte, ca. 10% van de geproduceerde plastics op dit moment wordt gerecycled, ongeveer 40% op stortplaatsen terecht komt, en 14% wordt verbrand. Dat betekent dat meer dan 30% uiteindelijk in het milieu eindigt en een grote vervuiling bron is voor meren, rivieren en uiteindelijk de oceanen. Jaarlijks komt er ruim 3 miljoen ton aan plastic in de oceanen terecht. Bij ongewijzigd beleid kan dit er toe leiden dat er in 2050 meer plastic dan vis in de oceanen aanwezig is.

De gevolgen van gebruik van plastics voor klimaat en milieu leiden tot toenemende regelgeving die van groot belang is voor producenten en gebruikers⁷. Zo heeft China in 2017 aangekondigd geen plastic afval meer te importeren, wil India in 2022 plastics verbieden die na eenmalig gebruik worden weggegooid. Ook Europa heeft stappen aangekondigd en streeft ernaar om te zorgen dat in 2030 al het plastic recyclebaar is⁸. Ook onder klanten van plastic producenten, zoals supermarktketens en voedselproducenten, neemt het bewustzijn toe en wordt gezocht naar maatregelen ter beperking van plasticgebruik.

Plastic bedrijven moeten inspelen op de wensen van klanten met ontwikkeling van nieuwe technieken, beter afbreekbare en herbruikbare plastics en het gebruik van andere grondstoffen. Deze 'plastic transitie' vergt inzet en investeringen van ondernemingen, maar biedt ook zakelijke kansen voor koplopers. Adviesbureau McKinsey stelde in 2018 dat 2/3 van de winstgroei van de chemische sector afhankelijk is van het inspelen op deze trends⁹. Achter blijven bij deze 'plastic transitie' is een significant risico voor bedrijven in de hele plastic keten.

Er zijn verschillende stappen die bedrijven in de gehele keten kunnen zetten om een actieve bijdrage te leveren aan de plastic transitie. Het tijdig zetten van deze stappen is essentieel om toekomstbestendigheid te waarborgen en financiële risico's voor bedrijven maar ook voor beleggers te beheersen. Innovatie en leiderschap kunnen de business case versterken. Ondernemingen kunnen:

- Het (onnodig) gebruik van plastics verminderen; onder andere door het beperken van de hoeveelheid plastic in producten en bewust maken van afnemers;
- Plastic efficiënter produceren en verwerken waardoor energie- en watergebruik wordt beperkt;
- Plastics maken van niet-fossiele grondstoffen (biobased); het is echter goed om te realiseren dat hier ook nadelen aan kunnen zitten vanwege mogelijk grotere milieupact en verdringing van voedselproductie;
- Het gebruik van plastics circulair maken, bijvoorbeeld door de samenstelling van plastics te veranderen zodat hergebruik eenvoudiger wordt;
- Beter samenwerken met andere spelers in de keten, en bij ontwikkeling van plastics al rekening houden met

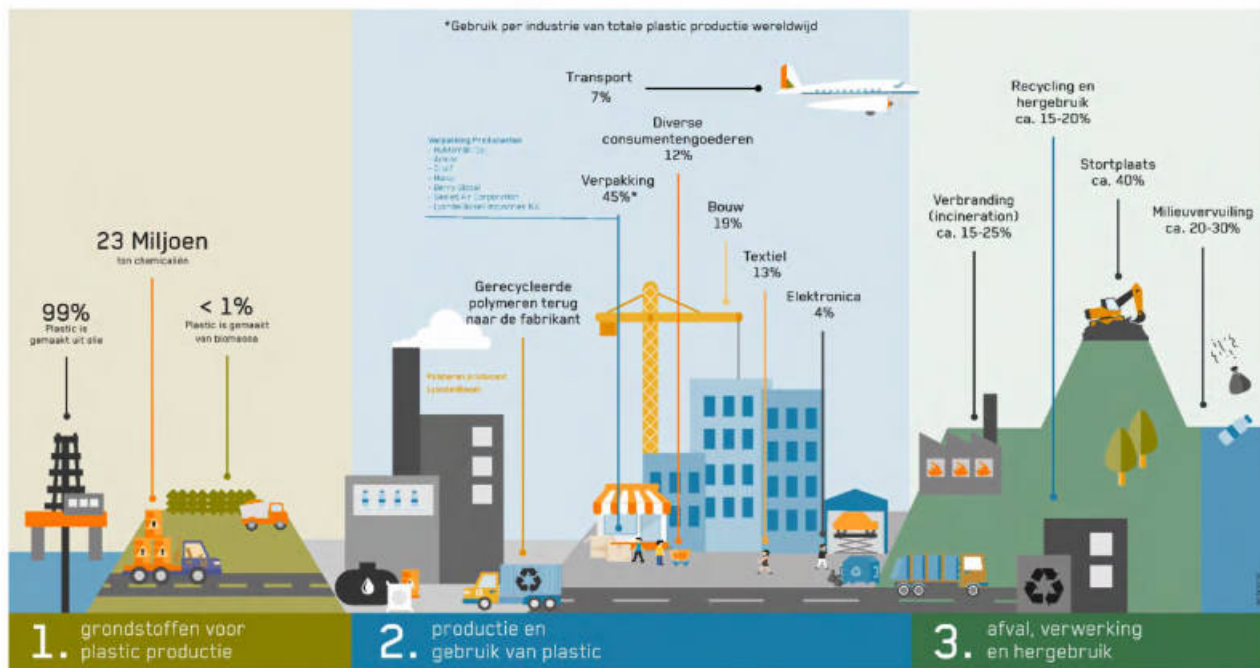
⁵ <https://www.incpn.org/incpen-evidence-to-food-waste-inquiry-explains-how-packaging-prevents-waste/>

⁶ Ellen Mc Arthur Foundation (2017) The new plastic economy

⁷ <https://www.unpri.org/environmental-issues/how-can-investors-help-create-a-plastics-economy-that-works-event-roundup/3409.article>

⁸ PRI (2019) Plastic Landscape review

⁹ Mc Kinsey (2018) How plastics waste recycling could transform the chemical industry.

toepassing, inzameling na gebruik en verwerking voor hergebruik (levenscyclus analyse);

We zullen in gesprek met de ondernemingen deze mogelijkheden bespreken. Ook zijn enkele doelen voor het engagement afgeleid van deze oplossingsrichtingen.

Doel van het thema

Om de schadelijke gevolgen van plastic te verminderen en de winstgevendheid van de onderneming op de lange termijn te waarborgen willen we dat bedrijven hun rol in de plastic transitie verstevigen. Het zetten van één of meer van onderstaande stappen is de hoofddoelstelling van dit engagementtraject.

TABEL 9.1.1 DOELSTELLINGEN PLASTICS¹

Doelstelling	Toelichting
Beleidsvorming	ESG impact van plastic wordt als materieel erkend in de strategie van de onderneming; Scenario analyse brengt risico's van marktonwikkelingen en regelgeving in beeld;
Implementatie& toetsing	De onderneming stelt concrete doelen met prestatie indicatoren (kpi's) om negatieve impact van plastic te reduceren; De onderneming meet de voortgang ten aanzien van de doelen, en rapporteert daarover in openbare verslaglegging;
Samenwerking in de sector	De onderneming werkt samen met relevante partijen in de plastic keten aan het vinden en implementeren van oplossingen die de plastic transitiekunnen versnellen;
Transparantie	De onderneming rapporteert naast de voortgang ten aanzien van bovengenoemde doelen en kpi's over: - hoe regelgeving en marktontwikkelingen m.n. gericht op de plastic transitie, invloed zullen hebben op de financiële resultaten; - de maatschappelijke impact van geproduceerde plastics; - resultaten van maatregelen om klimaatverandering tegen te gaan, waaronder het verbeteren van energie-efficiëntie;

1 Bron: Achmea Investment Management

¹⁰ Bron: 'The Plastics Landscape: Risks and Opportunities along the Value Chain | PRI 2019

Het engagement thema sluit aan bij verschillende Sustainable Development Goals (SDG's), waaronder SDG 3: Goede gezondheid en welzijn, SDG 6: Schoon water en sanitair, SDG 11: Duurzame steden en gemeenschappen SDG 12: Verantwoorde consumptie en productie en SDG 14: Leven in het water. Voor ons staat SDG 12 centraal in de dialoog met de ondernemingen, aangezien dit doel het meest concreet raakt aan het handelingsperspectief van ondernemingen in de plastic keten:

• **SDG 12: Verantwoorde consumptie en productie**

- 12.2 Tegen 2030 het duurzame beheer en het efficiënte gebruik van natuurlijke hulpbronnen realiseren.

- 12.3 Tegen 2030 de voedselverspilling in winkels en bij consumenten per capita halveren en voedselverlies reduceren in de productie- en bevoorradingsketens, met inbegrip van verliezen na de oogst.

- 12.4 Tegen 2020 komen tot een vanuit milieuvriendelijk beheer van chemicaliën en van alle afval gedurende hun hele levenscyclus, in overeenstemming met afgesproken nationale kaderovereenkomsten, en de uitstoot aanzienlijk beperken in lucht, water en bodem om hun negatieve invloeden op de menselijke gezondheid en het milieu zoveel mogelijk te beperken.

- 12.5 Tegen 2030 de afvalproductie aanzienlijk beperken via preventie, vermindering, recyclage en hergebruik.

- 12.6 Bedrijven aanmoedigen, in het bijzonder grote en transnationale bedrijven, om duurzame praktijken aan te

nemen en duurzaamheidsinformatie te integreren in hun rapporteringscyclus.

Geselecteerde sectoren & bedrijven

Er is een brede groep ondernemingen betrokken bij de productie, gebruik en verwerking van plastic. Om focus aan te brengen kiezen we voor een groep ondernemingen die (de grondstoffen voor) een specifieke productgroep produceren, namelijk verpakkingen. We kiezen deze groep ondernemingen om de volgende redenen:

- Plastic verpakkingsmateriaal vormt ruim 40% van alle geproduceerde plastic producten en veel is voor eenmalig gebruik;
- Juist voor producenten van plastic verpakkingen is het van belang om in te spelen op (aankomende) regelgeving, veranderende klantvraag en maatschappelijk druk. Door hun positie in de keten zijn ze tevens in staat om in de gehele keten verandering aan te moedigen;
- Deze groep ondernemingen is geconcentreerd en gelijksoortig wat zorgt voor een engagement met focus, waarbij bestaande goede praktijken breed in de sector kunnen worden toegepast;
- Rond deze sector is samenwerking mogelijk qua kennis en het gezamenlijk uitvoeren van engagement om zo de effectiviteit te vergroten, onder andere via de PRI;

Een overzicht van de geselecteerde bedrijven is te zien in tabel 9.1.2.

TABEL 9.1.2 SELECTIE ONDERNEMINGEN ^{1 2}

Onderneming	Land	Sector	Score MSCI	Verpakkingsmateriaal en afval	CO ₂ Intensiteit**
<i>Amcor</i>	AU	Basismaterialen	AA	7	176
<i>Berry Global Group</i>	VS	Basismaterialen	n.a.	n.a.	199
<i>Greif</i>	VS	Basismaterialen	A	10	215
<i>Huhtamäki Oyj</i>	FI	Basismaterialen	BBB	6.3	226
<i>LyondellBasell Industries</i>	VS	Basismaterialen	BB	1.4*	665
<i>Mondi</i>	VK	Basismaterialen	AAA	9*	575
<i>Sealed Air</i>	VS	Basismaterialen	BBB	7.3	129
<i>Industrie gemiddelde</i>		Basismaterialen	BBB	7.0	-

¹ Voor LyondellBasell en Mondi is deze score voor de indicator risico en management van uitstoot van giftige stoffen en afval, aangezien er geen informatie is voor de indicator over verpakkingsmateriaal en afval. LyondellBasell presteert matig en onder het gemiddelde in de industrie; Mondi behoort tot de leiders in zijn industrie.

² CO₂ Intensiteit in tCO₂ / \$ miljoen omzet en drukt uit hoeveel koolstof wordt uitgestoten voor elke miljoen \$ omzet. Gegevens zijn voor het boekjaar 2017.

Voortgang

Het afgelopen halfjaar hebben we gebruikt voor uitwerking van het voorbereidend onderzoek. De activiteiten van de geselecteerde ondernemingen zijn nader in kaart gebracht en er is onderzocht wat de bedrijven momenteel doen op gebied van de gestelde doelen voor het plastic engagement

traject. De samenwerking met de Principles for Responsible Investment (PRI) werkgroep over plastic is voortgezet en de PRI heeft een aantal zeer bruikbare rapporten afgerond die zeer nuttig kunnen zijn bij de dialoog met de ondernemingen. Ook is concrete samenwerking gezocht met ACTIAM, partner bij eerdere engagement trajecten en ook lid van de PRI plastic

werkgroep. ACTIAM doet mee met de dialoog met de geselecteerde ondernemingen.

In het laatste kwartaal zijn de eerste contacten gelegd met de ondernemingen en de eerste afspraken staan gepland voor begin 2020.

Vervolgstappen

De eerste ronde gesprekken zal begin 2020 plaatsvinden. Ook zullen we de komende periode met de leden van de PRI plastic werkgroep bespreken hoe de samenwerking verder gaat.

9.2. Voortgang thema

Per eind december 2019 laat het thema onderstaande voortgang op mijlpalen zien. De profielen van de individuele ondernemingen zijn weergegeven in het volgende hoofdstuk.

	Onderneming	Land	Mijlpaal					
			1.	2.	3.	4.	5.	6.
1	Amcor Ltd	Australië						
2	Sealed Air Corporation	Verenigde Staten						
3	Huhtamaki Oyj	Finland						
4	Mondi plc	Verenigd Koninkrijk						
5	LyondellBasell Industries NV	Verenigde Staten						
6	Berry Plastics Group Inc	Verenigde Staten						
7	Greif Inc	Verenigde Staten						

Symbool	1. Analyse van het bedrijf	2. Initiërendialoog	3. Voeren dialoog	4. Toezegging bedrijf	5. Aanpassen beleid	6. Afronding dialoog
	Afgerond	Brief verzonden en ontvangst bevestigd	Gesprekken ingepland of gevoerd	Voorstel beleidswijziging beoordeeld en akkoord	Beleidswijziging doorgevoerd	
	Gestart	Brief verzonden	Gesprekken nog niet ingepland	Voorstel beleidswijziging beoordeeld en nog niet akkoord	Beleidswijziging wordt doorgevoerd	
			Gesprek afgewezen	Voorstel beleidswijziging nog niet beoordeeld	Beleidswijziging wordt niet doorgevoerd	
	Statuswijziging in rapportageperiode					
	Statuswijziging in rapportageperiode					

10. ESG dialoog Nederland

Nederlandse beursgenoteerde bedrijven zijn belangrijke actoren in de Nederlandse samenleving als werkverschaffers, centra voor innovatie en als bron van economische activiteit. Aandeelhouders hebben een controlerende rol en beïnvloeden via hun stembeleid en dialoog het ondernemingsbeleid. Vanwege de belangrijke rollen die Nederlandse beursgenoteerde ondernemingen spelen is het relevant om extra aandacht te leggen op deze specifieke groep van ondernemingen via een permanente dialoog.

10.1. Achtergrond

Nederlandse beursgenoteerde ondernemingen hebben de speciale aandacht van Nederlandse institutionele beleggers, vanwege de directe sociaaleconomische belangen die de bedrijfsactiviteiten met zich mee brengen. Belangrijke strategische besluiten over bijvoorbeeld fusies en overnames, kunnen significante effecten hebben op lokale werkgelegenheid, de concurrentiepositie van de onderneming en langetermijn waarde creatie. Ook remuneratievoorstellen of (her)benoemingen van bestuurders leiden regelmatig tot maatschappelijk discussie. Wij hechten er dan ook grote waarde aan om op structurele wijze de dialoog te voeren met de Nederlandse beursgenoteerde ondernemingen. Hierbij toetsten wij de beleidsvoorstellen aan de uitgangspunten en best-practices van de Nederlandse Corporate Governance Code (herzien in 2016), en vanaf 1 januari 2019 aan de Nederlandse Stewardship Code. Bij het voeren van de dialogen trekken wij zoveel mogelijk op in collectief verband, verenigd in Eumedion.

De principes uit de Stewardship Code bieden institutionele beleggers de mogelijkheid verantwoording af te leggen aan hun deelnemers en klanten over de wijze waarop zij als betrokken belegger invulling geven aan hun aandeelhoudersrechten. De Stewardship Code is in lijn met de verantwoordelijkheden die voor aandeelhouders gelden ten aanzien van transparantie rond het betrokkenheidsbeleid en stembeleid, zoals vastgelegd in de herziene EU-richtlijn aandeelhoudersrechten (Shareholders' rights directive). Zij onderstreept ook het belang van aandeelhoudersbetrokkenheid voor het streven naar lange termijn waardecreatie van de Nederlandse beursondernemingen, zoals vastgelegd in de Nederlandse Corporate Governance Code. Daarnaast verlangt de Stewardship Code van institutionele beleggers de bereidheid om, eventueel samen met andere institutionele beleggers, een constructieve dialoog aan te gaan met de Nederlandse beursondernemingen en met andere belanghebbenden.

Overzicht dialogen

In de tweede helft van 2019 is Achmea IM, voorafgaand aan de aandeelhoudersvergaderingen, in dialoog gegaan met vier Nederlandse beursgenoteerde ondernemingen. Deze dialogen vonden plaats binnen het Eumedion verband, zie tabel 10.1.1.

TABEL 10.1.1 DIALOGEN MET NEDERLANDSE BEURSGENOTEERDE ONDERNEMINGEN H2 2019

Onderneming	Besproken onderwerpen
Ahold-Delhaize	Remuneratiebeleid
Heineken	Remuneratiebeleid
ING Groep	Cultuur, risicomanagement, remuneratiebeleid
Wolters Kluwer	Remuneratiebeleid

Dialogen met Nederlandse ondernemingen

Ahold-Delhaize

Bij Ahold-Delhaize spraken wij met de voorzitter van de remuneratiecommissie over het nieuwe remuneratiebeleid. Ahold Delhaize wil een remuneratiebeleid dat in lijn is met haar strategie en een link heeft met haar belangrijkste stakeholders, zoals het meenemen van de klanttevredenheid in het remuneratiebeleid. We hebben van gedachten gewisseld over de hoogte van de weging van de duurzaamheidstargets, deze zijn in het afgelopen jaar door aandeelhouders goedgekeurde remuneratiebeleidverlaagd van 20% naar 15%. Verder hebben we gesproken over de arbeidsmarkt referentiegroep waar Ahold Delhaize zich in haar remuneratiebeleid mee vergelijkt. Om het juiste talent aan te trekken en te behouden geeft het bedrijf aan steeds meer te moeten concurreren met (hoge) Amerikaanse maatstaven voor beloningen. Ten slotte zijn de interne beloningsverhoudingen en de berekeningswijze die Ahold Delhaize daarvoor hanteert ter tafel gekomen.

ING Groep

Met ING Groep zijn we in gesprek over de voortgang van het herstelprogramma als gevolg van de recordschikking met het Openbaar Ministerie vanwege falend toezicht op witwassen via bankrekeningen van ING. We zijn uitgebreid ingelicht over de vele maatregelen die ING heeft genomen. ING heeft naast hard controls ook zogenaamde soft controls ingebouwd. Zo wordt nu ook meer aandacht besteedt aan het analyseren van gedrag en cultuur en het verbeteren van de onderlinge samenwerking. Naar aanleiding van de AVA van 2019 stonden we stil bij het verwerpen van de decharge van de raad van bestuur en de raad van commissarissen door een ruime meerderheid van de aandeelhouders. De klantenstop die ING begin 2019 door de Italiaanse centrale bank opgelegd heeft gekregen werd ook kort besproken. Omdat het justitiële onderzoek nog gaande is kon hier enkel op hoofdlijnen worden ingegaan.

Ook spraken we met de (nieuwe) voorzitter van de remuneratiecommissie over het nieuwe remuneratiebeleid van ING. Het huidige beleid is van kracht sinds 2010 en zou vorig jaar gewijzigd worden. Vanwege de maatschappelijke onrust die ontstond door de voorgenomen salarisverhoging van 50% van de CEO heeft de raad van commissarissen het voorstel ingetrokken. De raad van commissarissen heeft de signalen en de feedback van investeerders ter harte genomen gezien het nieuwe remuneratiebeleid welke in 2020 aan de aandeelhouders zal worden voorgelegd. In het nieuwe beloningsbeleid zijn geen grote veranderingen doorgevoerd. ING voldoet aan huidige wetgeving zoals de Nederlandse Wet beloningsbeleid financiële ondernemingen. Deze wet schrijft onder andere voor dat bonussen niet meer mogen bedragen dan 20% van het basisjaarsalaris. ING vergelijkt zich in haar arbeidsmarkt referentiegroep met Nederlandse en West-Europese ondernemingen. Tenslotte hebben we stilgestaan bij de wijze waarop ING gekwalificeerd personeel wenst aan te trekken en te behouden.

Heineken

Bij Heineken spraken we over het nieuwe remuneratiebeleid dat op de AVA in 2020 aan aandeelhouders zal worden voorgelegd. We spraken met de voorzitter van de remuneratiecommissie. In grote lijnen is het beloningsbeleid helder en begrijpelijk. Ook kwamen de beloningen voor de raad van commissarissen aan bod. Daarnaast hebben we gesproken over het hanteren van doelstellingen op het gebied van duurzaamheid, met name de combinatie met de langetermijn. Ook kwam het aantrekken en behouden van talent aan de orde in relatie tot competitievebeloningen.

Wolters Kluwer

Binnen het Eumedion verband en namens een aantal institutionele beleggers voerden we een gesprek met Wolters Kluwer in aanloop naar de aandeelhoudersvergadering van 2020. We spraken met de voorzitter van de raad van commissarissen over het nieuw op te stellen remuneratiebeleid. In het verleden zijn er op de aandeelhoudersvergadering vragen gesteld over het salaris van de CEO, dat al lange tijd in de top van de beloning van topbestuurders in Nederland staat. Tijdens de AVA van 2019 heeft Wolters Kluwer al aangegeven voorafgaand aan de AVA van 2020 met investeerders in gesprek te willen gaan over het nieuw op te stellen beloningsbeleid. Tijdens het gesprek hebben we het gehad over de arbeidsmarktreferentiegroep die Wolters Kluwer hanteert. Ook hebben we de langetermijn prestatie maatstaven aangekaart. Wij zien graag een duidelijke koppeling met de strategische prioriteiten. Ook hebben we gesproken over de interne beloningsverhoudingen en hoe Wolters Kluwer rekening houdt met de publieke opinie over het nieuwe remuneratiebeleid. Tenslotte is ook met Wolters Kluwer van gedachten gewisseld over het aantrekken en behouden van talent in relatie tot competitievebeloningen.

11. Collectieve Initiatieven

Waar mogelijk en gewenst is BPL Pensioen, vertegenwoordigd door Achmea Investment Management, betrokken bij andere vormen van dialoog. Met andere beleggers worden dan bijvoorbeeld de krachten gebundeld voor een collectief engagement. Deze dialogen zijn vaker gericht op sectoren, specifieke onderwerpen (bijvoorbeeld remuneratie of CO₂-uitstoot) of overheden en andere regelgevende instanties.

11.1. Collectieve initiatieven

BPL Pensioen is actief in een aantal nationale en internationale samenwerkingsverbanden ter bevordering, ontwikkeling of uitdraging van Maatschappelijk Verantwoord Beleggen. Daarnaast is BPL Pensioen ondertekenaar van een aantal initiatieven, die belangrijk zijn vanuit de identiteit van de eigen organisatie of die van onze klanten. Ten slotte trekt BPL Pensioen op met andere institutionele beleggers, bijvoorbeeld daar waar collectieve dialoog met ondernemingen of internationale beleidsmakers effectiever is dan op individuele basis.

Aansluiting bij internationale initiatieven

BPL Pensioen ondersteunt actief de volgende initiatieven:

Bestuurder van Eumedion
Lid van Investment Committee
Lid werkgroep bestuurdersbezoldiging
Lid Auditcommissie
Lid Juridische commissie

Lid Shareholders Responsibilities Committee

Signatory van de Principles for Responsible Investment

Signatory van het Carbon Disclosure Project

Collectieve initiatieven en investor statements

BPL Pensioen trekt samen op met ander institutionele beleggers waar dat effectief is en past binnen de kernthema's van ons en onze klanten. Ook steunen wij publiekelijk initiatieven indien ze de belangen van ons en onze klanten goed vertegenwoordigen.

Voortgang lopende en nieuwe initiatieven

In de tweede helft van 2019 was BPL Pensioen actief in 36 collectieve engagements en samenwerkingsverbanden, waarvan 6 initiatieven in de 2^e helft van 2019 werden opgestart.

Stimuleren van verantwoord lobbybeleid voedingsindustrie

In de eerste helft van 2019 ondertekende wij de brieven van het Interfaith Center on Corporate Responsibility (ICCR) aan 11 ondernemingen uit de voedingsindustrie. De ondernemingen worden gevraagd zich te verantwoorden voor hun lobbyactiviteiten en worden aangezet tot het opstellen van lobbystrategieën die in lijn zijn met de posities die zij innemen omtrent gezondheid en welzijn. In het hoofdstuk over het thema "Access to Nutrition" beschrijven wij de engagements naar aanleiding van deze brief waarin we een actieve rol hebben gehad.

Management van pesticiden en chemicaliën in de landbouw

Wij nemen via de PRI deel aan een engagement project van Mercy Investment Services dat tot doel heeft de negatieve gevolgen van het gebruik van pesticiden en chemicaliën in de landbouw te verminderen. Bijvoorbeeld door het gebruik te verminderen en schadelijke chemische producten te vervangen door veiliger alternatieven. Beperking van pesticidegebruik vermindert belasting van het milieu, bevordert de kwaliteit van water en vermindert risico's en kosten voor waterzuivering. De dialoog richt zich op 13 grote beursgenoteerde supermarktketens waarvan de meeste zijn gevestigd in de Verenigde Staten. Het initiatief wordt uitgevoerd in samenwerking met het Investor Environmental Health Network (IEHN) en de NGO 'Friends of the Earth'.

Mensenrechten en producenten van luxegoederen

Het Platform Living Wage Financials, waar Achmea IM aan deelneemt, stuurde een brief aan een aantal ondernemingen in de luxe goederen industrie. Deze producenten van onder andere luxe kleding, tassen en juwelen is gevraagd om beter te rapporteren over hun beleid en activiteiten op het gebied van mensenrechten en arbeidsrechten in hun productieketens. Aanleiding voor deze brief is dat het PLWF op basis van eigen onderzoek zag dat juist deze groep van ondernemingen achterblijft in beleid en programma's, waaronder bijvoorbeeld ook het betalen van een leefbaar loon in de productieketen.

Voorkomen van milieuvervuiling veroorzaakt door dumping visnetten

Leidende internationale standaarden voor duurzame visserij stellen nog onvoldoende scherpe eisen om verlies of dumpen van netten te voorkomen. Wij roepen in samenwerking met andere beleggers de Marine Stewardship Council (MSC) - een leidende standaard voor duurzame visvangst - op om strengere criteria op te nemen over het voorkomen van verlies of dumpen van visnetten. Het initiatief wordt geleid door het Global Ghost Gear Initiative, dat zich intensief met deze problematiek bezig houdt en waarin NGOs zoals het Wereld Natuurfonds en bedrijven zoals Tesco en Nestlé vertegenwoordigd zijn.

Aankaarten schendingen mensenrechten door Alphabet

Alphabet, het moederbedrijf van Google, is een belangrijke speler en baanbrekende onderneming in de digitale economie. Het bedrijf zoekt regelmatig de grenzen op van wet en regelgeving op gebied van privacy, bescherming van persoonsgegevens en de ontwikkeling van kunstmatige intelligentie. Ook is er regelmatig discussie over de samenwerking van het bedrijf met repressieve regimes, het meewerken aan het beperken van de vrijheid van meningsuiting en de toegang tot informatie (censuur). Het mensenrechtenbeleid van Alphabet op deze onderwerpen is onduidelijk en is voor verbetering vatbaar. De Investor Alliance for Human Rights, waar Achmea IM lid van is, probeert al geruime tijd met het bedrijf de dialoog aan te gaan over deze onderwerpen, maar de onderneming blijft ontwijkend. Vandaar dat de Investor Alliance for Human Rights nu een brief heeft gestuurd aan de CEO, met de dringende oproep de dialoog over mensenrechten serieus te nemen. Wij steunen dit initiatief door de brief te ondertekenen.

Klimaatrisico's in de luchtvaartindustrie

De luchtvaartindustrie heeft een CO₂ intensief karakter en daarom is het van groot belang dat juist deze industrie wordt aangesproken op hun beleid en inspanningen omtrent de reductie van de CO₂-uitstoot. Wij hebben een brief ondertekend, opgesteld door PRI namens beleggers, aan luchtvaartbedrijven waarin zij onder andere worden opgeroepen om concrete transitieplannen op te stellen, waaronder het ontwikkelen van strategieën ter bevordering van duurzame alternatieve brandstoffen en technologieën.

Het reduceren van broeikasgasuitstoot door olie- en gasbedrijven

Een collectief van 11 Nederlandse institutionele beleggers voerde engagement met 7 olie- en gasbedrijven met als doel het reduceren van broeikasgassen in het algemeen en methaan in het bijzonder. Namens deze groep leidden wij de dialoog met het Italiaanse Eni S.P.A. Onze vragen aan de onderneming zijn inmiddels beantwoord en daarmee is dit traject in de tweede helft van 2019 afgerond.

TABEL 11.1.1 OVERZICHT COLLECTIEVE ACTIVITEITEN BPL PENSIOEN

Initiatief	Rol	Thema	Samenwerking	Sinds
Investor Expectations Statement on Climate Change for Airlines and Aerospace Companies	SupportingInvestor		PRI	H2 2019
Alliance for Human Rights: dialogue with Alphabet	SupportingInvestor		Interfaith Center on Corporate Responsibility (ICCR)	H2 2019
Letter to include ghost gear in the Marine Stewardship Council's Sustainable Fisheries Standards	SupportingInvestor		Global Ghost Gear Initiative	H2 2019
Investor support for the collaborative efforts to work towards improved transparency into the supply chains and due diligence frameworks in the luxury sector	SupportingInvestor	 	The Platform Living Wage Financials (Platform)	H2 2019
PesticideUse Reduction and Safer Chemicals Management	SupportingInvestor		Mercy Investment Services	H2 2019
Invitation to sign ICCR Investor Letter on Lobbying and the Access to Nutrition Index	SupportingInvestor		Interfaith Center on Corporate Responsibility (ICCR)	H2 2019
Investor letter to Amazon on labour rights	SupportingInvestor		Investor Alliance for Human Rights	H1 2019
Letter to mining companies on tailings dam disclosure	SupportingInvestor	 	Investor Mining and Tailings Safety Initiative	H1 2019
Letter of reliance to Glencore on coal commitments	SupportingInvestor		IIGCC	H1 2019
The Global Investor Engagement on Meat Sourcing	SupportingInvestor	 	Farm Animal Investment Risk & Return (FAIRR) initiative	H1 2019
Farm Animal Investment Risk & Return (FAIRR) initiative	Member	 	Farm Animal Investment Risk & Return (FAIRR) initiative	H1 2019
Investor Statement on the Responsible Sourcing of Cobalt	SupportingInvestor	 	PRI	H1 2019
Tobacco Free Pledge	SupportingInvestor		Tobacco Free Portfolios	H2 2018
Statement of investor commitment to support a just transition on climate change	SupportingInvestor	 	PRI, Grantham Research Institute and ITUC	H2 2018
Working Group on Sustainable Palm Oil ExpectationStatement	SupportingInvestor	 	PRI	H2 2018
Investor letter to energy companies regarding water disclosure	SupportingInvestor	 	Interfaith Center on Corporate Responsibility (ICCR)	H2 2018
Investor expectations statement on deforestation in soybean supply chains	SupportingInvestor	 	PRI	H2 2018
Investor Statement on Corporate Accountability for Digital Rights	SupportingInvestor		Investor Alliance for Human Rights	H2 2018
Platform Living Wage for Financials	Member	 	10 Nederlandse Financiële instellingen	H2 2018
Climate change transition for oil and gas	SupportingInvestor		PRI	H1 2018
Access to Nutrition	SupportingInvestor		Access to nutrition	H1 2018

CDP Non-disclosure Campaign	SupportingInvestor		CDP	H1 2018
Investor Alliance for Human Rights	SupportingInvestor		ICCR	H1 2018
Investor Decarbonisation Initiative	SupportingInvestor		ShareAction	H1 2018
Know the Chain Investor Statement	Investor Statement		Know the Chain, ICCR	H1 2018
PRI water risks in agricultural supply chains	SupportingInvestor		PRI	H1 2018
Workforce Disclosure Initiative	Investor Statement		ShareAction	H1 2018
Climate Action100+	SupportingInvestor		IGCC, UN PRI, AIGCC, Ceres	H2 2017
Fairr antibiotics farm animals	Investor Statement		Fairr	H2 2017
Cattlelinked deforestation	SupportingInvestor	 	UN PRI, Ceres	H2 2017
Investor Expectations on Corporate Climate Lobbying	SupportingInvestor		UNPRI	H1 2018
FAIRR Initiatief	SupportingInvestor	 	UNPRI	H1 2017
DNB SDG Werkgroep	Lid Werkgroep	 	Nederlandse InstitutioneleBeleggers	H1 2017
PlatformCarbon AccountingFinancials	VoorzitterWerkgroep Credits		PCAF	H1 2017
Carbon Disclosure Project	Ondertekenaar		CDP	2009
UN PRI	Ondertekenaar	 	UNPRI	2007

12. Lijst van ondernemingen

	Onderneming	Sector	Land van herkomst	Engagement omschrijving
1	Pinnacle West Capital Corporation	Nutsbedrijven	Verenigde Staten	Waterrisico bij water- en elektriciteitsbedrijven
2	Veolia Environnement SA	Nutsbedrijven	Frankrijk	Waterrisico bij water- en elektriciteitsbedrijven
3	Emera Inc	Nutsbedrijven	Canada	Waterrisico bij water- en elektriciteitsbedrijven
4	Severn Trent Plc	Nutsbedrijven	Verenigd Koninkrijk	Waterrisico bij water- en elektriciteitsbedrijven
5	United Utilities Group PLC	Nutsbedrijven	Verenigd Koninkrijk	Waterrisico bij water- en elektriciteitsbedrijven
6	Public Service Enterprise Group Inc	Nutsbedrijven	Verenigde Staten	Waterrisico bij water- en elektriciteitsbedrijven
7	Chubu Electric Power Company, Incorporated	Nutsbedrijven	Japan	Waterrisico bij water- en elektriciteitsbedrijven
8	American Water Works Company, Inc.	Nutsbedrijven	Verenigde Staten	Waterrisico bij water- en elektriciteitsbedrijven
9	ENGIE SA	Nutsbedrijven	Frankrijk	Waterrisico bij water- en elektriciteitsbedrijven
10	Fortum Oyj	Nutsbedrijven	Finland	Waterrisico bij water- en elektriciteitsbedrijven
11	Tohoku Electric Power Company, Incorporated	Nutsbedrijven	Japan	Waterrisico bij water- en elektriciteitsbedrijven
12	Electricite de France SA	Nutsbedrijven	Frankrijk	Waterrisico bij water- en elektriciteitsbedrijven
13	Ralph Lauren Corporation Class A	Duurzame consumptiegoederen	Verenigde Staten	LeefbaarLoon
14	Li & Fung Limited	Duurzame consumptiegoederen	Hong Kong	LeefbaarLoon
15	V.F. Corporation	Duurzame consumptiegoederen	Verenigde Staten	LeefbaarLoon
16	Home Depot, Inc.	Duurzame consumptiegoederen	Verenigde Staten	LeefbaarLoon
17	HUGO BOSS AG	Duurzame consumptiegoederen	Duitsland	LeefbaarLoon
18	Tesco PLC	Niet-duurzame consumptiegoederen	Verenigd Koninkrijk	LeefbaarLoon
19	Royal Ahold Delhaize N.V.	Niet-duurzame consumptiegoederen	Nederland	LeefbaarLoon
20	Casino, Guichard-Perrachon SA	Niet-duurzame consumptiegoederen	Frankrijk	LeefbaarLoon

	Onderneming	Sector	Land van herkomst	Engagement omschrijving
21	METRO AG	Niet-duurzame consumptiegoederen	Duitsland	LeefbaarLoon
22	Carrefour SA	Niet-duurzame consumptiegoederen	Frankrijk	LeefbaarLoon
23	Kappahl	Industrie	Zweden	LeefbaarLoon
24	Deutsche Post AG	Industrie	Duitsland	Klimaat en transport
25	Royal Mail plc	Industrie	Verenigd Koninkrijk	Klimaat en transport
26	United Parcel Service, Inc. Class B	Industrie	Verenigde Staten	Klimaat en transport
27	Expeditors International of Washington, Inc.	Industrie	Verenigde Staten	Klimaat en transport
28	C.H. Robinson Worldwide, Inc.	Industrie	Verenigde Staten	Klimaat en transport
29	Nestle S.A.	Niet-duurzame consumptiegoederen	Zwitserland	Access to Nutrition
30	Suntory Beverage & Food Ltd.	Niet-duurzame consumptiegoederen	Japan	Access to Nutrition
31	Unilever NV	Niet-duurzame consumptiegoederen	Nederland	Access to Nutrition
32	Conagra Brands, Inc.	Niet-duurzame consumptiegoederen	Verenigde Staten	Access to Nutrition
33	SUBARU CORP	Duurzame consumptiegoederen	Japan	Dialog Klimaattransitie
34	Renault SA	Duurzame consumptiegoederen	Frankrijk	Dialog Klimaattransitie
35	BMW	Duurzame consumptiegoederen	Duitsland	Dialog Klimaattransitie
36	Marathon Oil Corporation	Energie	Verenigde Staten	Dialog Klimaattransitie
37	Exxon Mobil Corp.	Energie	Verenigde Staten	Dialog Klimaattransitie
38	OMV AG	Energie	Oostenrijk	Dialog Klimaattransitie
39	Fortescue Metals Group Ltd	Basismaterialen	Australië	Industriële Energie-efficiëntie
40	Nucor Corporation	Basismaterialen	Verenigde Staten	Industriële Energie-efficiëntie
41	Covestro AG	Basismaterialen	Duitsland	Industriële Energie-efficiëntie
42	PPG Industries, Inc.	Basismaterialen	Verenigde Staten	Industriële Energie-efficiëntie
43	Umicore	Basismaterialen	België	Industriële Energie-efficiëntie
44	Sika AG	Basismaterialen	Zwitserland	Industriële Energie-efficiëntie
45	Amcor Ltd	Basismaterialen	Australië	Plastics
46	Sealed Air Corporation	Basismaterialen	Verenigde Staten	Plastics
47	Huhtamaki Oyj	Basismaterialen	Finland	Plastics
48	Mondi plc	Basismaterialen	Verenigd Koninkrijk	Plastics
49	LyondellBasell Industries NV	Basismaterialen	Verenigde Staten	Plastics
50	Greif Inc	Basismaterialen	Verenigde Staten	Plastics

Colofon

Deze Voortgangsrapportage Thematische dialogen is een uitgave van Achmea Investment Management; opgesteld in januari 2020. Meer weten? Neem dan contact op met uw fondsmanager of account CIO.

Disclaimer

Achmea Investment Management B.V. ('Achmea IM') heeft de informatie in dit document met zorg samengesteld. De informatie is alleen bestemd voor gekwalificeerde beleggers en/of professionele beleggers zoals bedoeld in de Wet op het financieeltoezicht (Wft). Dit document is of bevat (i) geen aanbod of uitnodiging om financiële instrumenten te kopen, te verkopen of te verhandelen, (ii) geen beleggingsaanbeveling of beleggingsadvies, (iii) geen juridisch, fiscaal of ander advies. Achmea IM raadt u af een (beleggings)beslissing uitsluitend te baseren op de informatie in dit document. Raadpleeg in voorkomende gevallen een juridisch, fiscaal of andere adviseur. Achmea IM is niet aansprakelijk voor schade die het gevolg is van zo'n (beleggings)beslissing. De informatie in dit document is (mede) gebaseerd op informatie die Achmea IM van betrouwbaar geachte informatiebronnen heeft verkregen. Achmea IM garandeert niet de betrouwbaarheid van die bronnen en de juistheid en volledigheid van de van die bronnen verkregen informatie. De informatie in dit document is puur informatief en u kunt daaraan geen rechten ontleen. Alle informatie is een momentopname, tenzij uitdrukkelijk anders is aangegeven. Het verstrekken van dit document na de oorspronkelijke publicatiedatum is geen garantie dat de hierin opgenomen informatie op die latere datum nog juist en volledig is. Achmea IM heeft het recht om deze informatie zonder aankondiging te wijzigen. Het noemen van rendementen op beleggingen in dit document dient uitsluitend als uitleg en toelichting. Achmea IM spreekt daarmee geen verwachting uit over het rendement of koersverloop van die beleggingen. De waarde van uw belegging kan fluctueren en in het verleden behaalde resultaten bieden geen garantie voor de toekomst. U mag de informatie in dit document alleen voor eigen persoonlijk gebruik kopiëren. U mag de informatie niet overnemen, vermenigvuldigen, distribueren of openbaren zonder schriftelijke toestemming van Achmea IM. Alle informatie (teksten, foto's, illustraties, grafischmateriaal, handelsnamen, logo's, woord en beeldmerken) blijft eigendom van of in licentie bij Achmea IM en wordt beschermd door auteursrecht, merkenrecht en/of intellectueel eigendomsrecht. Er worden geen rechten of licenties overgedragen bij gebruik van of toegang tot deze informatie. Achmea Investment Management B.V., statutair gevestigd te Zeist (KvK 18059537), beschikt over een vergunning als beheerder van beleggingsinstellingen zoals bedoeld in de Wet op het financieel toezicht. Achmea Investment Management B.V. is ingeschreven in het register van de Stichting Autoriteit Financiële Markten onder nummer 15001209.